ДЕННИЦА. JUTRZENKA.

СЛОВЯНСКОЕ ОБОЗРѢНІЕ ✶ PRZEGLĄD SŁOWIAŃSKI

МАРТЪ. 1843. MARZEC.

РЕДАКТОРЪ:
Петръ Дубровскій.

REDAKTOR:
Piotr Dubrowski.

ВАРШАВА. WARSZAWA.

СОДЕРЖАНІЕ.

TREŚĆ.

Поправка. — Въ этой книжкѣ, на стр. 195, въ текстѣ босанской пѣсни, въ строкѣ 16-ой, вм. *zele,* должно быть: *zelen.*

Poprawka. — W tym poszycie, na str. 195, w texcie pieśni bośniackiéj, w wierszu 16-ym, zam. *Zele,* powinno być: *Zelen.*

I.

СЪРБО-ИЛИРСКАЯ ПОЭЗІЯ.	**POEZYA SERBO-ILIRSKA.**
Отечество Словянъ.	Ojczyzna Słowian.
Стихотвореніе Ивана Кукулевича Сакцинскаго.	Poezya Jana Kukuljewicza Sakcińskiego.

SLAVJANSKA DOMOWINA.

Gdě je slawska domovina?
Je li ruska carewina,
Kâ oriaško svoje tělo
U tri světa upre smělo?
Nije ona samo, nije,
Slava drugde jošte bdije.

Gdě je slavska domovina?
Je li sárbska pokraijna,
Ili stara zemlja ona,
Gdě bi Retra i Arkona?
Nije ona samo, nije,
Slava drugde jošte bdije.

Gdě je slavska domovina?
Je l'joj veća još širina?

Гдѣ отечество Словянъ? Не Русское ли Царство, которое смѣло опирается своимъ исполинскимъ тѣломъ на трехъ мірахъ? Нѣтъ, не оно только, не оно: Слава еще гдѣ-то пребываетъ.

Гдѣ отечество Словянъ? Не сърбскій ли край, или та древняя страна, гдѣ были Ретра и Аркона? Нѣтъ, не она только, не она: Слава еще гдѣ-то пребываетъ.

Гдѣ отечество Словянъ? Или еще далѣе простираются его предѣлы? Можетъ быть, оно находится тамъ, гдѣ обитаютъ Моравянинъ и Чехъ? Нѣтъ, не тамъ только, не тамъ: Слава еще гдѣ-то пребываетъ.

Gdzież jest słowiańska ojčyzna? Może jest nią Państwo Rossyjskie, które śmiało oparło olbřymie swoje ciało na třech światach? Nie ono samo, nie ono: Sława ješče gdzieś indziéj přebywa.

Gdzież jest słowiańska ojčyzna? Może kraina Sérbów, albo ta dawna ziemia, gdzie była Retra i Arkona? Nie ona sama, nie ona: Sława ješče gdzie indziéj přebywa.

Gdzież jest słowiańska ojčyzna? Čy ješče większa jéj přestřeń? Być może rozciąga się tam, gdzie mieška Čech i Morawianin? Nie tam tylko, nie tam: Sława ješče gdzieś indziéj přebywa.

Može bit se ona kriva
Tam s Moravcem, Čech gdě biva?
Nije tamo samo, nije,
Slava drugde jošte bdije.

Gdě je slavska domovina?
Je li tamo od starina'
Gdě pannonski Slovak hodi,
Mirni, tihi život vodi?
Nije tamo samo, nije,
Slava drugde jošte bdije.

Gdě je slavska domovina?
Je l'joj takva veličina?
Il je tam, gdě tlo cěliva
Dunav, Taja, Lajta živa?
Nije tamo samo, nije,
Slava drugde jošte bdije.

Gdě je dakle domovina
Stara slavska otačbina?
Je li tam, gdě vlada Krajnac,
Istrjan, Štajerc, Korutanac?
Nije samo tamo, nije,
Slava drugde jošte bdije.

Il je slavska domovina
Stan od Sárba, Bugarina?

Гдѣ отечество Словянъ? Не тамъ ли, гдѣ, съ давнихъ временъ, живетъ паннонскій Словакъ, провождая мирную и тихую жизнь? Нѣтъ, не тамъ только, не тамъ: Слава еще гдѣ-то пребываетъ.

Гдѣ отечество Словянъ? Или оно такъ обширно? Или оно тамъ, гдѣ землю лобзаетъ Дунай, Тая и рѣзвая Лайта? Нѣтъ, не тамъ только, не тамъ: Слава еще гдѣ-то пребываетъ.

Гдѣ же отечество, гдѣ древняя дѣдина Словянъ? Не тамъ ли, гдѣ господствуетъ Краинецъ, Истріянецъ, Штиріецъ, Корутанинъ? Нѣтъ, не тамъ только, не тамъ: Слава еще гдѣ-то пребываетъ.

Gdzież jest słowiańska ojčyzna? Čy nie tam, gdzie oddawna žyje pannoński Słowak, přepędzając žycie w spokoju i cichości? Nie tam tylko, nie tam: Sława ješče gdzieś indziéj přebywa.

Gdzież jest słowiańska ojčyzna? Čyž jéj tak wielki obšar? Može jest i tam, gdzie ziemię całuje Dunaj, Taja i bystra Lajta? Nie tam tylko, nie tam: Sława ješče gdzieś indziéj přebywa.

Gdzież jest ojčyzna, gdzie dawna dziedzina Słowian? Čy nie tam, gdzie panuje Kraińčyk, Istriańčyk, Štyryjčyk, Korutanin? Nie tam tylko, nie tam: Sława ješče gdzieś indziéj přebywa.

Il gdě sveta gora stoji
I gdě more Greciu poji?
Il je slavska domovina
Stan Horvata, Dalmatina?

Nije samo tamo, nije,
Veće svuda Slava bdije,
Gděgod slavski jezik vlada,
Od sěvera do zapada;
Jug i istok mili gdi je,
Tam slavjanski dom svudi je!

To je slavska domovina,
Gdě ne vlada snaga ina,
Nego narav krotka mila,
Ká je párvim ljudim bila.
To je, to je druge nije,
Prava narav gděno bdije!

Tim potrěbno věkom nije,
Da tko svemu světu krije,
Gdě i kuda vlada Slava
Od naravi majka prava,
Jer gdě ona pomno bdije,
Pritvornosti tamo nije.

Или отечество Словянъ въ странѣ Сърба, Болгара? Или тамъ, гдѣ возвышается Св. Гора, или гдѣ море поитъ Грецію? Или отечество Словянъ въ странѣ Хорвата, Далматинца?

Нѣтъ, не тамъ только, не тамъ, но Слава всюду пребываетъ, гдѣ только господствуетъ словянскій языкъ, отъ сѣвера до запада, тамъ, гдѣ югъ и роскошный востокъ, тамъ всюду словянская родина!

Тамъ отечество Словянъ, гдѣ господствуетъ одна только сила—кроткіе и смиренные нравы, которые свойственны были первымъ людямъ. Тамъ, тамъ отечество, гдѣ только хранятся истинные нравы!

Въ наше время нѣтъ нужды скрывать передъ цѣлымъ свѣтомъ, гдѣ и до какихъ предѣловъ простирается владычество Славы, по обычаю, истинной матери; потому-что гдѣ она бдительно бодрствуетъ— тамъ нѣтъ притворства!

Može ojčyzną słowiańską jest kraj Sérba, Bołgara? Može kraj, gdzie się wznosi święta Góra, albo gdzie moře napawa Grecyą? Može ojčyzną Słowian kraj Chorwata, Dalmata?

Nie tam tylko, nie tam. Sława wšędzie přebywa, gdzie tylko mowa słowiańska panuje; od północy do zachodu, gdzie południe i wschód roskošny, tam wšędzie słowiańska kraina.

Tam jest ojčyzna Słowian, gdzie panuje jedna siła— łagodne i słodkie obyčaje, właściwe pierwotnym świata ludziom. Tam sławy ojčyzna, gdzie tylko zachowują się prawe obyčaje!

Za našych časów nie ma potřeby ukrywać před światem, gdzie i do jakich krańców rozciąga się panowanie Sławy, zwyčaje prawéj matki, bo gdzie ona ciągle čuwa— nie ma tam nigdy skrytości!

КУПАЙЛО *

Воспоминание изъ 1812 года.

Уже вечерѣло. Отецъ и мать поѣхали на *савроновъ* хуторъ осмотрѣть большой пчельникъ, баштанъ и прекрасный ленъ, который разстилался по сторонамъ хутора зеленымъ ковромъ. Маленькія дѣти, бросивши свои уроки и несноснаго надзирателя, съ простодушной радостію отправились съ родителями, а старшія сестры вмѣстѣ со мною занимались чтеніемъ трогательныхъ думъ Нѣмцевича. Въ это время послышался изъ другой комнаты голосъ дѣвушки Маши: »Олинька, оставь пяльцы, пойдемъ съ Ксеніею на ту сторону пруда и погуляемъ, пока не воротятся господа.«— »А что намъ тамъ дѣлать? спросила она. »Да развѣ ты не знаешь, что завтра Ивановъ День, а сего-дня Купайло, когда скачутъ черезъ огонь и поютъ.«—»Хорошо, хорошо, пойдемъ въ хлѣбную за Ксеніей«.— И обѣ въ ту же минуту выбѣжали Мы также изъ любопытства вышли на дворъ посмотрѣть на этотъ обрядъ. Былъ прекрасный лѣтній вечеръ: вереница дворовыхъ и городскихъ дѣвушекъ, да нѣсколько парней разложили надъ прудомъ огонь, убрали ивовую вѣтвь лентами и цвѣтами и, взявшись за руки, съ хохотомъ и пѣснями превозглашали Ивана Купайлу. * Эти пѣсни повторялись нѣсколько разъ, раздавались по всѣмъ концамъ деревни и восхищали не одного земледѣльца, возвращавшагося съ поля.— Долго слышались эти пѣсни, и когда разгулявшіеся парни, а за ними и дѣвушки, собирались скакать черезъ разложенный огонь, на плотинѣ показался священникъ, возвращавшійся съ дьячкомъ съ

* *Купайло*, какъ называетъ простой народъ, у Бандтке же — *Купало*, то есть купель, но не божокъ, какъ думаетъ Кайсаровъ. Бандтке замѣчаетъ, что это огненная купель, или очищеніе отъ грѣховъ у Словянъ, похожее на древнюю польскую *Собудку*, которая весело празднуется деревенскою молодежью, въ келецкой губерніи, въ Духовъ День, а въ нѣкоторыхъ мѣстахъ въ страстную пятницу. Въ южной Россіи Купайло празднуется въ Ивановъ День (Истор. Польск. Государ. Т. 1.).

** Для польскихъ читателей помѣщаемъ здѣсь повѣсть Н. Ф. Павлова: *Именины*.

* Мнѣ очень хотѣлось перенять изъ устъ народа какую-нибудь пѣсню, относящуюся къ этому празднеству; но, не смотря на всѣ мои усилія, я ничего не нашелъ подобнаго. Есть одна пѣсня, которая начинается такъ: *Ивана Купала, сучка въ борщъ упала* и т. п.; но я пропустилъ ее, какъ непреличную.

поля. Священникъ, какъ бы пораженный громомъ, выскакиваетъ изъ повозки, кричитъ, чтобы погасили огонь и перестали пѣть; исполнителемъ же своихъ порученій, посылаетъ дюжаго дьячка съ плетью. Какъ цыплята отъ ястреба разбѣгаются и прячутся въ бурьянъ, такъ деревенскія дѣвушки и молодые парни разбѣжались въ разныя стороны. Пригожая Маша съ Олинькой, какъ предводительницы празднества, торопливо стали собирать свои ленты. — »Ахъ вы, проклятыя дѣвки, съ вашимъ Купайломъ!« кричалъ дьячокъ.« Я и безъ того по пустому наработался въ полѣ, а тутъ еще услуживай, да хлопочи. Охъ, хоть бы одна попалась мнѣ, я бы задалъ ей перцу!« — »Чтожъ, мы вамъ мѣшаемъ, что ли? Отозвалась Маша. Если бъ и ты съ нами скакалъ черезъ огонь, то былъ бы молодецъ, и не одна дѣвушка полюбила бы тебя; сколько лѣтъ ужъ ты вдовцомъ, а ни одна и глядѣть на тебя не хочетъ!« — »И ты еще мнѣ досаждаешь?« крикнулъ дьячокъ и бросился за обѣими дѣвушками; но онѣ, какъ легкія серны, убѣжали въ ближній садъ и, прежде-чѣмъ онъ добѣжалъ до рва, уже спрятались за ивами. Эта сцена довольно насмѣшила насъ.

Темнота болѣе и болѣе скрывала предметы; уже послышался и стукъ приближавшихся повозокъ; мы вышли на-встрѣчу къ нашимъ родителямъ, какъ вдругъ, на другой сторонѣ широкаго пруда, освѣтилась огнемъ изба Титора. — Семенъ, мой школьный слуга, ловкій и очень любопытный, донесъ мнѣ, что это жена Титора, Федо́ра, празднуетъ Купайло. Желая ближе посмотрѣть на этотъ языческій обрядъ, я накинулъ на себя сермягу, надѣлъ большую соломенную шляпу и, никѣмъ неузнанный, вмѣшался въ толпу. Мѣсяцъ свѣтилъ въ полномъ блескѣ; вечеръ былъ чудный, особенно, когда надъ прудомъ, какъ лампа, запылалъ огонь и когда въ толпѣ крестьянъ раздались хохотъ, говоръ и шумъ.

Пожилой Титоръ Василій тащился по деревнѣ съ своимъ плугомъ, а сынъ его Макаръ, который везъ нѣсколько боронъ, поспѣшно опередилъ его, какъ только замѣтилъ хорошо-знакомый ему огонь. Это не скрылось отъ проницательности внимательнаго священника. Когда Титоръ поровнялся съ его домомъ, то онъ вышелъ къ нему на встрѣчу и, давши ему благословеніе, (при чемъ Титоръ поцѣловалъ у него руку), усовѣщавалъ его, чтобы крестьяне погасили огонь и перестали пѣть пѣсни.

»Это шалость,« говорилъ Титоръ. »Вы, батюшка, не противтесь этому; — такъ бывало и въ мои молодые годы; но мы, старики, этого не дѣлаемъ, а молодежь пусть се.

бѣ повеселится.« Хотя священикъ еще упорствовалъ, однако жъ, уважая заслуги Титора и его богатство, отъ котораго и на его долю не разъ припадала 10 я часть, воротился домой медленными шагами и только что-то ворчалъ себѣ подъ носъ.

Титоръ Василій былъ человѣкъ расторопный; лицо его хотя и покрыто было морщинами, однако было еще довольно моложаво; походка его была скорая; рѣдкіе рыжіе волосы покрывали подбритую его голову; изъ подъ густыхъ и длинныхъ бровей едва можно было замѣтить его сѣрые и проницательные глаза. Длинная, чорная сермяга, вся въ складкахъ и съ капишономъ; шапка, опушенная черными кудрявыми барашками; красный червецовый поясъ,— все это показывало зажиточнаго украинскаго крестьянина. * Онъ велъ шесть сѣрыхъ воловъ, запряженныхъ въ плугъ. Сынъ, покрикивая на нихъ: гей, гей, давалъ этимъ знать своей семьѣ, что отецъ спѣшитъ послѣ дневной работы къ ужину и на покой.

Любимая дочь его Өедора играла около огня съ множествомъ дѣвушекъ и ребятъ; мать ея Татьяна вышла на встрѣчу мужу; это была высокая худощавая женщина; черные, какъ смоль, глаза ея прикрывались прекрасными рѣсницами; и хотя съ ея лица исчезъ румянецъ, въ слѣдствіе многихъ болѣзней, но не смотря на то она была довольно миловидна, тѣмъ болѣе, что съ кроткимъ лицомъ она соединяла въ себѣ достоинства доброй жены, матери и сосѣдки. На ней была рубашка съ отворотами, на которой висѣло нѣсколько нитокъ коралловъ и бусъ, а на одной ниткѣ висѣлъ червонецъ и образокъ Богородицы; юбка съ складками изъ каламайки, съ бѣлымъ фартухомъ, стройно обхватывала ея станъ; пунцовый платокъ красиво былъ повязанъ на головѣ.

»А гдѣ жъ дѣти, спросилъ ее Титоръ.« — »На что они вамъ? Они играютъ надъ прудомъ и празднуютъ Купайлу.«

— Нѣтъ сомнѣнія, что Өедора тамъ первая зачинщица; будто она не знаетъ, какъ сердится нашъ священникъ, который говоритъ, что это грѣхъ и неприлично.

— Вамъ все бы хотѣлось знать. Өедора и безъ того много работала вмѣстѣ со мною въ саду: мы обобрали капусту, выпололи нѣсколько грядъ и насбирали множество Чернобыльнику, чтобы убрать

* На Украйнѣ до сихъ-поръ крестьянки выкапываютъ траву, извѣстную прежде въ торговлѣ подъ именемъ Червеца и красятъ ею всѣ шерстяныя издѣлія. Отъ Червеца— называется и червецовый поясъ.

имъ избу; вотъ она и выпросилась у меня погулять послѣ работы.

— А ужинъ готовъ?

— Ну, ужъ не взыщите! Не скоро будетъ онъ готовъ; Ѳедора и Макаръ просили, чтобы сдѣлать ужинъ для сосѣдей, когда кончатся игры надъ прудомъ.

— Подите себѣ съ вашимъ Купайломъ! Я бы хотѣлъ теперь хлебнуть ложку борщу, а вы заставляете меня ждать, Богъ знаетъ, до которыхъ поръ!

Проворная Тататьяна уже собралась-было готовить ужинъ; но вдругъ вбѣжала Ѳедора, стройная, какъ тополь, румяная, какъ калина, и, цѣлуя у отца руку, сказала: »Позвольте намъ повеселиться, папенька; — вѣдь сегодня Купайло; на берегу такое множество дѣвушекъ, а вечеръ такой прекрасный; мы съ маменькою сегодня много работали: позвольте, позвольте! Мы немножко попрыгаемъ.«

»Только недолго и безъ шалостей,— сказалъ Титоръ,— потому-что завтра нужно собираться на ярмарку въ *Ставищи*,— и вы вмѣстѣ со мною поѣдете. Татьяна, позовите сосѣдку Федосью, чтобы она побыла съ ними на берегу, а Мартоху попросите, чтобы она помогла вамъ, между-тѣмъ дайте мнѣ перекусить, хоть одного »книша.«

Ѳедора, подпрыгивая, побѣжала къ пруду, а молодой парень Демьянъ, съ другаго конца деревни, лѣтъ двадцати четырехъ, также прибѣжалъ туда. Это былъ молодецъ, хоть куда! Какъ единственный сынъ вдовы, онъ распоряжался всѣмъ хозяйствомъ, по своей волѣ. Въ бѣломъ короткомъ кафтанѣ, обшитомъ черными снурками, въ новой соломенной шляпѣ, за которой заткнуто было павлинье перо, съ застежками на груди малиноваго цвѣта, въ бѣлыхъ шараварахъ, онъ шелъ впереди парней, къ которымъ присоединилось нѣсколько дворовыхъ людей; между ними былъ и козачокъ Семенъ, въ синемъ казакинѣ, съ красными отворотами и въ черной шляпѣ. Проворный, разговорчивый и ловкій съ дѣвушками, Демьянъ былъ душею этой гулянки. У него на умѣ была смѣлая продѣлка: бросивши дочь Андрея Бѣлогривы, онъ вздумалъ вкрасться въ сердце Ѳедоры и »буде возможно« жениться на ней. Демьянъ, вмѣстѣ съ своими товарищами, запѣлъ Ѳедорѣ слѣдующую пѣсню:

Темная ничка петрывочка,
Не выспалася наша дивочка,
До череды гнала, задрымала,
На шпычки очки повыймала,
На пеньки ноги позбывала.

Темная ничка петрывочка,
Не выспалася наша дивочка,

Сукала пута шовковыи,
Путала кони вороныи,
Щобы далеко не заходылы,
Мылаго въ працу не заводылы.

Өедора и Татьяна, вмѣстѣ съ другими дѣвушками, отвѣчали ему на это слѣдующею пѣснею:

На городи подъ вербамы
Стоитъ конык осидланы,
Тылько систы, поихаты,
Тыновецкихъ дивокъ одвидаты,
Тыновецки дивки богатыи,
Краютъ рушнычки зъ радныночки,
А торочки зъ кропывочки.

На городи подъ вербамы
Стоитъ конык осидланы,
Тылько систы, поихаты,
Винобрадцкихъ дивокъ одвидаты.
Винобрадцки дивки убогіи,
Краютъ рушнычки шовковыи,
А шорочки золотыи.

Послѣ этихъ пѣсень поднялся чрезвычайный шумъ и крикъ: каждый изъ молодежи на-перерывъ, какъ умѣлъ, охорашивался передъ бѣлолицою и чернобровою любезною своего сердца. Өедора нѣсколько разъ отталкивала отъ себя Демьяна; но онъ на это вовсе не обращалъ вниманія, то и дѣло пытался снять съ ея руки кольцо и, когда всѣ окружили ивовую вѣтвь, то онъ вдругъ разорвалъ кругъ и насильно хотѣлъ поцѣловать Өедору, но она, съ помощію своихъ подругъ, вырвалась отъ него; — гнѣвъ и брани, разумѣется, притворныя, разразились надъ парнями. Въ это время Федосья, пожилая женщина, подошла къ берегу.— При видѣ »тетушки« (такъ обыкновенно ее называли) молодежь умѣрила свой жаръ и приличная скромность снова водворилась.

»Что же вы повѣсили носы, мои голубушки? сказала Федосья: и огонь уже началъ гаснуть, да и парни разбѣжались. Развѣ вы уже вдоволь нарѣзвались? Меня прислала къ вамъ сосѣдка, жена Титора, чтобы вы веселились, пока не будетъ готовъ ужинъ;— посмотрите-ка, что за прекрасный вечеръ!«— »Хорошо, хорошо! отозвалась Өедора: мы при васъ еще запоемъ и будемъ скакать черезъ огонь, — пусть же сбудется то, что́ кому мило.«—»Да, да,— вскричали парни,— пусть сбудется то, что́ кому мило!«

Въ это время дѣвушки поправили иву и по прежнему красиво убрали ее, между-тѣмъ молодежь, натаскавши хворосту съ плотины, сильнѣе раздула огонь.— Всѣ нѣсколько разъ обошли огонь съ пѣснями; тогда Демьянъ началъ скакать; но, не смотря на то, что сердце его рвалось и брала его охота отличиться, онъ, при третьемъ разѣ, зацѣпилъ ногою за хворостъ, упалъ и чуть-было не сжегъ своего бѣлаго кафтана.— Вся сходка хохотала до упаду; между-тѣмъ Семенъ, загадавши на Марью, дво-

ровую дѣвушку, три раза смѣло перескочилъ черезъ огонь; послѣ него, съ перемѣнпымъ счастіемъ, пускались скакать и дѣвушки. Стоявшая до тѣхъ поръ на сторонѣ Маланья, съ печальнымъ лицомъ, вдругъ, какъ бы пробужденная отъ сна, приподняла свою лѣтнюю узористую юбку и перескочила черезъ огонь.— »Твой, твой будетъ Иванъ! Воротится, воротится!«— Кричала сходка.— »Гдѣ же Иванъ, отозвалась Федосья, развѣ его здѣсь нѣтъ?« »Нѣтъ, возразилъ смѣлый Макаръ. Вотъ уже нѣсколько дней, какъ проклятый хорунжій выпроводилъ его въ Кіевъ. Онъ, бѣдняшка, упрашивалъ хорунжаго, чтобы такъ скоро не отсылать отца; сострадательный же хорунжій выслалъ не только отца, но и сына, а въ избѣ осталась одна баба, да мальчикъ.«

—»Ну, что ты тамъ разсказываешь, Макаръ? Перестань жаловаться!«— Сказака Федосья. »Скажите-ка мнѣ, воротится ли Иванъ?« »Воротится, сказалъ Семенъ: во дворѣ говорили, что его выслали только на восемь недѣль копать землю для крѣпости.« — »Ну, и слава Богу, сказала Федосья. Не печалься, Маланья; не принимай такъ горячо къ сердцу своего горя; а нуте-ка, молодцы, заиграйте что-нибудь, да запойте; она что-то сама не своя.«

Демьянъ схватилъ дудку и, проигравши на ней нѣсколько разъ, запѣлъ съ своими товарищами извѣстную пѣсню:

Ѣхавъ козакъ за Дунай.....

—»Это какая то печальная пѣсня, сказала Ѳедора. Такъ и хочется плакать; посмотрите, Маланья еще болѣе повѣсила головку.»— »Нѣтъ, Ѳедора, отвѣчала Маланья,— я люблю ее: Иванъ пѣлъ мнѣ ее, когда бралъ свой заступъ, и когда я провожала его за деревню.»— »Нѣтъ, надобно другую пѣсню,« закричали дѣвушки.— И Семенъ, схвативши дудку, запѣлъ:

Куды жъ мене поведешъ,
Колы хаты не маешъ?
Поведу тя въ чужую,
За кимъ свою збудую.

—»Нѣтъ, не такъ! Крикнулъ другой любовникъ Маши, Василько.« Не такъ!«— »Ну, такъ запой, если умѣешь, лучше,» сказалъ Семенъ съ важнымъ видомъ.— Обрадованный Василько началъ такъ:

Кудыжъ мене поведешъ,
Колы хаты не маешъ?
Поведу тя въ загату,
Стане тоби за хату.

Раздался общій хохотъ:— »вотъ настоящій хозяинъ!« Семенъ, принимая это за насмѣшку, потому что онъ не былъ хозяйскимъ сыномъ и не имѣлъ собственной избы, бросился на Василька, и ког-

да дѣло доходило до кулачнаго боя, то прибѣжалъ Макаръ, за нимъ и другіе; тетушка Федосья вмѣшалась въ этотъ споръ и, помиривши противниковъ, упросила Семена окончить начатую имъ пѣсню. Семенъ, поправивши свою шляпу, снова запѣлъ:

Збудуй мени зъ лободы,
До чужои не веды:
Бо чужая такая,
Якъ свикруха лыхая.

Ой! выйду я на село,
А на сели весело.
Нехай люде вси знають,
Що я тебе кохаю.

Ой! сосонка на локу:
Жды мя дивча до року.
Ябъ розуму не мала,
Щобъ до року чекала.

День бымъ косывъ, день бымъ жавъ,
Щобымъ тебе дивча взявъ;
Ани косы, ани жны,
Но наважы, тай возьмы.

Ой, ду ду ду ду ду ду!
Родыламся на биду:
Горшкомъ воду носыты,
Соломою топыты.

Когда Семенъ окончилъ, другіе также играли и пѣли свои пѣсни, а Демьянъ, прошедши нѣсколько разъ въ присядку, схватилъ Ѳедору, Макаръ — молоденькую Таню, прочіе — остальныхъ дѣвушекъ, и парами танцовали шумно и весело.

Титоръ, отдохнувши и выспавшись немного, въ самую разгульную и шумную минуту, пришелъ къ нимъ и важно прокричалъ: »довольно, ребята, довольно! Милости просимъ ужинать; пойдемте къ намъ; угостимъ васъ, чѣмъ Богъ послалъ.« — »Покорно благодаримъ!« А между-тѣмъ всѣ уже собрались идти къ избѣ. Въ это время Демьянъ, Василько и Семенъ тайкомъ побѣжали въ карчму, къ арендатору Мошкѣ.

Длинный и узкій столъ уже накрытъ былъ полотенцами и скатертью; обсѣли его уставшія дѣвушки; въ концѣ стола сѣлъ приглашенный съ женою богатый сосѣдъ Андрей Галовчукъ; на другомъ концѣ, около кумы Федосьи, сѣлъ съ своей женою Титоръ; около него усѣлись работники и челядь. Ѳедора и ключница Матрена уставляли столъ глиняными и деревянными мисками, подавали ложки. На этомъ сельскомъ пиру сперва отвѣдали книшей и пироговъ съ капустой, потому что тогда былъ петровъ постъ. Титоръ, обращаясь къ Андрею съ чаркой водки, сказалъ: »просимъ покорно хлѣба-соли откушать.« Эти слова услышаны были всѣми застольниками, между-тѣмъ пришли изъ карчмы Демьянъ, Василько и Семенъ. Демьянъ поклонился низко и сказалъ: »простите намъ, хозяинъ, что мы осмѣлились принести въ вашу избу дары.« — »Ну, что жъ

тамъ такое?« спросилъ Титоръ. —»Если такъ, то, съ вашего позволенія, мы приносимъ для дѣвушекъ пиво, а для старшихъ, если не прогнѣваетесь.....« »Ну, что жъ такое? Скажите!«— »Вишневку.»— »Ой ребята! Чтожъ, вы, вѣрно, хотите насъ опоить.« При этомъ онъ посмотрѣлъ на Андрея, а тотъ сказалъ: »Не обнесите же и работниковъ, пусть и они выпьютъ по чаркѣ.«—»Что жъ съ вами дѣлать! Поставьте на столъ, да просимъ покорно сперва выкушать водки.« — При этихъ словахъ трое прибывшихъ молодцовъ усмѣхнулись и не пропустили своей очереди. Сытныя блюда смѣнялись по-очереди: борщъ съ вяленой рыбой, пшенная каша съ маковымъ молокомъ, наконецъ вкусныя пампушки съ тертымъ чеснокомъ и постнымъ масломъ.

Ужинъ часто прерывался разговорами, шутками и громкимъ смѣхомъ; свѣчка на столѣ въ глиняномъ подсвѣчникѣ и лучины, воткнутыя въ припечекъ, освѣщали всю избу. Полный мѣсяцъ своими блѣдными лучами освѣщалъ скромную бесѣду веселыхъ и бодрыхъ поселянъ, тогда-какъ политическій міръ, вооружа югъ противъ сѣвера, тонулъ въ крови. Война, ужасная война, проникала въ самые отдаленные закоулки Литвы, и только степи Украйны, подобно озеру, отдаленному отъ бурнаго моря, наслаждались спокойствіемъ; — тамъ все засыпало послѣ трудовъ и въ довольствѣ.

»Къ чему этотъ Чернобыльникъ надъ окнами?« спросилъ Семенъ Титора. — »Да у тебя мать лекарка, а ты еще и не знаешь!»— »Ну божусь вамъ, что не знаю,« въ это время отозвалась Матрена, искусная ворожея. »Можетъ быть не разъ слыхали вы, что вѣдьмы выдаиваютъ коровъ; есть и такія, которыя воткнутъ ножъ въ соху и изъ нея льется молоко; такимъ образомъ коровы теряютъ его.— Вотъ этотъ-то Чернобыльникъ и хранитъ отъ вѣдьмъ, и гдѣ онъ только растетъ, тамъ вѣдьмы не имѣютъ уже власти отнимать у коровъ молоко.«—»Славно быть вѣдьмой!« Сказалъ Василько: »у насъ корова издохла— и нѣтъ молока, а если бы моя мать умѣла доить соху, то и безъ коровы можно бы было обойдтись«— »Не смотря на это, Василько,« сказалъ Титоръ: »мнѣ кажется, это все небылицы; лучше работать, чтобы было за что купить другую корову, нежели надѣяться на вѣдьму.»— »Небылицы! Повторила Матрена, покачавши головой. »А кто вамъ вылечилъ ногтаѣду? Кто избавилъ дитя ваше отъ грыжи? Кто вылечилъ вашихъ лошадей *дѣванною* (раст.). Такъ и это у васъ небылицы?»— »Ну, моя Матрена! Не гнѣвайтесь: правду сказать, вы во всемъ этомъ

собаку съѣли; благодарю васъ, вы не разъ и мнѣ помогали; да вѣдь и Гречиха, мать Семена, не одного вылечила у насъ своими нашептываніями; но чтобы молоко изъ сохи доить — этому не вѣрю. Такъ ли, Андрей?« — »Да, такъ, и я этому не вѣрю; можетъ быть, и съ Василькомъ тоже случилось бы, что съ одною дѣвушкою, которая съ помощію ворожбы хотѣла выйдти за-мужъ.« — »Что жъ такое? сказалъ Семенъ, объ этомъ я ничего не слыхалъ! (Всѣ начали помирать со смѣху). — Прошу васъ, любезный Андрей, разсказать намъ объ этомъ, потому-что я недавно воротился съ »паничомъ« изъ Винницы.«

Прежде-чѣмъ Андрей началъ разсказывать, Титоръ схватилъ чарку, а Демьянъ подставилъ ему бутылку съ вишневкой, которая развеселила нашихъ хозяевъ; наконецъ Андрей, расправляя свои посѣдѣлые усы, началъ такъ: »Это было прошлою осенью, въ самый день св. Андрея. У ткача Димитрія Вознюка была дочь, уже старая дѣвка; въ полдень пріѣхалъ къ нему на бѣлой кобылѣ нашъ Грицко Данилюкъ, какъ вамъ извѣстно. Онъ привязалъ у воротъ свою кобылу, а самъ пошелъ въ избу. Дѣвка, какъ только замѣтала бѣлую кобылу у воротъ своихъ въ день св. Андрея, тотчасъ подумала, что не быть добру, и сейчасъ побѣжала совѣтоваться съ колдуномъ, который молотилъ рожь въ сараѣ. Колдунъ былъ шутникъ и плутъ; онъ сказалъ ей, что это предвѣщаетъ большое несчастіе и значитъ, что она въ этотъ годъ не выйдетъ за мужъ, и что мясоѣдъ пройдетъ безъ всякаго успѣха. Закручинилась наша *Химья*, а работникъ, утѣшая ее, сказалъ: »Не бойся, мы пособимъ горю! — Вотъ видишь, этой кобылѣ надо, какъ можно короче, отрѣзать хвостъ, и волосами его почаще подкуриваться; посмотришь, несчастіе, какъ рукой сниметъ.« — Глупая Химья, мечтавшая о замужествѣ, тотчасъ взяла ножъ, наострила его хорошенько, полетѣла къ кобылѣ и, какъ разсказывалъ покойный нашъ Иванъ, не пожалѣла рукъ, — славно обрѣзала хвостъ! Нашъ Грицко довольно долго оставался въ избѣ; иногда посматривалъ и въ окно, но, видя свою кобылу, не подозрѣвалъ, чтобы надъ нимъ такъ жестоко подшутили. Онъ долго торговался съ Димитріемъ о работѣ; потомъ запили могарычъ, закусили, чѣмъ Богъ послалъ, и когда уже сѣлъ на кобылу, тогда только замѣтилъ, что она безъ хвоста. — Нашъ Грицко, какъ вамъ извѣстно, большой озарникъ, своего не пропуститъ: воротился въ избу, разсказалъ про свою потерю, собралъ сосѣдей и поднялъ содомъ;

никому въ голову не приходило, кто бы могъ это сдѣлать, и съ какой стати? А солдатовъ тамъ не было. — Димитрій и его жена выпытывали у своихъ дѣтей, побѣжали къ колдуну; но всѣ клялись, что они не видали ничего. Взбѣшенный Грицко, видя, что ему одному не совладать въ чужой деревнѣ, поскакалъ домой; и хотя многіе подсмѣивались надъ нимъ, онъ, какъ говорится, не смотрѣлъ на это и, проклиная дорогою весь свѣтъ, заѣхалъ прямо къ нашему помѣщику. На дворѣ также вдоволь посмѣялись надъ нимъ; помѣщикъ тотчасъ написалъ къ своему сосѣду, а тотъ строго приказалъ эконому, чтобы онъ непремѣнно нашелъ виновнаго и чтобы вознаградилъ за потерю. Знаете, если экономъ захочетъ угодить господину, то непремѣнно откроетъ правду. Онъ послалъ за колдуномъ, который и признался, что Химья виновата, а та, въ свою очередь, съ испугу разсказала все. Миромъ присудили за эту порчу взять съ Гмитра три цѣлковыхъ, а половину этихъ денегъ вычесть съ колдуна. Теперь Химья, гдѣ ни покажется, тотчасъ напоминаютъ ей о хвостѣ; бѣдненькая и глазъ не смѣетъ поднять на свѣтъ божій.« — При концѣ этого разсказа раздался смѣхъ, а Титоръ перебивая его, сказалъ: »Вотъ видите, ребята, до чего доводитъ суевѣріе!«— »Да за чѣмъ же мы празднуемъ сегодня Купайлу?« спросила съ гнѣвомъ Матрена.«—»Это совсѣмъ другое дѣло, отвѣчалъ Титоръ; — такъ бывало при нашихъ дѣдахъ и отцахъ; это только забава; впрочемъ, правду сказать, не слишкомъ-то она мнѣ нравится; да вотъ моя Ѳедора и другія дѣвки упросили насъ; однако, замѣтьте, что нашъ священникъ порядкомъ выговаривалъ мнѣ за это.«— »Благодаримъ васъ!« Отозвались дѣвушки, а Ѳедора уже повисла на шеѣ отца и цѣловала его нахмуренное лицо.

Игры и разговоры продолжались еще довольно долго; наконецъ Титоръ закричалъ: »Ну, ребята, будетъ съ васъ, пора спать, прощайте и расходитесь по домамъ; завтра намъ надо ранехенько выбраться на ярмарку.«

Такъ окончилось это празднество у украинскихъ крестьянъ. Мы описали его, чтобы дать понятіе объ образѣ ихъ жизни. Но о вы, прекрасныя читательницы, если когда нибудь прочтете это описаніе, простите, что украинскіе поселяне съ своими грубыми привычками и съ простодушными мыслями, осмѣлились занять васъ. Это дѣти неискаженной природы; въ нихъ столько же особенностей, какъ у тѣхъ степныхъ цвѣтовъ, которыхъ не пересаживала въ сады ничья рука и не стерла первобытнаго ихъ вида, въ какомъ они вышли изъ рукъ общей матери. Не углумляйтесь при этомъ, модные господа! Пусть вашъ нѣжный вкусъ свыкнется съ простыми описаніями; тогда мы не будемъ гнушаться наивнымъ способомъ выраженія и скорѣе полюбимъ народную литературу, которая, какъ говорятъ нынѣшніе ученые, должна быть всему предпочитаема.

Съ польскаго **М. Л.** *

* Соч. г. *Грозы*, изъ альманаха: *Русалка.* 1842 г.

IMIENINY.

POWIEŚĆ

M. PAWŁOWA. *

„I cóż imie znaczy? To, co nazywają różą, wydawało by równie przyjemną woń i pod innem nazwiskiem.“

. . . .

„Moje imie, śliczny aniele, mnie samemu nienawistne.“

Szekspir.— Romeo i Julia.

Znałem niegdyś rodzinę, która zrządzeniem losu wcześnie zeszła ze sceny świata. Śmierć zastała ją w różnych zakątach Rossyi, a wspomnienie o niéj może tylko w mojém pozostało sercu. — Mąż umarł na cholerę w Bessarabii, żona na suchoty w jednéj z wiosek saratowskiéj gubernii, a małoletni syn niedługo poszedł za rodzicami, wydawszy ostatnie tchnienie na ręku jakiéjś orenburgskiéj obywatelki.— Nie powiem wam nazwiska moich zgasłych przyjaciół, bo z ich imionami nie łączy się ani pamięć usług, poniesionych dla dobra ludzkości, ani pamięć myśli, którą by oddano jéj wspadku. Przeszli, jak ludzie zwykli, — byli, niema ich. Oto księga ich bytu.

Lecz Opatrzność, która tak pięknie urozmaica naturę, naznaczyła niejako każde jestestwo szczególnemi rysami; dla tego też człowiek wszędzie zarówno godzien uwagi; dla tego w życiu każdego, ktokolwiek by to był i jakkolwiek by przepędził wiek swój, napotykamy uczucie, wyraz lub wypadek, który zatrudni głowę przywykłą zastanawiać się. — Patrząc na spokojnego mieszkańca ziemi, ostatniego z ludzi, znajdziemy w nim równie pokarm dla badań ducha, jak i zastanawiając się nad człowiekiem, który w oczach świata, uniesiony falami życia, został przez nie rzucony do wysokości nieśmiertelnego szczęścia, lub zepchnięty w otchłań nieśmiertelnych cierpień. – Silny charakter bardzo często pojawia się w małém kółku działań, pod rodzinną strzechą,— dziwne zdarzenie wybiera czasem ofiarę nieznaną, niedostrzeżoną, a jego nauczające ciosy padają bez świadków, wśród spokojnego rodzinnego pożycia, nakształt błyskawicy, co oświeca podróżnego, kiedy go burza na bezludnym stepie zaskoczy.

N., gdym go raz pierwszy zobaczył, miał lat 30. — Tylko co się

* Dla rossyjskich czytelników podajemy Wspomnienie z 1812 r. p. Grozy: *Kupajto* (z Rusałki 1842 r.).

ożenił; — trudno, a prawie niepodobna oddać słowami ten urok szczęścia, którym wtedy oddychał. Widział w żonie przyjaciela, kochankę, cel życia, nareszcie wszystko, co nas przywiązuje, bawi oczy i porywa duszę.— Ona, młoda, hoża, miła, zdawało się, że ograniczała także wszystkie swoje życzenia na samym tylko mężu, poświęcając się mu najszczerzéj. Jego wykształcony rozum, umysłowe życie, podobałem sobie i dla tego starałem się zapoznać z nim bliżéj. Człowiek w chwili zachwycenia i uniesień każdemu rad, każdego przyjmie w objęcia. — N. chętnie przepędzał czas ze mną i, mówiąc po światowemu, zaprzyjaźniliśmy się.— Często bywałem w ich domu i zawsze z niejaką zawiścią zajmowałem się obrazem familijnego szczęścia.

Mąż i żona, jakby naumyślnie stworzeni jedno dla drugiego, istnieli tylko wzajem przez siebie. Każde z nich dostało w podziale rozum, przyjemność i niezależność pod względem materjalnego bytu. Patrząc na nich, myślałem: »Otóż niefałszywa przyjaźń i nieudawana wesołość.« Pamiętam, że wówczas miałem tylko jedno żądanie: takiéj samej żony dla siebie, jaką była żona mego przyjaciela; — pamiętam, że wtenczas nie oddałbym takiéj żony ani za pewność nieśmiertelności mojego nazwiska, ani też za rangę jenerała. — N. opowiadał mi szczegóły swego ożenienia; jak zobaczył w saratowskiéj gubernii panienkę, wychowaną przez światłych rodziców, jak się zakochał i podobał: że był przedmiotem pierwszéj miłości, pierwszych uniesień jéj młodocianego serca, niedotkniętego próżnością stolicy; — mawiał mi ciągle o opuszczeniu służby i zamieszkaniu na wsi z książkami i żoną, poczytując taki sposób życia za najprzyjemniejszy i najspokojniejszy: było to jego ulubione marzenie; nareszcie dla dopełnienia swego przedsiewzięcia, pojechał na jakiś czas do Petersburga, aby ukończyć interesa, żona zaś udała się na wieś do ciotki, gdzie i N. miał osiąść. — Rozstaliśmy się: nie widziałem go z półtora roku i sądziłem, że już nigdy nie zobaczę.

Pewnego razu siedziałem w teatrze, a oczekując z niecierpliwością końca sztuki, patrzyłem po stronach, kiedy nagle do jednéj z loż wchodzi mężczyzna, którego twarz zrobiła na mnie wrażenie: znajome rysy..... wpatruję się..... to N. Prowadził rozmowę z jakąś damą, i przez długi czas napróżno starałem się zwrócić jego uwagę. — W końcu dostrzegł mnie,— zszedł do krzeseł.— Z jakąż ciekawością, z jaką roskoszą biegłem do niego! On również był zadowolony, lecz była to radość rozważna, radość

człowieka, który stał się mężem.— Łatwo się domyśleć, że zadałem mu tysiące pytań, na które odpowiadał krótko; mówił, iż dopiero trzy dni, jak zupełnie zamieszkał w Moskwie, że na wsi mieszkać niepodobna, bo sami sąsiedzi już zamęczą.— Pytałem się o żonę,— nie rozszerzał się o niéj,— łatwo wystawić sobie moje zadziwienie.— Umówiliśmy się, że następnego dnia będę u niego na obiedzie. Pożegnawszy mnie, pośpieszył do loży prawić grzeczności nieznanéj mi damie. — W chodzie jego dostrzegłem małą zmianę: cokolwiek chromał.

Byłem znowu w domu, który niegdyś przywodził mi marzenia o pożyciu małżeńskiém — miłéj żonie — zgodzie dwóch serc;— znowu wszedłem do świątyni, którą niegdyś oświecały jasne promienie radości, gdzie każdy usłyszany dźwięk, był odgłosem czarującéj miłości.— Znalazłem wszystko po dawnemu — też same dywany— też same kwiaty i bronzy;— po dawnemu spotkała mnie pani domu; ale, piękna róża już straciła swą świeżość,— smutnie spoglądała,— jéj kroki były powolne,— rumieniec znikł,— kortyna się podniosła i dwoje małżonków odegrało przedemną drugi akt swego pożycia.—Nie widziałem już pomiędzy niemi równości,— odwykli zgadywać wzajemnie myśli, uprzedzać chęci;— mąż w każdym wyrazie, w każdém spojrzeniu, dawał doznać, że ma władzę nad żoną:— oziębłość ku niéj przebijała się we wszystkich postępkach, we wszystkich drobiazgach, a ja upewniłem się, że niema w naturze środka, któryby zdołał przedłużyć chwile obumierającéj miłości; niema palących szkieł, któreby potrafiły rozgrzać wystudzone serce męża.— W postępowaniu z żoną N. święcie dopełniał powierzchownych warunków światowego ukształcenia, ale za to, jakież moralne poniżenie dla niéj okazywał!

O czemkolwiek mówiła, wszystkiemu przeczył.— Zaprzeczenia te były grzeczne, lecz pod maską grzeczności ukrywało się zawsze zabijające szyderstwo.— Jeżeli żona chciała sprawić nowe ubranie, pojechać na bal,— mąż nieodmawiał, ale przytém z zadziwiającą wymową ganił próżność kobiet, ich nierozsądek.—Jeżeli żona brała udział w rozmowie,— on zastanawiał się nad przyzwoitością— rozumem, i delikatnie, lecz bez litości dowodził, że kobiety niepowinnyby mówić,— że one o niczem nie umieją mówić, jak należy. Jakże często w żart obracała jego wymówki, chcąc oczywiście upewnić, że to wszystko nie ze złego serca pochodzi, że on się niezmienił i kocha ją tak, jak dawniéj!.... Znamie słabego, pomyślałem, kiedy walczy z silnym.

Jedném słowem, uwaga, czułość i wszystkie cnoty właściwe płci kobiecéj, nie mogły już wrócić przeszłości. Tak uderzająca przemiana, chociaż widziałem w niéj naturalne skutki namiętnéj miłości, wzbudziła we mnie ciekawość. Im więcéj zbliżałem się do N., tém więcéj był dla mnie otwartym, jednakże wśród rozmów naszych nigdy nie wspominał o żonie, jak gdyby ona nie istniała. Chromał, a kiedym zapytał, od czego? otrzymałem ododpowiedź: »kula«, i nic więcéj.

Długo już mieszkał w Moskwie, gdy pewnego dnia rozmawialiśmy do późnéj nocy. Była mowa o płci pięknéj. Uniósł się, była to rzecz rzadka; wyrazy płynęły z ust, twarz wyrażała nieukontentowanie. Jeszcze widzę jego gorzki uśmiech, kiedy rzekł do mnie: »tylko człowiek słabéj duszy i niedoświadczony może oczekiwać od kobiety prawdziwego szczęścia; kobieta powinna być chwilową zabawką; kto patrzy na nią w inny sposób, kto chce znaleźć w niéj jakieś czyste wyższe jestestwo...... ten gorzko się myli. Kobiety są tak słabo utworzone, że nie mają dość siły, aby przepędzić życie wyłącznie z jedném uczuciem, z jednym celem. One zawsze pod obcym wpływem, a jakże polegać można na osobie, która nie jest samodzielną!..... Kobieta kocha namiętnie, ale pójdzie za innego, bo ją potrafią namówić i babunia i mama i ciotunia. Jest rozumną, lecz niebywa nigdy naturalnie rozumną, zawsze chce się jéj błysnąć, zaćmić; dobra, miła, ale do naprzykrzenia. Ma 17 lat: rzeźwa, piękna, sądzisz, że wszystkie jéj myśli niewinne, że to anioł tylko co spadł na ziemię, i że ta ziemia nie mogła jeszcze zapruszyć jego białych skrzydełek, a 17 letnie dziecko już zakochane, umie zataić swą miłość, umie bez zarumienienia przysiądz wiarę osobie, któréj nie kocha. O! co do tego, mój urok zniszczony...... kobieta — trufle — szampan, jedno i toż samo!

Wśród tych wyrazów otworzył szufladę biórka, wyjął niewielki zeszyt, a podając mi go, dodał z uśmiechem: »Weź — przeczytaj, tobie się przyda; to jeden z moich przyjaciół opisał dość osobliwe zdarzenie.«

Zachowałem rękopism, zawierał w sobie, co następuje:

Kto przejeżdżał przez Riazań, ten zapewne zna starego traktiernika Stefana, pewnie zatrzymał się u niego i słyszał, jak wychwala swoję maderę. Pamiętam dobrze ową błotnistą jesień, ten ponury wieczór, kiedy ani jedna gwiazdka nie błysła na niebie i kiedy pocztowe konie zaledwie zdołały dociągnąć mnie do bramy riazańskiego hotelu. Byłem męczennikiem niecierpliwości! Chciałem

przemienić porę roku, naprawić drogi, stać się czarnoksiężnikiem, a to wszystko, aby czemprędzéj rzucić się w objęcia uwielbionéj żony! Jakżem się starał, nie tracąc czasu, jechać daléj; jak silnie opierałem się zaprosinom gospodarza, upewniającego, że ma befsztyk, kotlety i maderę z Petersburga; na poczcie nie było koni, pocztylion i słudzy zapewniali, że drogi przerwane, że trzeba nocować; posłałem jednak dowiedzieć się, czy kto z mieszkańców nie wynajmie koni do najbliższéj stacyi. Podobne mowy mało mnie obchodziły, musiałem jednak pomimowoli czekać i zabrałem się do kolacyi, marząc o końcu mojéj podróży.

Nie wyszło 10 minut, kiedy z sąsiedniego pokoju usłyszałem dźwięki gitary i głos męzki. Ach, jakiż głos!..:... Namiętnie lubiąc muzykę, bałem się ruszyć na sofie, aby nie uronić ani jednéj nuty.— Spiewano naprzód kilka strof ballady:

„Dla czegóż ludzie zerwali
Związek dwóch serc?“

Potém:

„Dzienne światło znikło już.....“

Noc, marzenia miłosne, ponury humor zrodziły myśl, że te piękne dźwięki wychodzą z serca przyciśnionego głębokim smutkiem. Cicho podszedłem ku drzwiom, aby przez otwór w zamku zobaczyć nieznajomego; udało mi się. Siedział na kanapie, wielkie niebieskie oczy zwrócił na sufit; długie blond włosy spadały w nieporządku na wysokie czoło, naznaczone blizną, zadaną najwidoczniéj przez cięcie szabli; prawa ręka spoczywała na chustce. Miał na sobie wojskowy surdut, w dziurce u guzika wisiał krzyż Sgo Jerzego.

Każdy się domyśli, iż miałem największą chęć zapoznania się z zajmującym oficerem. Na zapytanie moje: kto jest? odpowiedziano: »Przejeżdżający sztab-rotmistrz S.« Nazwisko utworzone było z imienia. Kazałem prosić pana S. o pozwolenie oddania wizyty;— uprzedził mnie i sam przybył. Był to mężczyzna w średnim wieku, wysoki i zgrabny. Kolor jego twarzy zmienił się pod wpływem niepogody i upałów. Nie był z rzędu zwyczajnych ludzi. Obsypałem go szczeremi oświadczeniami, jakie wzbudził we mnie swym śpiewem; ściskał moję rękę i uśmiechał się z niejakiém zadowoleniem. Sądziłem z początku, iż niezbyt rozmowny i że dość trudno się wyraża. Ponieważ najpierwszą rzeczą między podróżnemi są odpowiedzi na pytania: dokąd? skąd?— przeto dowiedziałem się, że przybywa z armii czynnéj, ma być w Tambowie, Saratowie i jeszcze kilku innych miastach. Wypadała nam jedna droga, dla tego też umówiliśmy się wyjechać razem, a on miał wstąpić do mnie na wieś i powin-

szować żonie mojéj imienin, na które spieszyłem się.

O! jakże ona będzie uradowaną, myślałem, z takiego gościa,— ona która tak lubi śpiew!...... Siedliśmy do kolacyi; przyniesiono dwie butelki dobrego wina z powozu, a Stefan zasilił nas swoim szampanem. Wyobraźnia zapaliła się; rozmowa szła żywiéj. Nieznajomy posiadł mą duszę przez uroczy głos, męzką powierzchowność, a nakoniec przez wojskowe wypadki, których krótką historyją czytałem na białym krzyżu, przeciętém czole i podwiązanéj ręce. Zaczął mówić o muzyce i wojnie; oczy jego zabłysły natchnieniem, a szklanka wypróżniała butelki.— Dostrzegłem, że moje miłe, przyjacielskie przyjęcie zdziałało na nim odmianę: był weselszym. Wtedy przypisywałem to dobroci serca; dziś ową wesołość objaśniłbym prościéj i naturalniéj, nazywając ją: zadowolnioną miłością własną. Wtedy byłem młody...... szczęśliwy!

Samochwalstwo nie przebijało się w opowiadaniach oficera, ale śmiałe wyrażenia dawały poznać nieznające przeszkód namiętności. Zdawało mi się, że to jest jakiś nieustraszony sąsiad śmierci, a ogniste spojrzenie tego człowieka mogłoby zapewne pokonać nie jednę nieprzystępną piękność.— Wszystko było w nim zmięszane: śmierć, życie, muzyka i bagnety. Kiedy zapytałem go, według rossyjskiego zwyczaju: czy nie jest krewnym pańskim ten a ten jego imiennik? z złośliwym uśmiechem powiedział: »Pan nie znasz moich krewnych, ale bo też djabli panu do nich?« Ma się rozumieć, że po takiéj odpowiedzi zostawiłem krewnych rotmistrza w spokoju. Ale wino i mnie rozwiązało język.— Czarodziejska władza szampana zwraca zawsze myśli na przedmioty naszych uczuć.— Przy szumie muzyki, wojny, wszedłem w szranki innéj rozmowy, zastanawiałem się nad pożyciem familijném, miłą żoną, ale zaledwie zdołałem wyrzec słów kilka o powabach małżeńskiéj miłości, kiedy nagle twarz mego współbiesiadnika zachmurzyła się. Uderzył szklanką w stół i zaczął z niecierpliwością chodzić po pokoju.

»Co się panu stało?« zapytałem.

—»Ach! nie mów pan do mnie o miłości, o żonie.... ja także kochałem«, odpowiedział.

Westchnienie wyrwało się z jego szerokich piersi, zamilkł. Ciekawość moja wzrastała. Nie będę opowiadać wszystkich zabiegów użytych przezemnie, aby go przymusić do mówienia; a nawet dotychczas niewiem, co było przyczyną zupełnego wynurzenia się, czy ja natchnąłem zaufanie, czy wino wypowiedziało tajemnicę, czy też dla tego nie ukrył jéj, że się nikogo nie bał?

Krzyknął: »szampana!« schwycił niedopitą szklankę, rzucił się na sofę i pokręcając lewą ręką piękny wąs, opowiadał prawie w następny sposób.

»Kiedy się urodziłem, zapewne żadna gadatliwa cyganka nieśmiała by przepowiedzieć, że ten mundur będzie na moich ramionach i ten order na mojéj piersi. Piastunki nie pilnowały mych dziecinnych kroków, nie usypiały śpiewem, gdym leżał w kolebce, i matkę moję nieprzejmowała obawa, gdy bosemi nogami biegałem po błocie. Nie to wino było przeznaczone (szklanka drżała w jego ręku) dla rozweselenia mojéj głowy, i jeźlibym poszedł za wolą losu, to nie z panem siadałbym do stołu«.

»Za miedziane pieniądze uczono mnie czytać, uczyłem się jednak pilnie i z dziecinnych lat powziąłem ochotę do śpiewu; lecz moja chęć honorów sięgała tylko stopnia *dziaka*. Nie opuszczałem żadnego nabożeństwa w parafialnym kościele, z dumą nosiłem świece, głośniéj od innych piszczałem w świątyni ludu, i przy końcu mszy donośnie mówiłem modlitwy.«

»Niedługo pozwolono mi wzrastać w obrębie tych skromnych uciech: zostałem wzięty z parafialnego kościoła, oderwany od ojca, od matki. Dawne to dzieje, ale teraz, kiedy sobie przypomnę, jak wówczas płakałem, łzy w oczach często się zakręcą.«

»Pewnego dnia,— była to gwiazda mego życia, drugi dzień urodzin, dzwonek teatralny, na odgłos którego następuje zmiana dekoracyj; pewnego dnia, jak powiadam, obejrzeli moje usta i zęby; w skutek rewizyi wnieśli, żem fletrowersista, kazano więc uczyć mnie na flecie. Płakałem, lecz na płacz bezbronny ani jedno serce nie odezwało się z współczuciem, nikt nieprzycisnął dziecka do piersi, nikt niestarał się pieszczotami jego łzy otrzeć!«

»Przygotowano mnie, abym został lalką, mającą uprzyjemniać nudy i bawić próżność, lecz muzyka wybawiła swego wychowańca. Jéj wszystko winien jestem: ona zerwała związek chwili mego urodzenia z latami życia i oczarowała serce kobiety, która byłaby dla mnie równie niedostępną, jak skała Kaukazu dla kozackiego konia.«

»Prawda, że muzyka tylko co nie przemieniła mojéj głowy w rostrojony instrument, moich myśli w fałszywe nuty, ale za to na krańcu zguby, na krańcu ludzkiéj rozpaczy, ona udzielała mi pociechy, niepodległéj żadnemu smutkowi i niczyjéj samowolności. — Spiewałem, stojąc w ostatnim szeregu tłumu muzykantów, byłem tułaczem bez schronienia, śpiewałem jednak:

żułem tylko chleb czerstwy, ale śpiewałem.... Ach! dopóki struna, dopóki głos będzie wprawiać w ruch powietrze, dotąd jedna połowa mego jestestwa może cierpieć, lecz druga będzie ciągle poić się roskoszą!«

»Z przymusu zaczynając uczyć się na flecie, po niejakim czasie polubiłem namiętnie ten instrument; talent do muzyki zaczął się we mnie rozwijać.«

»Minęło lat wiele; zwolna zabierałem znajomość z znakomitszemi artystami w Moskwie, porzuciłem flet, uczyniłem szybkie postępy na skrzypcach i fortepianie.— Nakoniec śpiew stał się wyłącznem mojém zatrudnieniem.«

»Lubownicy muzyki cenili moje zdolności, zamawiali na kwarteta, przymuszali śpiewać, lecz w ich oczach byłem tylko muzykantem..... śpiewakiem...... albo lepiéj mówiąc, maszyną, która gra i śpiewa, ku któréj w czasie gry i śpiewu stoją twarzą, a po skończonym śpiewie odwracają się plecami. Chwalili mnie, ale w téj pochwale znać było łaskę; podziwiali i na znak wysokiego zadowolenia uderzali po plecach; nazywali geniuszem, ale tak zimno, tak spokojnie, iż widać było, że nikt z nich nie chciałby być na mojém miejscu: widać było, że każdy pomyślał: »jesteś geniuszem, i cóż to znaczy?« Wynoszono mnie pod niebiosa, lecz to tak szczerze, tak poniżająco, jak kiedy uwielbiają coś, czego niezazdroszczą; z równą przyjemnością, jak kiedy człowiek zachwyci się osobą, którą poczytuje za niższą od siebie.«

»Zacząłem dawać lekcyje, był to środek otrzymania pieniędzy. Przypadek zaznajomił mnie z pewnym młodzieńcem, niepodobnym zupełnie do większéj części ludzi. Fanatyk muzyki, zapalony wielbiciel sztuk, pierwszeństwo talentu kładł, kto wie, czy nie wyżéj nad wszystkie pierwszeństwa; on to mnie, wymazanego z liczby istot, których można nazwać ludźmi, mnie, muzykanta, sadzał przy obiedzie obok jakiegoś kolegialnego assesora. Przyznaję, że ten sposób obejścia z początku wydał się dla mnie szczególnym; byłem nieprzywykły do tego. Nie roztrząsał, kto jestem, skąd przybywam; przyjmował mnie równo z innemi, i dla tego też często na twarzy czułem rumieniec.«

»Kiedy przy gościach zaczynał ze mną rozmowę, albo prosił siadać, było to dla mnie rzeczą tak szczególną, nową, niezwyczajną.... Wierzaj pan, że nie śmieć siąść lub niewiedzieć, gdzie i jak siąść, jest to może najwięcéj męczące uczucie!..... Za to teraz na pierwszym lepszym, kto się trafi, odpłacam sobie owczesne cierpienia. Czy pojmujesz pan roskosz odpo-

wiedzieć grubiańsko na grzeczne wyrazy; zaledwie kiwnąć głową, kiedy uniżenie zdejmują kapelusz i bez przymusu usiąść na sofie na przeciw wymuszonego panicza, lub hardego bogacza? Młody człowiek, mój dobroczyńca, pokochał mnie, jak równego, jak przyjaciela. Cały przeciąg czasu, którym mogłem dowolnie rozrządzać, przepędzałem u niego. Podał mi środki wydoskonalenia talentu, zmuszał czytać książki, przyuczał mówić po ludzku, nie czerwienić się i nie myśleć, że nie jestem godzien honoru, ażeby ze mną rozmawiano. Słowem, przetwarzał mnie, ścierając rdzę, pokrywającą mój rozum i duszę.«

»Chciwie chwytałem za książki, lecz nie zaspokajając ciekawości, obrażały mnie, bo wszystkie mówiły o innych, a nigdy o mnie samym. Widziałem w nich obrazy rozmaitych obyczajów, wszelkich namiętności, wszystkiego, co żyje i oddycha, lecz w żadnéj nie znalazłem siebie.«

»W książkowym rejestrze ludzi byłem stworzeniem wyjątkowém, nieciekawém, niezajmującém, istotą, która nie może natchnąć myśli, o któréj nie da się nic powiedzieć, i o któréj nie pozwolono nawet wspominać...... Mniéj wart byłem, aniżeli zabity żołnierz, zagwożdzona armata, złamany bagnet lub zerwana struna.....«

»Każdy człowiek ma swój rok, dzień, w którym los ogłasza ostateczny wyrok przyszłego życia, wyśmiewa gorącą wiarę, przemieniając ją w lekkomyślne nadzieje, lub też daje im pozór rzeczywistości, odziewając w szatę najprzyjemniejszych życzeń; najczęściéj podobno przedstawia ją pod postacią kobiety lub worków złota. W życiu każdego jest owe niby w gorączce przesilenie, *dzień dwunasty*, domowe *Waterloo*..... Miałem i ja ów rok, ów dzień.«

»Człowiek, którego byłem poddanym, zamieszkał w jednéj z gubernij, z zamiarem ulepszenia gospodarstwa w dobrach swoich i zwiększenia dochodów; wioska mego dobroczyńcy była położoną w téjże saméj gubernii, nawet w tym samym powiecie. Ze względu na sąsiedztwo pozwolono mi przebywać u niego,—już używałem niejakiéj swobody!«

»Udaliśmy się nad kręty brzeg Wołgi z marzeniami muzykalnych przedsiewzięć, lecz nie wiem, dla czego tu myśli moje były posępniejsze i dźwięki rodzinnych pieśni zrozumialsze dla serca, nawet bardziéj, niż utwory nieśmiertelnego Mozarta.«

»Przyjaciel zaznajomił mnie ze swemi sąsiadami, wychwalał mój talent, dla tego też zaraz po przyjeździe znalazłem wielkie względy u ludzi, którzy nie wiedzieli, co ro-

bić z palcami i głosem córek, i dla których stojący w sali fortepian był zupełnie martwym kapitałem. W charakterze przybyłego z Moskwy artysty, stałem się wiejskim nauczycielem i, mówiąc prawdę, na wsi okazywano dla mnie więcéj szacunku, aniżeli w stolicy: ma się rozumieć, tylko dla tego, że mój protektor nie opowiadał nikomu mojéj historyi. Nareszcie, samo jego obchodzenie się zemną nadawało mi niejakie znaczenie.«

»Wszystko szło dobrze, dzień za dniem mijał, i zawsze następny spędzaliśmy tak samo, jak poprzedni.«

»Pewnego dnia zaproszono mnie do szanownéj staruszki, właścicielki poblizkiéj wioski, ażeby akompaniować jakiejś nowo przybyłéj panience. Cokolwiek zasłabłem i niechciało mi się tam jechać; lecz skłoniono mnie, upewniając, iż odmówieniem zepsuję zabawę i święto. Były to imieniny staruszki, a wnuczka jéj miała śpiewać przy znacznéj liczbie różnorodnych gości.«

»Ważność okoliczności była wielka. Przeżwyciężając słabość, ubrałem się staranniéj jak zwykle i pojechałem.....«

»Muszę panu objaśnić, że już wtedy umiałem dosyć śmiało stanąć przed licznem towarzystwem. Kiedy mówię »dość śmiało« to znaczy, że już nie chodziłem na palcach, ale całą stopą i że nogi nie plątały się, chociaż nie posiadały jeszcze téj naturalnéj niewymuszoności, z którą teraz zakładam je jedna na drugą, zginam, szurgam niemi i sztukam.... Mogłem już wtedy przy kilku osobach przejść z jednego końca pokoju w drugi, odpowiadać głośno, ale wolałem zawsze pilnować kątów, to bezpieczniéj.«

»Jakże jasno wschodziło słońce owego dnia!..... O!.... dopiero teraz uczuwam, jak go dobrze pamiętam!.... Jest on tutaj (oficer, przybliżywszy rękę do czoła, uderzył po niém) ze wszystkiemi szczegółami, ze wszystkiemi drobiazgami!... Zdaje mi się, że jeszcze przypominam sobie każdą falę Wołgi, każdy kwiatek, wszystkie twarze, wszystkie dźwięki, wszystko, na co wówczas spojrzałem lub com słyszał.«

»Nie jestem w stanie, nie potrafię opisać panu dnia tego z zupełną dokłanością, z takiém obojętném wyliczeniem słów i zdarzeń, z jakiém młode kobiety opowiadają sobie rozmowy i ubiory wczorajszego wieczoru, a staruszki sny dzisiejszéj nocy.«

»Prześliczny, ciepły dzień, rzadko takie zdarzają się pod naszém niebem!....«

»Przejeżdżałem górzystym brzegiem Wołgi. Rzeka, złocona promieniami słońca, uspokoiła swe fale..... płynęła zwolna, jakby mały bezsilny strumyk! Gdzie niegdzie

igrały na niéj dzieci wieśniaków, siedząc w wązkich czółenkach...... Nie było ani jednego bałwanu, ani jednéj bystréj fali.... O! jakżem się zachwycał Wołgą!«

»Chłodny wiatr obwiewał mnie. Coś czarującego było w téj massie wód, w tém morzu zieloności łąk, pokrywających przeciwny brzeg rzeki! Zapewne i natura, równie jak obywatelka, do domu któréj spieszyłem, obchodziła wtedy imieniny. — W téj chwili byłem bardziéj, niż kiedykolwiek, człowiekiem, muzykiem. Miałem ochotę śpiewać, czułem natchnienie..... lecz ten przystęp wewnętrznego ognia niedługo podsycał mój talent....«

»Nakoniec przyjechałem do miejsca, w którém podług ogólnego prawidła miałem spotkać tyle nieczułych uszów, tyle niemych dusz, gdzie musiałem przemieniać *allegro* w *andante*, *adagio* w *allegro*; to wstrzymywać się niekiedy, to znowu pędzić w pogoń za piskliwym głosem jakiéj wiejskiéj panienki. Męczeńska powinność nauczyciela nauczyła mnie zimnéj krwi, prawie anielskiéj cierpliwości; ze spuszczoną więc głową byłem zupełnie przygotowany wycierpieć srogą próbę.«

»Przede mną pomknął się ku głównemu wchodowi pałacu powóz sześciokonny. Miałem i ja ochotę podjechać za nim, lecz przed domem stali goście, i zabrakło mi siły i ducha na spełnienie tak odważnego czynu. W podobnych zdarzeniach jakiś nieznośny głos przypominał mi: »Powóz i ty — różnica«; zsiadłem z bryczki przed bocznemi drzwiami i przecisnąłem się do przedpokoju, nie będąc spostrzeżonym. Oczekiwała mnie tu nieprzyjemność: musiano donieść o mojém przybyciu, a prócz tego wypadło mi wchodzić do salonu samemu. Możesz pan osądzić, co się działo w mém sercu; chcąc niechcąc, trzeba było odważyć się. Długo poprawiałem włosy, zmiatałem pył z sukni, nakoniec wszedłem, rozumie się, cokolwiek bokiem, trzymając się blisko ściany. Na szczęście widok towarzystwa dodał mi cokolwiek śmiałości.«

»Zebranie składali okoliczni sąsiedzi i sąsiadki, ale jakowyś oryginalny nieporządek panował w tym tłumie. Widać to było we wszystkiém, w ubraniu, w pozycyach i twarzach. Swobodne, nieczynne życie pól z swoją dzikością, z swojém niedbalstwem, z swoją samowolnością, odbijało się w zwierciadle tego zgromadzenia. Gdzie niegdzie błyskała kobieca przesada, gdzie niegdzie przeglądała niebiańska twarzyczka. Tu zawiesiste wąsy, tam znowu niewyczesana głowa, tu kamizelka okręcona złotym łańcuchem, tam nieprasowana suknia..... Pomyślałem: »nie trzeba tchurzyć« i zbliżyłem się do pani domu.«

»Staruszka w wieku siedziała w wygodném krześle i, oparłszy nogi na kanapce, trzymała w ręku wyszytą na kanwie poduszkę, pokazując ją siedzącym w pobliskości damom; jawne uczucie dumy, połączonéj niekiedy z zadowoleniem, ożywiało jéj uśmiech i oczy pozbawione życia. — »To mi darowała Olesia«, powtarzała babunia, obracając się z powagą to w tę, to w ową stronę.

»Już trzy razy się ukłoniłem i zapewne jeszcze długo, z powodu zajęcia poduszką, kłaniałbym się, gdyby jakaś młoda panienka nie trąciła staruszkę i nie szepnęła jéj coś do ucha, zapewne o mnie, bo babunia w téjże chwili, wraz z całém szanowném zgromadzeniem, powstawszy z krzesła, rzekła:

—Ach, to pan! bardzo jestem wdzięczną, że raczyłeś przybyć,— wiele o panu słyszałam od Włodzimierza K.; powiadają, iż jesteś pan doskonałym muzykiem, a do mnie też przyjechała w gościnę artystka, moja wnuczka..... Olesiu, chodźno tutaj!...«

»Mówiąc prawdę, nie obchodziła mnie panna Aleksandra, ale mimo to jednak nie bacząc, że oczy wszystkich były zwrócone na mnie, spojrzałem śmiało na wnuczkę, a serce mówiło mi: »ona musi dobrze śpiewać.«

—Przedstawiam panu moję wnuczkę, »rzekła staruszka«, ma wielką ochotę i zdatność do muzyki!— Proszę częściéj u nas bywać; będziesz pan razem z nią śpiewał,— niepowinna zapomnieć tego, co umie. A gdzież Włodzimierz? Cóż to znaczy, że nie przybył razem z panem?«

»Pojechał do miasta, aby załatwić niektóre interesa, odpowiedziałem. Zapewne jeszcze dziś wieczorem wróci.«

— Ach ladaco, odparła, zupełnie zapomniał o staréj!— o, pogniewamy się z nim o to! Czy nie obejrzysz pan czasem podarunku, który dostałam od Olesi? »przy tych słowach podała mi nieznośną poduszkę«.....

»Kiedyż uwolnią mnie? myślałem, przypatrując się poduszce z zajęciem, kłaniając się i poruszając ustami, jakbym niby chciał chwalić podarunek. Nareszcie podano mi krzesło, goście przestali mnie mierzyć od głowy do stóp, bo nowa osoba przybyła: zszedłem z wystawy, odetchnąłem wolniéj, przypomniawszy sobie mój pierwszy rzut oka na Aleksandrę i wrażenie, jakie uczyniła na mnie.«

»Ona musi dobrze śpiewać«, otóż wszystko co mnie w niéj zajęło. W skutek naturalnego porządku moich muzykalnych myśli, siedząc w kącie pokoju, zacząłem przypatrywać się istocie, która musi dobrze śpiewać.«

»Nie powiem panu, że mi się podobała, nie mogę tego powiedzieć; ze słowem *podobać się* jest złączona jakaś myśl o równości, a Aleksandra w naszym socyalnym stanie była o tyle wyższą nade mnie, że nawet gdyby mi się istotnie podobała, nie miałbym odwagi domyśleć się tego. Podobne uczucie przy pierwszém jéj spotkaniu niemogło wstąpić do mojéj duszy, w któréj, skutkiem poniżenia, tak mało było śmiałości.«

»Patrzałem na Aleksandrę, jak na rycinę, któréj się nie przedaje, któréj za żadną cenę kupić nie można; jak na nóty, z powierzchowności których obiecywałem sobie czarowną harmonię; patrzałem na nią nie jak człowiek, lecz jako artysta.«

»Pomimo to jednak, dojrzałem niebieskie oczy, pełne jakiegoś życia marzeń; lica, na których igrał lekki rumieniec; malowniczy układ jasnych splotów, zgrabną figurkę i drobną nóżkę.«

»Gdybym był w ówczas tém, czém dziś jestem, wyczytałbym na twarzy Aleksandry, w jéj ruchu, wyrazach, tę prostoduszność niedoświadczonego serca, czystego jak śnieg na wierzchołkach Elbruzu; śmiałość niewinności, która nieobawia się jutra, bo jeszcze nie wie, czego się ma lękać; nakoniec ten ogień duszy niestrudzonéj miłością, smutkiem, ani też szczęściem..... Otóżto, coby widziała moja wyobraźnia, gdybym był w ówczas tém, czém dziś jestem; lecz wtedy wszystkie te myśli wyraziłem dla siebie inaczéj; myślałem: jakże ona musi być dobrą!«

»W chwili, kiedym przypatrywał się młodéj śpiewaczce, ręka moja mimowolnie poprawiała chustkę na szyi. Odgadnij pan przyczynę poruszeń ludzkich! Staruszka zaczęła znowu coś do mnie mówić; jéj mowa przerwaną została przez głośne zawołanie: »już na stole!«

»Przy obiedzie, nieznając nikogo, siedziałbym niezawodnie jak w pustyni, gdyby nie trafił się jakiś lubownik muzyki, który zająwszy miejsce obok mnie, o mało nie zamęczył swą muzykalną historyą; opowiadał, jakim sposobem nauczył się grać na skrzypcach i na klarynecie; że utworzył orkiestrę, złożoną z dworskich ludzi, co go to kosztowało, jak mu się podoba koncert z h-mol, którego ich uczy, a naostatek zaprosił mnie do siebie. Nudziłem się, lecz przynajmniéj mogłem choć z jedną osobą rozmawiać. Milczeć ciągle wśród grona nieznajomych było dla mnie toż samo, co głośno mówić przy wszystkich.«

»Spokojnie obiadowałem w oddaleniu od pani domu, na samym końcu stołu, i nie wiem, przez jaką szczególną przezorność sług, każdą potrawę przynoszono do mnie na ostatku, z czego naturalnie wy-

padło, że z ogromnéj massy raków dostałem tylko jednego, a szparagi i sałatę widziałem tylko. Ale te małoznaczące okoliczności niezdołały rozdraźnić moich nerwów. Dla nich przygotowywała się innego rodzaju męczarnia, wymyślniejsza, silniéj mogąca działać. Niedaleko odemnie siedział jakiś jegomość ciągle milczący, z twarzą cierpiącą, chudy i, sądząc z pozoru, bardzo czuły. Przy końcu obiadu otworzył przecie usta i zaczął z osobą, na przeciw siebie umieszczoną, rozmawiać. Będąc zarzucony postrzeżeniami mojego sąsiada, nie zwracałem na dalsze przedmioty żadnéj uwagi, kiedy nagle serce moje zaczęło bić silniéj, twarz się zapłoniła i oczy, wlepione w chudego jegomości, stanęły kołem. Usłyszałem następne słowa:

—A ja dziś zrobiłem doskonały interes: sprzedałem dwóch muzykantów, po tysiąc rubli za sztukę.—

»Sąsiad mój zrobił mi uwagę, mówiąc do ucha:«

—Zaraz znać, że nie jest artystą! Za żadnego ze swoich i po dwa tysiące nie wezmę.

»Pojmujesz pan, co uczułem, co chciałem uczynić, lecz nie był czas po temu. Teraz nie radziłbym nikomu rozszerzać się w ten sposób w mojéj obecności o domowych wypadkach swojéj orkiestry; wtedy mogłem tylko zczerwienić się, zadrżeć i z wyrazem smutku w oczach spojrzeć na drugi koniec stołu, na miłą Aleksandrę, jak gdyby dla tego, ażeby w jéj łagodnych rysach, wyrażających ludzkość, znaleść obronę przeciw zniewadze, ażeby pocieszyć się, pogodzić z ludźmi, wyczytawszy na jéj twarzy: Ona niepowiedziałaby tego, ona nieprzedałaby artysty!—Tak, na jéj twarzy można było to wyczytać.«

(Łzy zakręciły się w oczach oficera; wstał, przeszedł pokój i, nalewając w szklanki szampana z trzeciéj butelki, mówił daléj):

»Skończono obiad, tak jak kończą wszystkie obiady: najedli się, napili i wstali. Po usłyszeniu owych okropnych słów, długo niemogłem przyjść do siebie; mimowolnie zamyśliłem się, nie mogąc znaleźć dla siebie miejsca; chudy człowiek ciągle kręcił się koło mnie; nawet dowiedziawszy się, że jestem śpiewakiem, przyszedł prowadzić ze mną rozmowę.«

»Myślałem o moim losie, gdy nagle przybiegła Aleksandra, mówiąc:

—Nie wiem, dla czego babunia chce koniecznie, abym śpiewała: może pan raczysz przejrzeć nóty, coby wybrać? Nigdy nie śpiewam przy obcych i tak się lękam......

»Jéj słowa, jéj głos ożywiły moję wyobraźnią; zbliżyłem się do fortepianu, ale nie zdążyliśmy jeszcze wybrać, co ma śpiewać, kiedy przyszła babunia, za nią prawie wszyscy goście.«

»Mój sąsiad obiadowy, jako znawca, usiadł za mojém krzesłem, a chudy człowiek, jak kara boska, wprost mych oczu. Wtedy nie mógł już znieważyć mnie; nie mieliśmy nic z sobą wspólnego. Palce moje dotknęły klawiszów i dusza przeleciała w inny świat, gdzie nie mogliśmy się spotkać.«

»Na twarzy Aleksandry, tuż przy mnie stojącéj, bojaźń wzrastała ja wnie: pierś jéj śnieżna, jak gołąb na słońcu, z niespokojnością podnosiła się. Ach, kiedy po uderzeniu kilku akkordów wypłynęły z téj piersi pierwsze dźwięki, drżące, bojaźliwe,—palce moje nie mogły robić poruszeń...... nóty znikły, obejrzałem się..... Czy wiesz pan, co jest *kontr-alto*, to połączenie twardości z miękkością, siły i czucia, namiętności i męstwa, czego brak daje się uczuwać w *soprano?*«

»Czy wiesz pan, co są niebieskie oczy, lat szesnaście..... ta błyszcząca chwila w życiu kobiety, ten najpiękniejszy akkod Twórcy, czarujący, pełny, w którym słychać niebo i ziemię, któremu pobobnego nieznajdziemy nawet w utworach Hajdena i Mozarta?..... Aleksandra miała czysty *kontr-alto*, jeszcze niezupełnie wyrobiony, lecz miała lat 16, niebieskie oczy.... Z każdą chwilą głos jéj stawał się śmielszym. Byłem w zachwyceniu..... «

»Skończyła; dały się słyszeć niedorzeczne okrzyki pochwały, ja tylko sam nie śmiałem wyrzec ani słowa; babka całowała wnuczkę, a obracając się do mnie, zapytała: »Jakże pan znajdujesz, czy ona dobrze śpiewa?«

— Prześlicznie, odpowiedziałem, gniewając się na siebie za tak zimny wyraz.

»Teraz na pana kołéj« mówiła daléj staruszka, rozumie się, przypominając znowu, że słyszała tyle o mnie od Włodzimierza. Aleksandra kręciła się, nie zwracając na mnie najmniejszéj uwagi. Nigdy nie byłem takim samolubem, jak w téj chwili!.... Siedzieć niedostrzeżonym, milczeć wtedy, gdy wszystko w około szczebiotało bez związku, bez sensu, kiedy ona nie pojmuje, że ja jeden ją uczułem, zrozumiałem!.... nie!—raczéj przymusić, ażeby i ona także wpatrywała się we mnie, ażeby i ona także przysłuchywała się: myśli te wzruszyły wszystkie struny mego serca. Znikła nieśmiałość, wstyd przepadł; dla mnie już nikt nie istniał, ani babka, ani sąsiad, ani chudy człowiek, ani ten tłum pospolitych ludzi; przede mną stał tylko fortepian i Aleksandra. Nie wiem, jak śpiewałem, lecz ona zbliżała się coraz bardziéj ku mnie, przestała patrzeć po stronach, zatrzymując oczy na śpiewaku..... Ach! dla oczarowania duszy nie trzeba mowy, nie trzebą umieć mówić,—trzeba śpiewać. Wyrazy, rozum, dusza, dźwięki—wyra-

zy i rozum mają naznaczone sobie granice; same tylko dźwięki, równie jak dusza, nie mają krańców. Nie będę opowiadać panu sądu moich słuchaczy, nie patrzałem na nich, nie słyszałem co mówili. Aleksandra zamyśliła się; zadowolony byłem z uczynionego wrażenia, ale ten tryumf trwał nie długo. Marzyłem, żeśmy równi, że żyjemy w świecie muzyki...... zapomniałem, kto jestem!.... kiedy nagle nieśmiało zbliżyła się ku mnie i kilka jéj słów przebudziło mnie zupełnie; wstałem z krzesła, zobaczyłem znowu staruszkę, obiadowego sąsiada i chudego jegomości. Aleksandra rzekła do mnie coś po francuzku; nie sądziła, że można dobrze śpiewać, a nie umieć tego języka: myślała, żem wychowany według jéj pojęć, iż równość talentu równa nas we wszystkiém... omyliła się! Nie pomnę, jak odpowiedziałem na zapytanie, uczynione w przeklętym języku. Przyjechał Włodzimierz, ponowiono śpiewy, Aleksandra mówiła już zemną po rossyjsku, mówiła wiele, mówiła przyjemnie.«

»Kiedy wraz z moim dobroczyńcą zabieraliśmy się do odjazdu, babunia wziąwszy mnie na stronę, powtórzyła żądanie, abym przyjeżdżał dawać lekcye jéj wnuczce, wsuwając w rękę jakąś ilość pieniędzy. Nie wziąłem.... Aleksandra prosiła także, lecz dzięki Bogu, nie dawała pieniędzy. Odjechaliśmy. *Kontr-alto*, niebieskie oczy i język francuzki niewychodziły z mojéj pamięci; księżyc oświecał Wołgę, lecz dzieci już nie igrały, a wiatr wzruszał jéj wody.«

»Rzecz zabawna! następnego zaraz dnia wziąłem się do francuzkiego abecadła: Włodzimierz był nauczycielem; jakież męczarnie wycierpiałem! Język mój stwardniał oddawna, napróżno przełamywałem jego upór: zachował charakter początkowego wychowania; ale za to, ręczę panu, nikt Francuzów nie przeklinał bardziéj odemnie!...«

»Jakże dokończyć panu mojéj dziwnéj historyi?... Jakże oddać mowę, spojrzenia, opowiedzieć miłość, która uszlachetniała moje serce, ale i zapełniła je uczuciem zemsty. Tak, miłość okazała mi jawnie, lepiéj niż wszelkie rozumowania, że podemną już nie było nikogo, a nademną jeszcze tylu!.... Zgadniesz pan, że często widywałem Alexandrę. Dom ich była to zupełna samotnia: babka i ona. Często zostawałem z nią sam na sam, śpiewaliśmy, a serca nasze także tworzyły harmoniją.«

»Wtedy czoło moje nie szpeciła jeszcze ta blizna i twarz nie była opaloną południowém słońcem, byłem młodszy. Nie uwierzysz pan, z jaką dziecinną radością wybiegała na spotkanie, kiedym przyjeżdżał, i jakim ogniem pałały jéj oczy, kiedy śpiewałem!«

»Ach, prawdziwego zamiłowania w sztukach pięknych trzeba szukać w polu, wśród ciszy lasów, tam, gdzie roskosz zmysłowa i chytrość nie przytępiają uczuć, gdzie pod niekształtném odzieniem bije niezepsute serce.«

»Ażeby poznać, czy dobrze śpiewamy, czy tli się w nas iskra talentu, nie trzeba śpiewać w stolicach, trzeba, ażeby słuchała nas szesnastoletnia dziewica z jasnemi włosami.«

»Już się nie lękałem, zostając sam z Aleksandrą, mówiłem śmiało; jakoweś niedorzeczne uczucie równości obok niéj zagłuszało we mnie pamięć o moim stanie. Był to świat namiętności, ale, opuszczając Aleksandrę, przenosiłem się w świat rzeczywisty, mierzyłem myślą nieobiętą przestrzeń, co nas rozdzielała.«

»Nie miała tam miejsca nadzieja, łatwowierność człowieka nie przychodziła w pomoc. Żadna marząca głowa nie mogłaby wystawić nadpowietrznego pałacu, w którym ocknęlibyśmy się razem, jedno w objęciach drugiego. Trudne zadanie! Jednakże używałem wszelkich sposobów, aby zrzucić z siebie jarzmo losu. Wiedziałem, że Aleksandra nie może być moją, ale nie mogłem żyć bez niéj; byłbym najnieszczęśliwszym z ludzi, gdyby mnie niekochała, i zdawało mi się, że odebrałbym życie każdemu, ktoby nas rozłączył. Mijały dni, każdy był dla mnie na przemiany smutnym lub radośnym. Niepodobna wyrazić, com w ówczas myślał i uczuwał. Spieszyłem się żyć: dla mnie nie było przyszłości. Dawno wiedzieliśmy, że się kochamy wzajemnie, a jednak żadne z nas nie powiedziało tego, jak gdyby przeczucie wstrzymywało oboje, jak gdybyśmy przewidywali, że wyraz *kocham* jest strasznym, bo z nim objawią się przesądy, występki, śmierć..... Był to cel, którego nie chciałem dosięgnąć: daléj, już nic nie zostawało. Nie mogłem urzeczywistnić marzeń miłości, bo chciałem tylko ciągle marzyć, przedłużyć owę niepewność aż do ostateczności, i nie utworzyć rozwiązania tak czarownéj dramy. Lecz jakże trudno utrzymać się w granicach rozsądku i powiedzieć sobie: ty nie pójdziesz daléj!«

»Często, jak to powszechnie bywa, dawaliśmy sobie wzajemnie poznać wspólną naszę tajemnicę.— Pewnego razu np. stałem za krzesłem Aleksandry, która czytała jakiś poemat. »*Edwardzie, ja nie kocham ciebie*« wymówiła dobitnie, a zakrywszy palcem *nie*, ukradkiem spojrzała na mnie; podobnych oznak było dosyć, w końcu przyszło do wyznania.«

»Przyjechałem już pod wieczór; siedliśmy w sali dla zajęcia się muzyką: staruszka kładła pasians w swoim pokoju. Oczy Aleksandry były zapłakane, i nim zdołałem zapy-

tać, dla czego? powiedziała smutnie:

—Wystaw pan sobie, muszę opuścić babunię, trzeba nam się rozstać....

»Nie pamiętam, jaka była moja odpowiedź, pomnę tylko, iż twarz moja pałała i że w obie dłonie ująwszy drżącą rękę dziewicy, okrywałem pocałunkami i skrapiałem łzami. Aleksandra odstąpiła parę kroków, usta jéj wymówiły przysięgę, że nikogo prócz mnie kochać nie będzie, że za nikogo innego nie pójdzie.«

»Cóżeś pani powiedziała? Komuż to przysięgłaś?—Wyrzekłem... krew zwarła się w żyłach i zaćmiło mi się w oczach.— Ach! nie dla mnie pani jesteś stworzoną: masz przed sobą inny zawód: miłość i szczęście, kwiaty i wiosnę, zgoła wszystko, co istnieje na ziemi; czyż więc o mnie powinnaś pani myśleć? Któż jestem? Zkądże jestem?...«

»Aleksandra, zalewając się łzami, bojaźliwie, ze spuszczonym wzrokiem, wymiawiała cicho zapewnienia czystéj niewyrachowanéj miłości, i każdy dźwięk był tam uczuciem, silném, prawdziwém uczuciem. Ach, jakże była piękną! Jakże byłem dumnym wówczas!.... Spostrzegłem nowe życie, nowy świat!... Po raz pierwszy rozpacz umilkła w mém sercu, po raz pierwszy rozsądek przestał mnie dręczyć. Nareszcie bez bojaźni, z całą łatwowiernością miłości, z całém głupstwem nadziei, ogłosiłem swój wyrok.«

»Czy wiesz pani, na kogo patrzysz? Czy wiesz, kto przed nią stoi? Czy wiesz pani, komu przysięgłaś?....—Jestem—*poddany!*.....«

»Strach ogarnął mnie po wymówieniu tych wyrazów, uczułem nagle, że nie ma już między nami równości, wypuściłem rękę trzymaną.«

»To jeszcze mało, gdybym porównał przeciąg czasu, w którym zbladła Aleksandra, upadając na moje ręce, z szybkością chwili, w któréj spadłem z konia, gdy szabla perska strzaskała mą czaszkę. Na téj ręce, nacechowanéj przez turecką kulę, leżała!.... Czułe stworzenie, jedno słowo przygnębiło ją zupełnie!... Potrzeba tylko było wymienienia mego stanu, aby przestraszyć najsilniejszą miłość. Czy uwierzysz pan? w pierwszym momencie bez żalu patrzałem na jéj zawarte oczy, na jéj twarz zmartwiałą..... Jakaś pogarda kobiecéj słabości ziębiła me serce. Powiedziałem tylko jeden wyraz.... Gdzież się podziały wymowne spojrzenia, świeżość twarzy, pierwsza wiosna życia, świetny kolor wdzięków i młodości? Omdlenie skrzywdziło mnie i miłość!«

»Lecz zaledwie ta myśl jak błyskawica przebiegła w duszy, przypomniałem sobie, że na mych ręku leżała miła, dobra, czuła Aleksan-

dra, moje jedyne marzenie, mój honor, moja sława!...«

»Ścisnąłem dziewicę w konwulsyjnych objęciach, pocałowałem.... Nawet od pocałunku nieocknęła się. Na krzyk mój przybiegli służący i babka«....

(Oficer postawił wypróżnioną szklankę, oparł się lewym łokciem o kolano, złożył twarz na dłoni i zamyślił się. Wszyscy już spali. Przesiedział kilka chwil w milczeniu: potém, niezmieniając pozycyi, tak mówił daléj):

—»Co tobie jest? zmienionyś! zapewne wiesz? rzekł do mnie Włodzimierz, kiedym wchodził do jego pokoju.«

»Co takiego? o niczem nie wiem, odpowiedziałem.«

»W téj chwili wracam od twego pana, — mówił daléj, dawałem mu nakoniec za ciebie 10,000 rubli. Oświadcza, iż z radością przyjąłby teraz tę summę, lecz nie może, a nie może dla tego, że, jak się dowiedziałem, wieś, w któréj jesteś zapisany, i ty z nią — wszystko przegrane. Tylko nierozpaczaj, aż wynajdziemy środki zawarcia układu z nowym twoim panem, chociaż powiadają, że to człowiek trudny do robienia podobnych interesów. Gdzież idziesz?«

»Położę się spać....«

»Wyszedłem i szedłem, niewiedząc gdzie idę: krew rzuciła mi się do głowy, cierpienia wieczne zebrały się na przeciąg jednéj nocy, ale za to, jak pan widzisz, uwolniłem się od nich wówczas na całe ziemskie i przyszłe życie!..... Jakieś straszne widziadła przebiegały przed oczami memi, zdawało się, że ktoś szepcze mi do ucha o śmierci, o zemście.... To znowu, że widzę ucztę weselną, przy któréj Aleksandra siedzi z narzeczonym, ja stoję za niemi, trzymając w ręku serwetę i talerz, a narzeczony woła na mnie: Piotrze, podaj wody!!... Wyobrażałem sobie...«

(Oficer rozśmiał się, ale usta jego drżały, zapewne od gniewu).

„Wyobrażałem sobie..... że widzę mego dawnego pana.. przy stoliku, na którym leży massa złota i karty.... bladego..... rozczochranego..... trzyma *piątkę* i woła: „Ciągnij pan, stawiam wszystko, co pozostało, Piotra także.... Niechciałem za żadną cenę nadać mu wolności, lecz niech się dzieje co chce, ciągnij pan"..... *Piątka* padła na prawo!«

„Okropne te widziadła unosiły się po szerokiéj Wołdze, toczącéj tuż pod memi nogami spienione nurty... Pamiętam, żem stał nad jéj krętym brzegiem, patrzałem w przepaść, mierzyłem przestrzeń, oddzielającą życie od śmierci.... I pamiętam także, żem się ocknął w sypialni mojego pana..... Lampa gorzała przed świętym obrazem, a pierwsze promienie rannéj zorzy przekradały się przez zamknięte okiennice.

Miałem w ręku brzytwę, śmiało zbliżyłem się do łóżka, z odwagą zabójcy odsłoniłem kotarę.... Mówię prawdę.... spuściłem rękę wprzód, nim spostrzegłem, że nikogo niema w łóżku. Ale mimo tego, powinienem złożyć dzięki Opatrzności, że pan mój nie nocował w domu: przegrywał ostatki majątku i przegrał. Szkoda, że teraz nie możemy się spotkać z sobą! Zapewne przeczuł, iż na ziemi nie zdoła ukryć się przedemną, więc wolał w łonie jéj ukryć się na trzy łokcie. Niech go Bóg sądzi!..... Nawet przegrywając mnie, może dobrze zrobił.«

»Członki moje drżały, zimny pot oblewał twarz, a język niezrozumiale powtarzał: »zbrodzień. .... zabójca!..« Upadając na duszy i ciele, ukląkłem przed świętym obrazem, lecz nie mogłem się modlić, nie miałem ani jednéj nieskalanéj myśli, ani jednego zrozumiałego uczucia. — Wszystko się zmięszało: bezrozumna miłość, nienawiść, poniżenie, duma, raj i piekło. Klęczałem, wpatrując się w krucyfix, chciałem przypomnieć sobie, co on znaczy, a serce moje tak silnie biło, że te uderzenia wziąłem za kroki ludzkie. Z przestrachem powstałem, schowałem brzytwę i wybiegłem z sypialni, jak Hamlet prześladowany cieniem ojca. W przedpokoju dopalała się świeca; służący, mój kolega, oczekując pana, spał mocno. Tutaj dopiero odzyskałem przytomność, lecz nie mogłem już uspokoić się; zmiana losu była dla mnie koniecznością, powietrzem, bez którego niepodobna oddychać. Syberya, głód, mrozy, nerczyńskie kopalnie,— wszystko to rozważyłem, wyprowadziwszy wniosek, że tam będzie lepiéj. Następnego dnia uciekłem, chciałem udać się do Odessy; — jeźliby mnie schwytano, postanowiłem oświadczyć, że nie pamiętam miejsca urodzenia, że niewiem mego nazwiska. Cel ucieczki był: służyć w wojsku, lub zginąć z własnéj ręki. Kiedy wystawiałem sobie, że jestem żołnierzem, błyskał dla mnie niejaki promyk nadziei; widziałem wtedy Aleksandrę i jéj uśmiech anielski. W domu zostawiłem list, jakobym rzucił się w Wołgę. Jeszcze tylko trzeba było ostatniego postanowienia: postanowiłem nakoniec, odetchnąłem swobodniéj.«

»Nie wiedząc dobrze drogi, nie mając nadziei, aby chciano przyjąć na nocleg zbiega, błądziłem, nieszukając nigdzie przytułku. Obnażona jesienią ziemia była najczęściéj mojém posłaniem, a zeschły chleb pokarmem. Ale chociaż w ostatnim stopniu poniżenia i nędzy, mając przed sobą życie, które los obdarł dla mnie z ozdób, pokazując całą jego straszliwą nagość..... miałem przecież chwile szczęścia, zachwycenia.«

»Wystaw pan sobie człowieka bez rodziny, bez przyjaciół, bez znajomych, słowem samego, jednego na ziemi, zachowującego tylko wspomnienie o jakimsiś głosie, o jakiéjś kobiecie!.... Wystaw pan sobie, że ten człowiek idzie nieprzejrzanym stepem, patrząc w niebo, zasiane milionami gwiazd i śpiewa. Śpiewałem to, co ona nuciła często.«

»Teraz wyobraź pan sobie policyę ziemską, sąd powiatowy, duszące więzienie powiatowego miasteczka.... wyobraź pan sobie twarze napiętnowane i twarze przygotowane do piętna: oto moi sędziowie, moje mieszkanie i moi towarzysze.«

»Wzięto mnie, jako nie mającego paszportu i przyprowadzono przed prezydenta. Ten człowiek, nim uczynił zapytanie, schwycił mnie za kołnierz, podniósł rękę, ale Bóg obu nas zbawił! Stróż porządku i sprawiedliwości pewnie chciał tylko zacząć, od czego należy, i postraszyć, lecz nie uderzyć; widziałem już chwilę, w któréj prawy sędzia, ożałby pod sesyonalnym stołem!....«

»Nie pamiętam krewnych, nie wiem jak się nazywam, nie znam nazwiska miast i wiosek, które przechodziłem i w których zatrzymywałem się, nie znam nic i nikogo: oto moja odpowiedź w powiatowym sądzie; wymawiałem te wyrazy cicho, przybierając wyraz pokory. Sądzili mnie, sądzili długo: nareszcie przyszła chwila wybawienia. Wszystko na świecie kończyć się musi, skończyła się i moja sprawa; osądzony byłem na oddanie do wojska, z warunkiem umieszczenia w kompaniach roboczych. Z czemże porównać na ówczas moję radość?.... Ptak wypuszczony z klatki, zbrodniarz otrzymujący przebaczenie, wtedy, kiedy już widzi nad głową miecz kata, mogliby tylko dać wyobrażenie o uczuciu, z jakiém przywdziewałem na siebie płaszcz szary!.... Nikt nie wystawiał sobie życia żołnierza w tak czarujących kolorach! Oddychałem wolno, patrzałem śmiało; już nie przestraszała mnie wola pana, stałem się służalcem nie ludzi, lecz śmierci: wiedziałem, że nowa pani nie wraca nikomu ofiar. Trwała wtedy wojna perska. Łatwo domyślisz się pan, że zwróciłem na siebie uwagę; głos i muzyka zjednały dla mnie współczucie; powierzyłem moję tajemnicę szanownemu naczelnikowi; przeniesiony zostałem do czynnéj armii.«

»Odkryła się dla mnie przyszłość: było nią pole bitwy i bagnety! ...«

»Zlewając łzami żołnierski mundur, całowałem go nieraz..... O! wdzięczność ku niemu ostygnie chyba wtedy, kiedy oczy moje przysypie ziemia!..... Męczące marsze, skwarne słońce, wszystkie trudy służby wojskowéj, nie zgniotły sił mojéj duszy, nie odebrały ani odwagi, ani nadziei. Nigdy nie szemrałem na nowy los, przeciwnie,

rad byłem z przemiany, która robiła mnie *człowiekiem*.... Jak dziecko powtarzałem sobie: »Jesteś żołnierzem!« a serce biło wesoło; uśmiechałem się, kiedym wspominał o dawnym swym panu. Z jakiémże poetycznéni drżeniem zobaczyłem po raz pierwszy szranki, w których padają ludzie bez wyboru, losem, gdzie pogarda życia może zniweczyć względy ludzkie i zrobić pierwszym tego, kto stał ostatni!... Z jakiémże poświęceniem rzuciłem się na nieprzyjaciół, kiedy po raz pierwszy usłyszałem dziki okrzyk śmierci i zwycięstwa!....«

»Na ramie broń, krok podwójny, marsz, marsz!« Potrzebowałem zemścić przeszłość na kimkolwiek: zdało mi się, że każdy Pers był moim panem, jednym stopniem bliższy posiadania ręki Aleksandry.«

»Po bitwie, w któréj pod gradem nieprzyjacielskich kul szliśmy przez most do szturmu, otrzymałem pierwszą nagrodę i żołnierski krzyż Sgo Jerzego. Dano mi go w skutek ogólnego zdania i zgody moich towarzyszów.«

Oficer przestał opowiadać, a kładąc się na kanapę i zamykając oczy, wymawiał prawie z cicha: »czy też ona dotrzymała przysięgi?« Świece już dawno zmieniono, czwarta butelka szampana była wypróżnioną i konie czekały na nas. Żałowałem cokolwiek, że pospieszyłem się z zaprosinami oficera do siebie..... Uważałem go za dziwaka, czując mimowolną ku niemu odrazę, nie byłem jednak w stanie wyjaśnić sobie przyczyny tego.... Już było zapóźno; przez drogę starałem się wywiedzieć do kogo należał, kto jest Włodzimierz K. i kto Aleksandra? Upewniałem, że być może, iż zdołam udzielić o nich wiadomości: napróżno, nie chciał wymienić niczyjego nazwiska. Odpowiedział mi, że Aleksandra bardzo łatwo mogła o wszystkiém zapomnieć, iż nie było potrzeby wspominać młodą dziewczynę, która sama nie wiedziała co robiła i która zachowa dobre imie, jeźliby nawet nie dotrzymała przysięgi.

O ile był rozmownym przy winie, o tyle późniéj milczącym i spał przez całą drogę.

Przyjechaliśmy do domu późno wieczorem, w wilią imienin żony. Doniesiono mi, że jest słabą i już śpi. Pomimo tego, że z największą niecierpliwością chciałem ją zobaczyć po długiém rozłączeniu, nie miałem jednak odwagi obudzić ją: nie było szczęścia, któregobym nie oddał za jéj zdrowie, za jednę dla niéj chwilę spokoju.

Jakże była rada, ujrzawszy mnie nazajutrz. Rumieniec okrył jéj twarz bladą, oczy zajaśniały ogniem. Oznajmiłem o przybyciu gościa, lecz nie mogła go przyjąć; nawet

do stołu nie chciała siąść razem z nami, obiecawszy jednakże, jeźli siły pozwolą, przybyć po obiedzie.

Zjechało z okolic liczne grono sąsiadów i sąsiadek, spozierając z wielkiém uszanowaniem na mojego oficera. Jakże był pięknym w mundurze!.... Jaka męzka postawa! Jaka zręczność! jaki wyraz w rysach! Piękne włosy, blizna, szeroka pierś okryta orderami: wszystko zwracało mimowolnie uwagę, wszystko przemawiało do wyobraźni. Obiadowaliśmy dość wesoło, chociaż moi sąsiedzi nie śmieli rozgościć się zbytnie przy oficerze; w końcu wesołość stała się ogólną; posłałem powiedzieć żonie, że pijemy jéj zdrowie.

Podczas wzniesienia toastu, otworzono drzwi: weszła moja żona, jeszcze cierpiąca, słaba. Wszyscy powstali. Chciałem przedstawić oficera i kiedy obróciłem się ku niemu, mówiąc: »Oto moja żona«..... stał skamieniały, nie ruszając się z miejsca; oczy jego były bez ruchu.. Wołano zewsząd:« Mamy honor powinszować pani dnia jéj imienin!«....

Żona zrobiła kilka kroków ku oficerowi, lecz zaledwie zdołała wymówić: »wdzięczna jestem przypadkowi...« nagle strasznie zbladła, postąpiła bliżéj, nie domówiła powitania, zachwiała się, a upadając na moje ręce, powiedziała cicho:« Mężu, mnie słabo.... »Oficer nie ruszał się, nie zdziwił, utkwił tylko w niéj wzrok swój.... Odprowadziłem żonę; upadła na krzesło, powtarzając umierającym głosem: »Dla czegóż wyszłam, jeszcze tak jestem słabą!« Spojrzałem na nię: sądzę, iż wiele widziała w tém spojrzeniu. Kiedy wróciłem do sali objadowéj, wszyscy czynili zapytania: »Jak się ma żona? co jéj było? nie powinna wychodzić!« Czy mogłem odpowiadać, niech każdy sądzi!.... Oficer stał jeszcze ciągle z nieruchomym wzrokiem, okropny jak cień w Makbecie!.. Nagle nogi jego zadrżały, usiadł, wypuścił z ręki kieliszek, zaczął gryźć wargi.....

Ponura cichość panowała do końca obiadu....

»Wkrótce mój współpodróżnik ukłonił się w milczeniu i znikł. Ta, która przysięgła mu rękę, ta, którą pocałował.....

(W tém miejscu w rękopismie nie można było rozeznać wielu wyrazów, zabryzganych atramentem, jak się zdaje, dla tego, że pióro było rzucone na papier.)

Dostrzegłem raz, jak ukradkiem płakała.... mnie.... ciasno z nim pod jedném słońcem.... spotkaliśmy się... oba razem upadliśmy...... on nie wstał.... ja kuleję....

Przekł. z rossyjskiego,

Marcin Szymanowski.

POEZYA POLSKA.

PIEŚNI SŁOWIAŃSKIE.

Przez J. Hrabiego Dunina-Borkowskiego.

I.

Pieśni słowiańskie, jednéj matki córy,
Odmienne licem, barwą rozmaite,
Lecz w jednéj wielkiéj przeszłości powite
Na śnieżnym grzbiecie starowiecznéj góry,
Gdzie orłów gniazda, gdzie gromy i chmury;
Tysiąc was ludą zrodziło czynami,
Oblicze wasze wypieściła sława;
Pieśni słowiańskie, z waszemi falami
Grzmiała i cichła mężów czynna wrzawa,
I wyście w życiu stały, jak poranek,
W śmierci, jak jasny mogilny kaganek.

*

I były czasy, gdy przy jednym stole
Wszystkieście ludy zabawiały razem,
I w umysł cięźki trudem i żelazem
Lały wesołość, roskosz i swawolę;
Złociły dobrą, gromiły złą dolę.
Byłyście dziewic weselném westchnieniem,

ПОЛЬСКАЯ ПОЭЗІЯ.

Словянскія пѣсни.

Стихотвореніе графа О. Дунина-Борковскаго. *

I.

Словянскія пѣсни, дочери одной матери, разнообразныя, разнородныя, но въ одномъ великомъ прошедшемъ рожденныя на снѣжной вершинѣ горы вѣковой, гдѣ гнѣзды орловъ, гдѣ громы и тучи! Тысячи народовъ дѣлами воззвали васъ къ жизни; Слава вскормила васъ!— Словянскія пѣсни, съ вашими волнами гремѣлъ и смолкалъ шумный говоръ витязей; вы въ жизни являлись, какъ утро; въ часъ смерти, какъ яркій погребальный свѣточъ.

И были времена, когда за одной трапезою веселили вы всѣ народы вмѣстѣ, и въ душу, отягченную трудомъ и желѣзомъ, вливали радость, наслажденье и разгулье;— золотили счастье, убивали горе. Вы были свадебнымъ вздохомъ дѣвицъ, вечеромъ

* Это, *по возможности*, вѣрный переводъ прекраснаго стихотворенія. Читатели не должны забывать, что цѣль наша— только облегчить чтеніе подлинника.
Ред.

Starców wieczorem i domów ogniskiem,
Szumiących wojów tarczą i ramieniem,
Polotem konia i strzały połyskiem,
I kwiatem życia i czarem i cudem,
W święta— religią, na obradach — ludem.

II.

Pieśni słowiańskie, cóż na wielkiéj ziemi
Jest wam obcego?— W któréj świata stronie
Na wasze dzwięki oblicze nie płonie?
Gdzież was nie przyjmą piersi bijącemi?
Piękne pielgrzymki, łany szerokiemi,
Od świata wschodu do świata zachodu,
Drogę wam stara gościnność okryśli,
A od narodu idąc do narodu,
Wszędzie znajdziecie pobratymcze myśli.
Dla was sny dziewic, biesiada wesoła,
Prace dorosłych i tańczących koła.

*

A w waszéj gędźbie, jak w mowie przyrody,
Jest całość jedna a rozliczność tonów,
Szumią w niéj bory odwieczne i wody,
I wiatr co kłosy kołysze zagonów,
I co warkocze rozwiał dziewki młodéj,
I co w wojenną chorągiewkę dzwoni,
I co roztrząsa mogiły piołuny;
Dniepr w niéj swe dumy ukraińskie roni,

старцевъ и домашнимъ горниломъ, щитомъ и силою храбрыхъ воителей, полетомъ коня и молніею стрѣлы, и цвѣтомъ жизни, и чарами, и чудомъ, въ празднества— религіею, на сходкахъ— народомъ.

II.

Словянскія пѣсни, чуждо ли вамъ что на великой землѣ? Въ какой части свѣта ваши звуки не приводятъ въ восторгъ? Гдѣ же не примутъ васъ съ трепещущимъ сердцемъ? Прелестныя странницы, путь вамъ проложитъ старинное гостепріимство чрезъ широкія поляны, отъ востока до запада, и переходя отъ народа къ народу, повсюду встрѣтите вы родственныя мысли. Для васъ— сны дѣвицъ, бесѣда веселая, труды возмужалыхъ и круги танцующихъ.

И въ вашей музыкѣ, какъ въ языкѣ природы, есть единство при разнообразіи звуковъ; шумятъ въ ней и вѣковые боры и воды, и вѣтеръ, который—то колышетъ колосья на полѣ, то развѣваетъ косу молодицы, то звенитъ военнымъ прапорцемъ, то разметываетъ траву на могилѣ; Днѣпръ повѣряетъ ей свои украинскія думы; въ ней отзываются струны польской лютни и нѣжныя пѣсни пѣсенныхъ Чеховъ, и русскія пѣсни, кукушки печальныя;

Słychać w niéj także polskiéj lutni struny,
I śpiewnych Czechów piosenki pieściwe,
I ruskie dumki, kukułki tęskliwe.

*

I szelest skrzydeł orłów Czarnogóry,
Sokołów Serbii miłośne kwilenie
I mężki klekot bojowemi pióry;
I głos Dalmaty pomorski, ponury,
Miłe poranne Kroata marzenie,
I pieśń Słowaka cichą i domową.
Pieśni słowiańskie, jako letnie noce,
Wnikacie w duszę pogodą majową,
Ducha chwytacie, niby wyższe moce,
W kraj czarodziejski powieści, przeszłości,
A serca wstęgą łączycie miłości.

III.

Szczęsny poeta, kto was wszystkie razem
W gorącéj piersi wykocha, wypieści,
I duszę waszym nastroi obrazem,—
Nie darmo wielką pieśnią zaszeleści!
Jest komu śpiewać olbrzymie powieści,
Jest gdzie wyciągnąć głos długi, szeroki,
I żagle lotu porozpinać dumnie,
Jak sęp, co niebios przepływa obłoki;—
Bo do téj pieśni serca biją tłumnie;
Od mórz zachodnich do północy morza
Zabrzmią jéj echem obszerne przestworza!

И шелестъ крыльевъ черногорскихъ орловъ, страстные стоны соколовъ Сѣрбіи и сильный взмахъ ихъ боевыхъ крыльевъ, и грустный приморскій голосъ Далмата, сладостное утреннее мечтанье Кроата, тихая и домашняя пѣсня Словака.— Славянскія пѣсни, вы, какъ лѣтнія ночи, проникаете въ душу съ майской погодою; какъ высшія силы, увлекаете духъ въ волшебную страну сказокъ, былаго, и соединяете сердца узами любви.

III.

Блаженъ тотъ поэтъ, который всѣ васъ вмѣстѣ прочувствуетъ, воспитаетъ въ пламенной груди, и душу свою настроитъ на вашъ ладъ: не напрасно раздастся его великая пѣсня!— Есть для кого воспѣвать богатырскія были; есть гдѣ дать свободу долгому широкому голосу и гордо распустить крылья, подобно степному орлу, рѣющему въ небесныхъ облакахъ;— потому-что при этой пѣснѣ забьются многія сердца; отъ западныхъ морей до сѣвернаго моря— загремятъ ей отзывомъ обширныя пространства!

II.

ДОЛЯ ГАЛИЦКО-РУССКОГО ЯЗЫКА *

Языкъ галицко-русскій, въ часахъ королества польского, вôтъ року 1340, малъ тую самую долю, що и языкъ русскій въ Вел. Княжествѣ Литовскôмъ, котрой, подôбнѣ нынѣшному сѣверовосточному-русскому, або московскому, славилъся выробленнымъ писменнымъ стиліомъ, котрымъ богословы, проповѣдники и чиновники свѣтскіи писали, а котрый панъ Михаилъ Максимовичъ, професоръ во университетѣ св. Владеміра, справедливо западно-русскимъ писменнымъ называе, однако жъ я бы назвалъ го югозападнымъ-русскимъ.

Нарôдъ вспомянутыхъ земель русскихъ, пôдъ панованіємъ Литвы и Польши спаходящійся, сближалъся вправдѣ во своѣй простонароднôй бесѣдѣ до писменного языка, но що до іоты во поточнôй бесѣдѣ такъ не говорилъ, що намъ еще дальшимъ бути здаесь, бо коренного = о =, котре на нѣмецкое = ü = во вымовѣ переходитъ, кромѣ Супральской Лѣтописи (Москва. 1836) нѣгде не означали. До того югозападного-русского писменного языка ще меньше на Бѣлôй Руси простонародный языкъ мôгъ бути подôбный, де совсѣмъ другая простонародная вымова панує, вôтдаляющаяся вôтъ самого простонародного югозападного-русского языка, — а котре-то

* Эту статью мы получили отъ одного галицко-русскаго литератора, извѣстнаго своими учеными трудами. Помѣщаемъ ее на томъ языкѣ, на какомъ она написана. Въ письмѣ своемъ къ редактору *Денницы*, говоря о языкѣ этой статьи, авторъ замѣчаетъ: „*Такъ нашъ языкъ галицко-русскій образоватись може и совсѣмъ съ простонароднымъ согласный.*“ Приводя это мнѣніе почтеннаго автора, мы предоставляемъ его суду просвѣщенныхъ русскихъ читателей и осмѣливаемся думать, что такой языкъ, какимъ писана эта статья, съ теченіемъ времени и съ постепенымъ сближеніемъ галицкихъ писателей съ русскою литературою, легко можетъ перейдти въ нашъ нынѣшній письменный языкъ. Гг. Малороссіяне, пишущіе на своемъ народномъ нарѣчіи, (въ-слѣдствіе ли потребности?) и стремящіеся къ тому, чтобы возвысить его до степени языка литературнаго, — Богъ знаетъ, далеко ли уйдутъ?.... Въ этомъ отношеніи мы совершенно согласны съ справедливымъ замѣчаніемъ г. Гурбана. См. его статью въ январской книжкѣ *Денницы* нынѣшнаго года: *Народная и Литературная Жизнь Словаковъ.* Стр. 31 и 32. Также не мѣшаетъ замѣтить стр. 38 и 39.— *Ред. Ден.*

нарѣчіе никда не было письменнымъ.— Панове Лінде, Булгаринъ и другіи хотятъ называти тотъ-то писменный югозападный русскій языкъ бѣло-русскимъ, хотя во тихъ книгахъ жадныхъ свойствъ нынѣшного бѣло-русского простонародного языка не спаходимо.— Смѣшнѣйшое еще выходитъ назвиско того писменного югозападного-русского языка — »польско-русскій языкъ,« * котре му много писателей и самъ панъ Шевыревъ, слава русскои словесности, придае, а то зъ причины, же много слôвъ польскихъ во таковыхъ книгахъ спаходится. Если де котре польское слово, во вспомянутыхъ книгахъ спаходящоеся, може надати право на переименованіе языка народного, то и сѣверовосточный-русскій, або россійскій, можна назвати нѣмецко-русскимъ, бо во нѣмъ спаходится много нѣмецкихъ слôвъ; но того ще никто не гадалъ сотворити; ** тому належитъ вже забути разъ о несправедливыхъ толкахъ языка югозападного-русского, котрый такъ для зрôзницѣ вôтъ сѣверовосточного-русского, або московского, называти треба. Смѣшнѣйше ще и совсѣмъ фалшивое названіе югозападного-русского языка е »*Повятовщизна польска,*« котрого грѣха допустилъся п. Лінде: Rys literatury rossyjskiéj Grecza, przekład Lindego. III; а новѣйшими чàсами К. Яблонскій во своѣмъ предисловіи до книжки: Pienia Padury, стр. VII, во Львовѣ, 1842, найдокладнѣй во Денници, No 19, рôкъ 1842, стр. 241, осужденнôй, а котре-то мнѣніе—невѣжество остатнаго словяцьскихъ языкôвъ, а пристрастіе першого ко польскому доказуе. Языкъ бо западно-и южно-русскій есть такъ давнымъ, якъ и нарôдъ русскій, нимъ говорящій, тому во тихъ сторонахъ западнои и южнои Руси коренпымъ, и жàднымъ правомъ зъ польского непоходящимъ, бо суть слова русскіи, що на польскіи переробитись не дадутъ и противнѣ.— Во тôмъ вôтношенію може языкъ мазурскій, горальскій, шлонзацкій, що до польского, назватися повятовщизной — але не языкъ русскій!!!

Характеръ сѣверовосточного-русского языка есть: род. пад. ед. ч.—аго; неопредѣл. наклон. гл. —ь.— Югозападного же = род. пад. ед. ч. —ого; неопр. накл. гл. — и. — Характеръ югозападного-русского языка здаесь правдивымъ русскимъ характеромъ бути,— понеже во сѣверовосточнôмъ выго-

* Москвитянинъ, рôкъ, 1841 No 6. Стр. 507, 508.

** Впрочемъ, ненадо забывать, что нѣмецкія слова въ собственно-русскомъ языкѣ большею частію суть техническія и т. п. Не таково положеніе языка югозападно-русскаго въ отношеніи къ польскому.— *Ред. Ден.*

ворѣ не всѣ неопред. наклоп. на —ь, на кройпольскій оканчивают-ся, а падежъ = ого = до нынѣ во грамматикахъ лишилъся; на пр. одного, того, самого, але не однаго, самаго, таго — слѣдовательно, кто правъ? — Писменный языкъ югозападный-русскій сталъ вотъ часовъ Петра Великого пустѣти, мало кто вже нимъ писалъ; а противнѣ почалъся сѣверовосточный - русскій писменный взмагати, но однакожъ не сталъся простонароднымъ, ино по об разцу югозападного-русского ставалъ ся писменнымъ. Грамматику писменного сѣверовосточного-русского языка основалъ Ломоносовъ; югозападный-русскій языкъ писменный никда не малъ грамматики, кромѣ церковно-русской, по иныхъ словяньской. Вотъ часовъ Екатерины II. языкъ писменный югоза падный-русскій во земляхъ русскихъ, войшовшихъ во составъ давнѣйшихъ русскихъ княжествъ, о собливѣ царства московского, преглушенъ булъ языкомъ сѣверовосточнымъ-русскимъ, почасти и польскимъ. Осталъся еще языкъ югозападный-русскій во нынѣшной Галиціи и на Венграхъ, около Мункача, Унга и Пряшова, во власти двуглавого австрійскаго ворла. Іосифъ II, вѣчной памяти Императоръ австрійскій, постигъ глыбокую мысль, же народъ галицко- и венгерско-русскій найлѣпше, найлегше и найскорше во природномъ языцѣ русскомъ образоватись може, тому повелѣлъ всюды вчити по-русски, особливѣ науки религіи, для чого переведено съ нѣмецкого, року 1786, N. V. Малая Книжица на чтеніе для учащихся въ народныхъ училищахъ въ цесарско-кролевскихъ областехъ, часть первая науки о Богочестіи, въ Львовѣ, типомъ братства Храма Успенія Пресв. Богородицы. Тотъже самъ Императоръ велѣлъ во Львовѣ науки философіи и богословія языкомъ русскимъ выкладати. Ко сей цѣли было повелѣно перевести философію: Христіана Баумейстера, славныхъ горлицкихъ училищъ управителя, наставленія любомудрія нравоучительнаго, содержащія любомудріе практическое, всеобщее право естественное, иѳику и политику — съ латинскаго на россійскій языкъ переведена отъ Петра Лодіа (после Статскаго Совѣтника во Петербургѣ) во университетѣ львовскомъ любомудрія умнозрительнаго и дѣйствительнаго кесарево-царскаго народнаго профессора, въ Львовѣ; типомъ церкве Храма Пресв. Богородицы Ставропигіи, лѣта 1790. Сей переводъ, посвященный его превосходительству высокопреосвященнѣйшому господину Андрею Бачинскому епископу мукачовскому Св. Апостола Петра отъ Тополцы Аввѣ его кесарево-королевскаго ве-

личества внутрному сана совѣтнику и пр.;—Матѳіа Даннеммавра Богосл. доктора и Історіи церковныя въ университетѣ віндоб. профес. публ. ордін., Наставленія історіи церковныя Нов Зав., латински изданныя, Ѳеодоромъ же Захаріасевичомъ, * істор. церковныя въ університетѣ львовскомъ въ русскомъ языцѣ профессоромъ публ., пресвитеромъ львовскія діецезіи, на русскій языкъ переведенныя; II. части; въ типографіи церкве Храма Усп. Пресв. Богородицы Ставропѣгіи, 1790.— Не могусь одержати, шобымъ не привѣлъ того жъ Ѳеодора Захаріасевича во придословіи своѣмъ слѣдующія выраженія: »Яко на добрыхъ пастырехъ душъ состоитъ истинное благополучіе дружества человѣческаго, и коегождо особъ человѣка безсумнительно есть; а якоже пастыріе не раждаются, но бываютъ обученіемся онымъ, иже прилична суть санови ихъ, весма извѣстно есть. Отъ сюду напести подобаетъ, коль праведно многолѣтне достопамятный, великодержавный імператоръ Іосифъ II., благополучія народа подвластительнаго си паче всѣхъ желающы, во прочіихъ тщаніяхъ своихъ о сіе найпаче печашеся, да довольно обучены будутъ хотящіи санъ пастырей справовати. Коликіаже и безъсмертныя хвалы достоинъ есть сей владѣтель, и же благополучія областей своихъ Галиціи и Лодомеріи, отъ народа русскаго по превелѣй части * складающогося, сему народу отъ нѣсколько уже вѣковъ въ велѣй невѣдомости погруженну, подаде руку помощи; зане установивъ со превеліимъ сокровища народнаго иждивеніемъ, науки любомудрскія и богословскія въ русскомъ языцѣ, восхотѣ, да юношество русское, сана духовнаго желающее, а щедротою владѣтеля при хвалебнѣйшихъ доходѣхъ содержанное, обучившися прилично, людей, врученныхъ паствѣ своей, въ нужныхъ къ благополучію истиннахъ усовершити потщится.« — Сесе всё дѣялось пôдъ архіерействомъ достопамятного Петра Бѣланьского, епіскопа Львôвского, вôтъ р. 1780—1798. Сей усердный защититель передъ трономъ австрыйскимъ народа галицко- и венгерско-русского, ничого не лишалъ, щобы языкъ русскій и образованіе духовенства воздвигнути. Но чäсы смѣнились: по смерти вспомянутого достойнѣйшого пастыря, поставленъ во епископы львôвскіи Николай Скородиньскій отъ 1798—1805, котрый совсѣмъ языкови польскому вôтъданъ, о русскôмъ языцѣ не журился, бо самъ не

* На першôмъ листѣ изображенный орденъ россійскій Св. Георгіа Вели.-Муч.

* Русинôвъ въ Галиціи, вызнающихъ греческ. обрядъ, есть: 2,272,952.

булъ встанѣ богословія пасторального на тотъ-же перевести, тому перевѣлъ го на польскій. За нимъ обеймилъ роды духовныя цѣлои Галиціи Антоній Ангелловичъ, человѣкъ вченный, великій любитель наукъ механики и хеміи, вôтъ року 1796 Епископъ перемыскій, самборскій, саноцкій,— 1806 Митрополітъ галицкій, вмеръ 1814. За его архіерейства языкъ русскій въ Галиціи, также въ діецезіи холмской, до 1809 совсѣмъ на писмѣ заснѣтилъся, а о науцѣ религіи въ жаднôмъ селѣ ничого чути не було. Наконецъ науки філософскія и богословскія, съ рокомъ 1808, при університетѣ лвôвскôмъ перестали быти даванныи языкомъ русскимъ, анѣ богословія пасторального, та науки катехетики, ведло правъ австрыйскихъ во матернѣмъ языцѣ пропадаватися мающихъ, во русскôмъ языцѣ не спасено; а о каѳедрѣ языка русского, такъ церковного, до службы Божои конче потребного, также простонародного, анѣ помыслено; тому черезъ 25 лѣтъ жадна, найменьша навѣтъ русская книжка во Галиціи не сочинена. Венгерская Русь до нынѣ во своѣмъ інститутѣ богословскôмъ выкладае науку богословія пасторального и катехетики природнымъ русскимъ языкомъ.— Року 1813 поставленъ во Епископы Михаилъ Левіцкій, именуясь епископомъ перемыскимъ, самбôрскимъ и саноцкимъ. Малъ настати часочокъ щастлившій, мала возôйти заря для русского языка въ Галиціи, котрый, межи вченными Русинами галицкими, польскій языкъ совсѣмъ заступилъ. Человѣкъ во мужескихъ силахъ, хотя не булъ свѣдомый словесности русской и основательно не зналъ языка русского, народившися межи Гуцулами колô Пистиня, не мôгъ навыкнути до правдивои русскои мовы, однако жъ пастигъ съ талантомъ священника при церкви Дроздôвской *Ивана Могильницкого*, после крилошана, котрый. подôбнѣ владыцѣ, не малъ русского воспитанія, але *ex abrupto* при духѣ русскôмъ взялъся до складаня книжокъ русскихъ, для училищъ призначенныхъ, чимъ тимъ охотнѣй трудилъся, бо тимижъ книжками монополіумъ провадилъ. И такъ появились слѣдующіи книги: Наука Хрістіанская, по ряду катихизма нормальнаго къ пользѣ дѣтей парафѣалныхъ; типомъ изображенная въ Будинѣ градѣ, писмены кралевскаго всеучилища пещанскаго, 1815 року. Стр. 1—168. Второе изданіе перероблене выдруковано 1833, въ Перемышли, стр. 1—272.— Букварь славенно-русского языка, къ поученію посполитаго юношества въ школахъ парафіальныхъ, изданъ въ Будинѣ градѣ, писмены кралевск. університета пещанскаго; 1816; стр.

1—68. — Тотъ Букварь, часто смѣненный, былъ много разы передрукованный вö Львовѣ, та въ Перемышли. — Катихісісъ малый для училищъ парафіалныхъ, въ Будинѣ градѣ, 1816. — Того катихісіса е много изданій вö Львовѣ и Перемышли. — Правила Школьныя для училищъ парафіалныхъ въ діецезіи перемыской, вö Львовѣ, у Іосифа Піллера, 1817. — Повинности подданныхъ ко ихъ монарсѣ, во употребленіе училищъ парафіалныхъ. У Іос. Піллера вö Львовѣ 1817. — Писалъ тотъ вченный Русинъ галицкій много иныхъ сочиненій по галицко-русски, особливѣ — 'росправу о языцѣ галицко-русскöмъ, на польскій языкъ Л. Д. Набѣлякомъ переложенну, въ Czasopiśmie naukowym Księgozbioru publicznego imienia Ossolińskich. Rok II. 1829, zeszyt 3. stron. 56—87 выдруковану. — Написалъ также грамматику галицко-русскую, але не для пожитку народа, ино для власнои спекуляціи, бо при великихъ достаткахъ не выдруковалъ за свои гроши. Вонà, по смерти его, наступившöи року 1831, дöсталась въ руки митрополита М. Левіцкого, котрый, вже 12 лѣтъ минуло, не можесь спомочи на 200 гульдиновъ въ срѣблѣ, шобы ѣѣ выдруковано. — Вспомянутый Иванъ Могильніцкій пришолъ булъ на мысль завести въ Галиціи Общество Вченныхъ Русиновъ, трудящоесь выробленіемъ языка галицко-русского, къ чему, року 1816, за благословеніемъ розумѣесь митроп. Мих. Левіцкого, выдруковаными були: Statuta Societatis Presbyterorum Ritus graeco-catholici Galiciensium, ad promovendam operibus Scriptis apud fidelis Christi cognitionem Religionis et ad formandos eorundem fidelium mores institutae atque a SS. Caes. R. Apostolica Majestate (Austriaca) mediante decreto aulicae Cancellariae dd. 5 Julii 1816 No 12,727 confirmatae. Viennae. Typis Caroli Gerold. 1816. — Общество сее съ самого початку складалось зъ 8 членöвъ, котрого предсѣдателёмъ булъ Иванъ Могилніцкій, по кромѣ нёго никто ничого на свѣтъ не выдалъ, бо були къ тому неспосöбныи люди; а такъ не маючи поощренія и нового возрасту, заснѣтилось! — Вѣчная му память!!! Року 1820 почалъ во Вѣдни Іосифъ Лѣвіцкій, слушатель філософіи, потомъ богословія, цвѣчитися во русскомъ языцѣ вообще, и першимъ его трудомъ былъ переводъ съ нѣмецкого языка на русскій: *Домоболіс Проклятыхъ*, во стихахъ — друковано во Вѣдни, у Мехитаристöвъ, 1822; до чого булъся приложилъ на тотъ чàсъ слушатель богословія, Кириллъ Блоньскій. — Вöнъ (І. Л.) написалъ также: Рука Дамаскина, изъ тмы забвенія изятая, во Лвигоро...

типомъ Інститута Ставропигіанскаго, 1830 года. Стр. 1—88 и 8 таблицъ літографованыхъ. Приручный Словарь славено-польскій или Собраніе Речепій славенскихъ неудобъ разумѣтельныхъ, обрѣтающихся въ книгахъ церковныхъ, на языкъ польскій толкованпыхъ. Львигородъ. 1830. Типомъ и иждивеніемъ Інститута Ставропигіанского. Стр. 1—147. — Грамматика языка Галицко-русского въ Галиціи, написана по нѣмецки, а друкована въ Перемышли, 1834 року. Стр. I—XXVI, 1—212, 1—59. Вöнъ собралъ также: Пѣсни набожныя, и выдруковалъ въ Перемышли, 1834, стр. 1—136.—Молитвословъ, для выгоды парафіанъ школьскихъ; въ 18; друковано въ Перемышли, 1840, стр. 1—161. Переложилъ съ нѣмецкого языка на русскій Шіллера: Звöнъ (1839) Борьба со смокомъ, Порука (1842), и еще кöлька своихъ власныхъ стихотвореній выдруковалъ. Року 1841 написалъ, по высочайшемъ повелѣнію придворпои коммисіи наукъ: грамматику русско-нѣмецкую, для употребленія во школахъ трівіальныхъ I и II классы, за що дöсталъ обѣцѣпную премію 300 гульденöвъ въ срѣблѣ. Тая грамматика есть такъ уложена, же, при науцѣ языка нѣмецкого, Русинъ мимовöльно вчится свого природного галицко-русского языка. — Перевѣлъ также книжку для читаня съ нѣмецкого на галицко-русскій языкъ, но до сихъ поръ, есть межи нимъ и Кирилломъ Блоньскимъ споръ. Сей усердный Русинъ галицкій, булъ першій що почалъ, вöтъ року 1828, выдавати катихизмъ духовенства русского въ Галиціи; и теперь-ка всѣ три діецезіи таковый немаль що рöкъ выдаютъ. — Музыка церковного пѣнія также нимъ вöтъ року 1827 во Перемышли введена, де творенія безсмертного Бортняньского и другихъ, що недѣля и свято, во соборѣ перемыскöмъ съ удовольствіемъ публіки спѣваются. Зъ тои школы вышло вже много спѣвакöвъ музыкальныхъ, на котрои содержаніе не жалуе тамтейшій Біскупъ Іоаннъ Снѣгурскій коштöвъ. — За прикладомъ Іосиф. Левицкого и во семінаріи львöвскöи стались брати до цвѣченія во языцѣ галицко-русскöмъ. До першихъ належитъ Мартіанъ Шашкевичъ, Иванъ Вагилевичъ, Николай Головацкій. Вони выдали, року 1837, во Будимѣ градѣ, Русалку Днѣстровую. — Николай Устіановичъ написалъ стихъ: Слеза надъ гробомъ Михаила Барона отъ Найстернъ Гарасевича — великого защитника языка и славы русскои, котрого пословицовь было: Велика мати русска. — Типомъ Інст. Ставр, вö Львовѣ, 1836. Тая Слеза була также на нѣмецкій языкъ переложена. — Иванъ Гриневецкій, зъ причины тои самои смерти, написалъ: »Отзывъ жалю изъ Вѣдня 1836. Друковано во Вѣдни. — Гавріилъ Сероичковскій, р. 1837, 1838 и Сим. Ѳеоф. Лисенецкій писали во Вѣдни стихи, прекраснымъ гражданьскимъ шрифтомъ, также у Мехитаристöвъ печатаны.

(Окончаніе слѣдуетъ).

III.

НАРОДНАЯ ПОЭЗІЯ СЛОВЯНСКИХЪ ПЛЕМЕНЪ.

Просьба.

Босанская пѣсня.

(Изъ сборника И. И. Срезневскаго).

NARODOWA POEZYA PLEMION SŁOWIAŃSKICH.

Prośba.

Pieśń bośniańska.

(Ze zbioru p. Sreznıewskiego).

PROŠNJA.

Şarajevo ognjem izgorelo,
Često kuga u njemu morila,
Pomorila momke i devojke,
I Aliju jedina u majke.
Majka ga je u dwor zakopala,
Često mu je ona dohadjala:
„O moj Ale, moje dete drago!
Što te si se razsrdio na me?
Da ti nisam košulje navezla?
Da ti nisam devojke zprosila?
Mrtav Ale majki progovara.
„Odi s Bogom, moja mila majko!
Ni sam se ja razsrdio na te,
Da mi nijsi košulje navézla,
Da mi nijsi devojke zprosila:
Zele—trawa to košulja moja,
Crna zemlja to devojka moja;
Već te prosim, mila majko moja,
Pozdravi mi moga pobratima,
Da ne spletje crnoga perčina,
Da ne nosi crvena rakčina,
Da nevara na veri devojku,
Jer je težak uzdah devojački:
Kada kljene, sve se zemlja trese,
Kad uzdahne, do Boga se čuje.

Сараево въ огнѣ погорѣло; часто въ немъ зараза свирѣпствовала, губила юношей и дѣвицъ, погубила и Але, единственнаго сына у матери. Мать похоронила его во дворѣ; часто она ему говорила: „О мой Але, мое милое дитя! Что же ты разгнѣвался на меня? Али я тебѣ не наткала сорочекъ? Али я для тебя не созывала дѣвушекъ?“ Мертвый Але молвилъ матери: „Ступай съ Богомъ, моя милая матушка! Я не разгнѣвался на тебя, что будто ты мнѣ сорочекъ не наткала, что будто ты для меня дѣвушекъ не созывала: трава зеленая— вотъ сорочка моя; земля черная—вотъ дѣвица моя! Но прошу тебя, моя милая матушка, поклонись отъ меня моему „побратыму,“ да чтобы онъ не сплеталъ космы черныхъ волосъ, да чтобы онъ не носилъ красной одежды, да чтобы онъ не обольщалъ довѣрія дѣвицы; потому-что тяжекъ вздохъ дѣвичій: когда проклинаетъ она— вся земля трясется; когда вздохнетъ она—Богъ ее слышитъ!

Sarajewo w ogniu zgořało; ęsto w niém się zaraza srożyła, gubiła młodzieńców i dziewice, zgubiła i Alego, jedynaka matki. Matka pochowała go we dwoře; ęsto mówiła do niego: „O mój Ali, moje miłe dziecię! Čy się rozgniewałeś na mnie? Čym dla ciebie nie utkała košul? Čy dla ciebie nie zaprašałam dziewic?“— Martwy Ali mówił do matki: „Idź z Bogiem, moja matko kochana, nie rozgniewałem się na ciebie, że niby dla mnie košul nie tkałaś, że niby dla mnie dziewic nie zaprašałaś: trawa zielona— to moja košuła; ziemia čarna— to moja dziewica; leč proszę cię, matko kochana, oddaj ukłony memu bratańcowi, — niech nie zaplata pęka čarnych włosów, niech nie nosi čerwonéj odzieży, niech nie zwodzi wiary dziewicy, bo ciężkiém jest westchnienie dziewicy: kiedy překlina, cała się ziemia třęsie, kiedy westchnie, Bóg ją słyšy.

IV.

КРИТИКА.

Малороссійская письменность.

Стихотворенія Өомы Падуры.
Львовъ. 1842. *

Мы посвятили *Стихотвореніямъ Өомы Падуры* нѣсколько часовъ самаго внимательнаго чтенія. Что насъ къ этому побудило? Во-первыхъ,то обстоятельство,что Падура писалъ большею частію на малороссійскомъ языкѣ, который представляетъ въ наше время любопытнѣйшее явленіе: мы разумѣемъ здѣсь

* *Стихотворенія Өомы Падуры* встрѣчены были благопріятнымъ отзывомъ въ польскихъ журналахъ; только г. І. Ч., изъ Львова, природный Русинъ, и слѣдовательно лучшій судья въ этомъ дѣлѣ, сообщилъ объ нихъ въ *Денницу* (No 19, 1842) краткое извѣстіе, написанное совершенно въ иномъ смыслѣ. Въ 1 No *Варшавской Библіотеки* на текущій годъ, помѣщенъ новый разборъ стихотвореній Падуры, опять въ его пользу. Мы обратились къ почтенному Ө. С. Евецкому, котораго статьи о Малороссіи, напечатанныя въ *Энциклопедическомъ Лексиконѣ* и другихъ русскихъ повременныхъ изданіяхъ, могутъ внушить довѣріе къ его мнѣнію, и просили его разсмотрѣть внимательно стихотворенія Падуры. Написанный имъ разборъ здѣсь помѣщается. Съ этимъ разборомъ мы совершенно согласны и считаемъ теперь вопросъ о Падурѣ окончательно рѣшеннымъ. *Ред.*

KRYTYKA.

Piśmienność małorossyjska.

Pienia Tomasza Padury.
Lwów. 1842 *

Poświęciliśmy *Pieniom Tomasza Padury* kilka godzin czytania z największą uwagą. Cóż nas do tego skłoniło? Oto naprzód okoliczność, że Padura pisał po większéj części w języku małoruskim, który za naszych czasów przedstawia bardzo ciekawe zjawisko: mamy na uwadze usiłowania ukształconych Małorossyan na Ukrainie i w Galicyi, aby rozwinąć i podnieść swój ojczysty

* *Pienia Tomasza Padury* z zadowoleniem powitane były w pismach polskich; tylko p. J. Cz. ze Lwowa, rodowity Rusin, a więc najlepszy sędzia w téj sprawie, udzielił o nich w *Jutrzence* (w n-rze 19, 1842.) krótką wiadomość, napisaną skutkiem zapatrywania się zupełnie z innego stanowiska. W styczniowym zeszycie *Biblioteki Warszawskiéj*, z bież roku, umieszczony jest nowy rozbiór poezyj Padury, znowu na jego korzyść. Prosiliśmy szanownego p. T. Jewieckiego, którego artykuły o Małorossyi, umieszczone w *Słowniku Encyklopedycznym* i innych czasowych rossyjskich pismach, mogą obudzić zaufanie w jego zdaniu,— aby przejrzał z uwagą pienia Padury Napisany przez niego rozbiór tutaj umieszczamy. Zupełnie zgadzamy się z jego zdaniem i uważamy teraz sprawę o Padurze stanowczo ukończoną. *Red*

усилія образованныхъ Малороссіянъ на Украйнѣ и въ Галиціи развить и возвысить свой родной языкъ изъ простонароднаго на степень литературнаго языка (см. *Денницу*, 1842, No 7). Какой успѣхъ будутъ имѣть эти усилія, похвальныя во всякомъ случаѣ — покажетъ время. Во-вторыхъ, предисловіе издателя этихъ стихотвореній, г. Яблоньскаго, въ которомъ онъ говоритъ, что Падура, »любя всѣмъ сердцемъ пѣсни и обычаи народа, среди котораго онъ жилъ, прислушивался къ старымъ козацкимъ думамъ и думкамъ, и по ихъ образцу писалъ свои пѣсни и большія стихотворенія, однѣ на польскомъ языкѣ, другія на украинскомъ; *послѣднія* - прибавляетъ издатель — *особенно пользуются извѣстностію на Волыни, Подолѣ и Украйнѣ*«. Наконецъ въ-третьихъ, разборъ стихотвореній Падуры, написанный заслуженнымъ изслѣдователемъ въ области польской народной литературы, г. Вл., и помѣщенный въ *Варшавской Библіотекѣ* (No 1, 1843). Всѣ эти причины, взятыя вмѣстѣ, и сверхъ-того желаніе редактора *Денницы*, побудили насъ взяться за перо и написать эту статью.— Итогъ разбора г. Вл. состоитъ въ томъ, что »многія стихотворенія Падуры обратились въ вѣчное достояніе народа«;— что Падура »старался пробудить на Украйнѣ

język z pospolitego do stopnia literackiego języka (Ob. *Jutrzenkę*, 1842, No 7). Jakie powodzenie będą miały te usiłowania, chwalebne w każdym razie— czas pokaże. Nadto w przedmowie wydawcy tych poezyj, p. Jabłońskiego, powiedziano, że Padura „rozmiłowany w pieśniach i zwyczajach ludu, między którym żył, zapatrywał się na dawne dumy i dumki wojenne kozackie, i w tym rodzaju układał pieśni i większe poemata, jedne w języku naszym piśmiennym, drugie w narzeczu ukraińskiém, *i te szczególniéj zyskały wielką wziętość na całym Wołyniu, Podolu i Ukrainie.*“ — Nakoniec, rozbiór poezyj Padury, napisany przez zasłużonego badacza polskiéj narodowéj literatury, p. Wł., i umieszczony w *Bibliotece Warszawskiéj* (Styczeń, 1843): wszystkie te przyczyny, rażem wzięte, prócz tego życzenie redaktora *Jutrzenki*, powodowały nas do napisania tego artykułu. Rezultat rozbioru p. Wł. naprowadza na to, że „wiele z nich (t j. poezyj Padury) przeszło na wieczną pamięć w usta narodu i ludu“;— że Padura „należał do rozkrzewienia myśli wielkiéj w Ukrainie, aby zbudzić w niéj pamięć świetnéj przeszłości“;— że on „skreślił (w tych śpiewnych dumkach) cały żywot kozaczy, zamknął w nich sławę bitnego pokolenia, i schwytał zarazem charakterystykę rodową“;— że

память о ея былой славѣ«; — что онъ »изобразилъ въ своихъ думахъ весь бытъ и народный характеръ казаковъ»; — что »никто не умѣлъ сильнѣе Падуры трогать сердца и пе *пѣлъ* (sic) на прелестнѣйшемъ языкѣ«, и проч. Мнѣніе г. Вл. въ дѣлѣ польской народной литературы весьма важно; никто болѣе насъ не уважаетъ заслугъ, оказанныхъ имъ на этомъ поприщѣ; но тутъ онъ коснулся посторонняго ему предмета, и разборъ его можетъ вовлечь читателей въ совершенно ошибочное сужденіе о Падурѣ. Пишущій эти строки родился въ той странѣ, на языкѣ которой думалъ пѣть Падура, въ той именно низовой ея части, которая на два съ половиною вѣка дала жизнь Гетманщинѣ и свое названіе ея вооруженному козачеству (см. *Денницу*, 1842, No 17); онъ взросъ подъ мелодическіе напѣвы малороссійскихъ народныхъ пѣсенъ, и его сердце невольно всегда готово сочувствовать роднымъ звукамъ; въ лучшіе года своей жизни онъ любовался голубымъ небомъ Малороссіи, дышалъ ея ароматическомъ воздухомъ, слушалъ ея трогательныя пѣсни о любви и разлукѣ, и ея воинственныя думы о подвигахъ ея безстрашныхъ сыновъ; наконецъ, все что онъ видѣлъ и слышалъ, онъ повѣрялъ чтеніемъ ея лѣтописей, наполненныхъ многочисленными при-

„nikt z takim urokiem języka nie zaśpiewał, nikt téż bardziéj w serca się nie zakradł szczęśliwiéj, aby niemi zawładnął“ etc. Zdanie p. Wł. w sprawie polskiéj narodowéj literatury bardzo jest ważném; nikt więcéj od nas nie szanuje zasług, okazanych przez niego w tym zawodzie; lecz tu dotknął się ubocznego dla niego przedmiotu, a rozbiór jego może wprowadzić czytelników w zupełnie mylne zdanie o Padurze. Autor niniejszego artykułu urodził się w kraju, którego językiem miał niby śpiewać Padura, urodził się mianowicie w owéj niżowéj części, która na dwa i pół wieka dała życie hetmańszczyznie, a swoją nazwę jéj uzbrojonemu kozactwu (ob. *Jutrzenką*, 1842, n-r 17); wzrósł słuchając melodyjnéj nuty małorossyjskich pieśni ludu, a serce jego mimowolnie zawsze jest gotowe do współczucia rodzinnych dźwięków; w najpiękniejszych latach swojego życia z rozkoszą wpatrywał się w lazurowe niebo Małorossyi, oddychał jéj wonném powietrzem, słuchał jéj rozczulających pieśni o miłości i rozstaniu się, i bohaterskich dumań (dum) o czynach jéj mężnych synów; nakoniec, wszystko co widział i słyszał, sprawdził przy czytaniu kronik, pełnych licznych przykładów walecznego poświęcenia się i płomiennéj miłości wiary i ojczyzny. Podobnych kronik niema żaden in-

мѣрами геройскаго самоотверженія и горячей любви къ вѣрѣ и отечеству. Подобныхъ лѣтописей нѣтъ ни у какого другаго народа; съ первыхъ страницъ малороссійскаго лѣтописца и до послѣднихъ, вы внимаете безпрерывно звуку оружія, видите удалые казацкіе полки въ необозримыхъ степяхъ и — со слезою на глазахъ и съ гордостію въ сердцѣ, встрѣчаете на каждомъ шагу жертвы и жертвы за православіе и родной край. Но мы отдалились отъ предмета; мы хотѣли только, прежде нежели скажемъ наше мнѣніе о стихотвореніяхъ Падуры, объясниться предъ нашими читателями, почему мы позволяемъ себѣ подать голосъ въ этомъ дѣлѣ. Обратимся къ Падурѣ. Какъ уже замѣчено выше, онъ писалъ свои стихотворенія на польскомъ, чаще же на малороссійскомъ языкѣ; первыхъ собрано издателемъ его 7, вторыхъ — 13; мы будемъ говорить только о малороссійскихъ его стихотвореніяхъ. Они раздѣлены въ сборникѣ на украинки (!), пѣсни, думы и переводы. Кѣмъ сдѣлано это раздѣленіе: самимъ ли авторомъ или его издателемъ? Какой именно родъ поэзіи должны означать »украинки?« Отъ чего нѣкоторыя стихотворенія названы думами, когда малороссійскія народныя »думы« имѣютъ совсѣмъ иную, свою опредѣленную форму? — Это

ny lud; od piérwszéj do ostatniéj stronicy małorossyjskiego kronikarza ciągle daje się słyszeć szczęk oręża, dają się widzieć waleczne kozackie pułki w nieprzejrzanych stepach; — ze łzą w oczach i z dumą w sercu napotkacie za każdym krokiem ofiary i jeszcze ofiary za kościół prawowierny i kraj ojczysty. Lecz oddaliliśmy się od naszego przedmiotu; chcieliśmy tylko, nim powiemy nasze zdanie o poezyach Padury, wytłumaczyć się przed naszymi czytelnikami, dla czego pozwalamy sobie wyrzec zdanie w téj sprawie. — Przejdziemy do Padury. Jak wyżej powiedziano, jedne ze swoich poezyj pisał w języku polskim, inne (najczęściéj) w małoruskim; pierwszych wydawca zebrał 7, drugich 13; będziemy mówili tylko o małuruskich jego poezyach. — Podzielone są na ukrainki (!), piosnki, dumy i tłumaczenia. Kto zrobił ten podział, czy sam autor, czy wydawca? Jaki mianowicie rodzaj poezyi mają oznaczać *ukrainki*? Dla czego niektóre poezye nazwane są *dumami*, gdy małoruskie narodowe *dumy*, mają zupełnie inną, oznaczoną formę? Tego objaśnić sobie nie umiemy. Naprzód powiemy w ogóle o języku poezyj (małoruskich) Padury. Każdą z nich musieliśmy odczytać dwa, trzy razy, lecz wcale nie dla piękności poezyj, w niéj się zawierającéj, ale dla tego, ażeby

го мы объяснить не умѣемъ. Скажемъ сначала вообще о языкѣ стихотвореній (малороссійскихъ) Падуры. Каждое изъ нихъ мы должны были перечесть по два, по три раза, но отнюдь не для красоты поэзіи, въ немъ заключающейся, а просто, чтобы понять его смыслъ. Мы удивляемся, какъ г. Вл. могъ показаться языкъ Падуры »легкимъ и удобопонятнымъ« и напротивъ думаемъ, что не безъ труда даже образованный Малороссіянинъ пойметъ его стихотворенія, для простаго же народа онѣ будутъ совершенно непонятны. — Не говорю уже о томъ, что языкъ этихъ стихотвореній, въ отношеніи лексикографическомъ; есть смѣсь малороссійскаго съ русскимъ, польскимъ, церковно-славянскимъ и еще какимъ-то неизвѣстнымъ намъ языкомъ, изобрѣтеннымъ вѣроятно самымъ Падурою— (это еще меньшая бѣда, и при другихъ достоинствахъ стиховъ, непонятныя слова можно бы заучить),— но фраза Падуры, что гораздо важнѣе, противна всѣмъ свойствамъ малороссійскаго языка, и отъ того она тяжела, не естественна и читается съ большимъ усиліемъ; слогъ Падуры, даже въ устахъ простыхъ козаковъ, напыщенъ въ высшей степени; онъ припоминаетъ собою малороссійскихъ схоластиковъ XVII столѣтія, пропитанныхъ насквозь

zrozumieć jéj sens. — Dziwimy się jak mógł panu Wł. pokazać się język Padury *łatwym i zrozumiałym*; przeciwnie sądzimy, że nie bez trudności ukształcony Małorossyanin zrozumie jego pienia, zaś dla pospólstwa będą zupełnie niezrozumiałe. Już nie mówię o tém, że język tych poezyj, we względzie leksikograficznym, jest mięszaniną małoruskiego z rossyjskim, polskim, kościelno - słowiańskim i jeszcze z jednym, zupełnie nieznanym dla nas językiem, który zapewnie wynalazł sam Padura; — (to jeszcze mniejsza bieda, i przy innych zaletach poezyj, wyrazów niezrozumiałych możnaby się wyuczyć); — lecz składnia Padury, co daleko ważniejsze, jest w sprzeczności ze wszystkiemi własnościami języka małoruskiego, i dla tego trudna, nienaturalna i wymaga wielkiego natężenia uwagi; styl Padury, nawet w ustach prostych kozaków, jest nadęty do najwyższego stopnia; przypomina małoruskich scholastyków XVII w., którzy zupełnie przesiąkli łacińsko-grecko-polską dyalektyką i bardzo mało troszczyli się o żyjący narodowy język; w niektórych zaś wierszach zupełnie niema sensu. Cośmy powiedzieli o *języku* poezyj Padury, to samo można zastosować, do ich *ducha*. Wspomnienia jego, w tak nazwanych *ukrainkach* i *dumach*, świetnéj przeszłości i wojennych czynów kozaków, są wymuszo-

латино греко-польскою діалектикою и весьма мало думавшихъ о живомъ народномъ языкѣ; въ нѣкоторыхъ же стихахъ вовсе нѣтъ смысла.— Что мы сказали о *языкѣ* стихотвореній Падуры, то же самое можно повторить, говоря о *духѣ* ихъ. Его воспоминанія, въ такъ названныхъ »украинкахъ« и »думахъ«, о былой славѣ и удали козаковъ, надуты и напыщены, но въ нихъ нѣтъ ни чувства, ни истиннаго одушевленія. Главный елементъ козачества: пламенная привязанность къ вѣрѣ, совсѣмъ пропущенъ авторомъ! Другой чрезвычайно важный елементъ козачества: кровная ненависть къ »нехристамъ« и »бусурманамъ«, изображенъ имъ весьма слабо. Напротивъ, вездѣ у автора замѣтно близкое сочувствіе къ »Ляхамъ«, которое могло быть мѣстное, на Волыни, но никогда не существовало въ такой степени во всей Малоросіи, и даже не могло существовать, по различію вѣры, языка, народнаго характера и еще въ слѣдствіе историческихъ событій. Въ »пѣсняхъ« Падуры, сентиментальныхъ и приторныхъ, нѣтъ и тѣни естественнаго, нѣжнаго чувства малороссійскихъ женскихъ пѣсень; нѣтъ въ нихъ яснаго неба Малороссіи, ни ея прозрачныхъ водъ, ни шелеста ея дубровъ, ни таинственнаго шепота ея полей,— нѣтъ въ нихъ Малороссіи, нѣтъ ея

ne i nadęte; niema w nich ani uczucia, ani prawdziwego natchnienia; główny żywioł kozactwa — ogniste przywiązanie do Wiary — zupełnie pominął autor. I drugi nadzwyczaj ważny żywioł kozactwa: wrodzona nienawiść do *niechrzczonych i bisurmanów*, jest bardzo słabo wystawiony przez niego. Przeciwnie autor wszędzie okazuje bliskie współczucie do »Lachów«, które mogło być miejscowém na Wołyniu, lecz nigdy nie istniało w takim stopniu w całej Małorossyi, a nawet nie mogło istnieć z przyczyny różnicy wiary, języka, charakteru narodowego i jeszcze w skutek historycznych wypadków. *W pieniach* Padury, sentymentalnych i za nadto rzewnych, niema ani cienia naturalności, tkliwego uczucia małorossyjskich żeńskich pieśni; niema w nich jasnego nieba Małorossyi, ani jéj przejrzystych wód, ani szmeru jéj lasów, ani roskosznych pól,— niema w nich Małorossyi, nie widać jéj w żadnéj poezyi Padury. Jakże można żądać, aby z takiemi sprzecznemi własnościami, te poezye mogły znaleźć współczucie w sercu Małorossyanina? To niepodobna, nie wierzymy, ani p. Jabłońskiemu, że małorossyjskie poezye Padury „szczególniéj zyskały wielką wziętość na całym Wołyniu, Podolu i Ukrainie“; — ani p. Wł., że niby „wiele z nich przeszło na wieczną pamięć w usta narodu i ludu.“ — Na dowód

и ни въ одномъ стихотвореніи Падуры. Какъ же вы хотите, чтобы съ такими отрицательными отличіями, эти стихотворенія могли найдти отзывъ въ сердцѣ Малороссіянина? Это невозможно, и мы не повѣримъ ни г. Яблоньскому въ томъ, будто бы малороссійскія стихотворенія Падуры »особенно пользуются извѣстностію на Волыни, Подольѣ и Украйнѣ«, ни г. Вл. въ томъ, будто бы многія стихотворенія того же автора »обратились въ вѣчное достояніе народа.« Въ доказательство словъ нашихъ обѣ уродливости языка Падуры, мы хотѣли представить здѣсь выписки, но— не шутя говоримъ— для этого надо бы переписать всю книжку. * Лучше всего сличите

* Приведемъ однако жъ нѣсколько примѣровъ. *Слова, взятыя изъ другихъ языковъ (русскаго, польскаго и церковно-словянскаго)*: krasota, procz, śiaje, no, wrah, obszar, trwoha, hart, nim, śpiwak, niby, nihdy, śród, gdy, gdzież; hłas, nasuszny, supostat. *Слова, сочиненные Падурою:* huszcz, dusznyj (сердечный), łyszkom, twar, strip, stalist, bereżc (берегъ), z wesełykom, dwyh, tutky, krom, mensza (mniejsza), zawtoruje, zmerły. *Что это за склоненія и спряженія:* Diwyciw (род. пад.), puszcz, hetmania (зват. п.), korolom (твор. п.), diwczata (род. п.), dubrowy (твор. п.), moi (род. п.), mnia (дат. и вин. п.), znaweś, pryjmaweś, stiahan, zaśpiwan, czerpawem, pływem, schwataw, chtiła? *Моеутъ-ли быть въ устахъ про-*

naszego twierdzenia o skażeniu języka Padury, chcieliśmy przytoczyć tu wyjątki, lecz — mówiąc bez żartów — trzebaby przepisać całą książkę *. Najlepiéj porównać poezye Padury z małoruskiemi pieśniami ludu i dumami w zbiorach Maksimowicza i Srezniewskiego, a nie znajdzie się najmniejszego podobieństwa między temi i tamtemi, ani co do języka, ani co do wyrażenia narodowego ducha i charakteru.— P. Wł. daléj porównywa w swoim rozbiorze Padurę z autorem *Hetmana Kosińskiego*, *Mazepy i Rusałek*.« Przyznać trzeba, mówi p. Wł., że tylko różnica języka dwóch tych śpiewaków rozdziela, ale taż sama zwięzłość, taż śpiewność, toż schwytanie wielkich obrazów, a tak treści-

* Przytaczamy jednak kilka przykładów.— Wyrazy wzięte z innych języków (rossyjskiego, polskiego i kościelno-słowiańskiego): krasota, procz, no, śiaje, wrah; obszar, trwoha, hart, nim, śpiwak, niby, nihdy, śród, gdy, gdzież; hłas, nasuszny, supostat.— Wyrazy, wymyślone przez Padurę: huszcz, dusznyj, łyszkom, twar, strip, stalist, bereżc (brzeg), z wesełykom, dwyh, tutky, krom, mensza (mniejsza, zawtoruje, zmerły.— Co to są za deklinacye i konjugacye: diwyciw (2-gi

стихотворенія Падуры съ малороссійскими народными пѣснями и думами въ сборникахъ Максимовича и Срезневскаго, и вы не найдете рѣшительно никакого сходства между тѣми и другими, ни по языку, ни въ изображеніи народнаго духа и характера.— Г. Вл. сравниваетъ далѣе въ своемъ разборѣ Падуру съ авторомъ *Гетмана Косиньскаго, Мазепы* и *Русалокъ*. »Хотя эти два поэта — говоритъ онъ — писали и на разныхъ языкахъ, но та же связность (zwięzłość), та же пѣвучесть, то же вѣрное изображеніе величественныхъ картинъ и историческихъ судебъ козацкаго народа въ каждой думѣ, дѣлаютъ ихъ *братьями одного вдохновенія*.

стаго козака подобныя выраженія: Hrom słow, czoło chmar, nyosiaje siczi stal, na chwylach (chwalach?) hrat', śmijut sia nebesa, kryła łupeži, wusiw snip? *Или что это за выраженія:* Miśiać liczyw, zemla stała śnity, mora dorih (дороги моря), орелъ гонитъ вѣтеръ подъ солнцемъ, narod na dwoch morach żałobne hołosył, stawić prychodom?—Наконецъ, какой смыслъ имѣютъ слѣдующіе стихи:

Wdaru wraham w smerty dzwin
Spid bułata ostrych nyt.

или:

Liczył stupiń de no stanu
Tysza domowinia.

или:

Raz te pomniu, nad kurhankom
Roskotyw wpołuden,
Jakby ptaka pył s tumankom
Mołodyj prybłuden. И проч. и проч.
и сто разъ и проч.

wie, w szczupły wiersz ujętych, cała historyczność niemal kozackiego rodu w każdéj dumie skreślona, czyni obu braćmi jednego natchnienia."— I to porównanie jest niesłuszne. Główna wada autora *Hetmana Kośińskiego*, jak i wszystkich poetów, tak nazywanéj w polskiéj literaturze *szkoły ukraińskiéj*, jest w tém, że za nadto idealizują (szczególniéj jest to rażącém u prozaistów téjże szkoły), przedmiot, wybrany przez ich muzę, dodając

przyp.), puszcz, hetmania (5-ty p.), korolom (6-ty p.), diwczata (2-gi p.), dubrowy, (6-ty p.), moi (2-gi p.), mnia (3-ci i 4-ty p.), znaweś, pryimaweś, stiahan, zaśpiwan, czerpawem, pływem, schwataw, chtiła?— Czy można usłyszec w ustach prostego kozaka podobne wyrażenia: hrom słów, czoło chmar, nyośiaje siczi stal, na chwylach (chwalach?) hrat', śmijut sia nębesa, kryła łupeži, wusiw snip?— Albo co to są za wyrazy: Miśiać liczyw, zemla stała śnity, mora dorih (drogi morza), orzel pędzi wiatr pod słońcem, narod na dwoch morach] żałobne hołosył, stawić prychodom?— Nakoniec jaki sens mają następne wiersze:

Wdaru wraham w smerty dzwin
Spid bułata ostrych nyt.

i t. d. i t. d. (ob. w części rossyjskiéj).

нія (!).« И это сравненіе несправедливо. Главный недостатокъ автора *Гетмана Косиньскаго*, какъ и всѣхъ поэтовъ такъ называемой въ польской литературѣ »украинской школы,« состоитъ въ томъ, что они уже выше мѣры идеализируютъ (это особенно рѣзко у прозаиковъ той же школы) предметъ, избранный ихъ музою, придавая ему такія качества, какихъ онъ не имѣлъ и въ какихъ ему вовсе не было надобности; но произведенія этихъ поэтовъ болѣе или менѣе исполнены одушевленія, огня, чувства и, сверхъ-того, отличаются прелестными стихами. Малороссіянинъ сочувствовалъ бы этимъ поэтамъ, если бы они писали на родномъ ему нарѣчіи, такъ точно, какъ любовникъ, готовъ сочувствовать всякой похвалѣ, дѣлаемой его любезной, хотя бы ея достоинства были инаго рода. Изъ этого уже довольно видно, что между Падурою и однимъ изъ пріятнѣйшихъ поэтовъ »украинской школы« не можетъ быть никакого сравненія.— Наконецъ еще одно обстоятельство, скажемъ откровенно, изумило насъ въ разборѣ г. Вл. Онъ упомянулъ о помѣщенной въ сборникѣ Падуры балладѣ, подъ названіемъ: *Pani Twardowska*, не вникнувъ, что эта пьэса, ни по языку ея, ни по одушевленію, съ какимъ она написана, не имѣетъ ничего общаго съ стихотвореніями

mu takie własności, jakich on niema i jakich wcale nie potrzebował; lecz utwory tych poetów mniéj więcéj pełne są natchnienia, ognia, uczucia, i prócz tego, odznaczone pięknym wierszem. Małorossyanin okazał by współuczucie do tych poetów, jeżeliby pisali w jego rodzinném narzeczu; tak samo, jak kochanek gotów jest podzielać każdą pochwałę, która się oddaje jego kochance, chociaż by jéj zalety były innego rodzaju. Z tego dość widocznie się pokazuje, że między Padurą, a jednym z najlepszych poetow „szkoły ukraińskiéj“ nie może być żadnego porównania. Nakoniec, jedna okoliczność, szczerze wyznamy, zdziwiła nas w rozbiorze p. Wł. — Uczynił on wzmiankę o balladzie Padury, umieszczonéj w zbiorze, pod tytułem: *Pani Twardowska*, nie zastanowiwszy się, że ta ballada ani pod względem języka, ani natchnienia, z jakiém jest napisaną, niema nic wspólnego z wierszamy Padury. Jakim sposobem dostała się ta piękna ballada do zbioru Padury — nie wiemy te-

Падуры. Какимъ образомъ попала эта прелестная баллада въ сборникъ Падуры — мы не знаемъ, но можемъ увѣрить г. Вл., что она въ нашихъ глазахъ переведена (или, лучше сказать, разсказана по-малороссійски съ польскаго подлинника) г. Артемовскимъ-Гулакомъ, профессоромъ харьковскаго университета, однимъ изъ лучшихъ малороссійскихъ поэтовъ. Особенно, какъ превосходный версификаторъ, г. Артемовскій-Гулакъ не имѣетъ себѣ соперника; его стихъ невольно запечатлѣвается въ памяти. Именно съ памяти мы передадимъ нашимъ читателямъ нѣсколько начальныхъ строкъ изъ другаго его стихотворенія, подъ названіемъ: »Солопій та Хивря, або горохъ при дорози,« которое мы въ послѣдній разъ читали, не менѣе 13 лѣтъ тому назадъ, но помнимъ его, какъ бы только что его прочли. Мы думаемъ, что наши читатели будутъ намъ благодарны за этотъ отрывокъ:

Спромыгся Солопій весною на горохъ,
Та-й сивши зъ Хиврею, соби миркуютъ въ двохъ:
Чи то продать іого, чи то іого посіять?
„А що-жъ тутъ мирковать, не полинуйсь провіять,
Казала Хивря, та въ мишечки позсыпай,
Та-й сіять на поле пидъ дощъ мерщій чухрай.“
—Воно-то, Хивре, бачь, тутъ не за тымъ идецця,
Але посіять такъ, якъ у людей ведецця—

go, lecz możemy zapewnić p. Wł., że jest przetłumaczoną (czyli raczéj powiedzieć należy, opowiedzianą po małorusku podług polskiego oryginału) przez p. Artemowskiego-Hułaka, professora uniwersytetu charkowskiego, jednego z najlepszych małoruskich poetów. Szczególniéj, jako wyborny wierszopis, p. Artemowski-Hułak nie ma sobie równego; wiersz jego mimowolnie zostaje w pamięci. Na dowód przytoczymy naszym czytelnikom kilka początkowych wierszy z innéj jego poezyi, pod tytułem: *Sołopij ta Chiwrja, abo horoch pri dorozi*, którą czytaliśmy może 13 lat temu, lecz ją pamiętamy, jakby to było niedawno, przed chwilą. Myślemy, że nasi czytelnicy będą nam wdzięczni za ten ustęp:

Spromyhsia Sołopij wesnoju na horoch,
Ta-j siwszi z Chwireju, sobi mirkujut' w dwoch:
Czi to prodat' joho, czi to joho posijat'?
„A szczoż tut mirkowat', ne polinujś prowijat',
Kazała Chiwrja, ta w miszeczki pozsypaj,
Ta-j sijat' na pole pid doszcz merszczyj czuchrej.“
—Wono-to, Chiwre, bacz, tut ne za tym idetsia,
Ale posijat' tak, jak u ludej wedetsia—

Нехай іому лыхе, горохъ ласенька ричь,
И дитвара за нимъ полызе хочь у пичь.
Ты-жъ раешъ сіяти горохъ на перелози,—
Эй, Хивре, обскубуть горохъ нашъ при дорози,
Въ лопаткахъ обнесуть, тогди хочь сядь тай
плачь"....

Какая удивительная версификація! Какая безъискусственность и простота разсказа! Какая вѣрность въ изображеніи лицъ и характеровъ во всей пьесѣ! Сравните съ этимъ отрывкомъ балладу *Pani Twardowska* или, какъ ее короче назвалъ самъ переводчикъ, *Твардовскій*: видно одно и то же перо, твердо владѣющее языкомъ, хотя баллада, написанная въ другомъ родѣ, отличается иными достоинствами: непринужденною веселостію, одушевленіемъ и необыкновенно бойкимъ стихомъ. Принять эту балладу за одно изъ безобразныхъ произведеній Падуры, при самомъ умѣренномъ знаніи малороссійскаго языка, невозможно. Мы прибавимъ еще только нѣсколько словъ о стихотвореніяхъ Падуры, написанныхъ имъ на польскомъ языкѣ. Какъ г. Яблоньскій, такъ и г. Вл., согласны въ томъ, что они гораздо слабѣе его малороссійскихъ пьесъ: послѣ этого предоставляемъ самимъ читателямъ судить объ ихъ достоинствѣ.

Ө. Евецкій.

Nechaj jomu łyche, horoch lasenka ricz,
I ditwara za nim połyze chocz u picz.
Ty-ż rajesz sijati horoch na perełozi,—
Ej, Chiwre, obskubut' horoch nasz pri dorozi,
W łopatkach obnesut', tohdi chocz siad taj
(płacz.

Co za prześliczny wiersz! Jaka naturalność i prostota w opowiadaniu! Jaka wierność w wystawieniu osób i charakterów! — Porównajcie do tego ustępu balladę: *Pani Twardowska*, albo, jak króciéj nazwał ją sam tłumacz: *Twardowski*. Widać jedno i toż samo pióro, które silnie włada językiem, chociaż ballada, napisana w innym rodzaju, odznacza się innemi zaletami: niewymuszoną wesołością, żywém uczuciem i nadzwyczaj śmiałym wierszem. Policzyć tę balladę do liczby szpetnych utworów Padury, nawet przy niedostatecznéj wiadomości języka małoruskiego, — niepodobna. Co do poezyj Padury, napisanych przez niego w języku polskim, tak p. Jabłoński, jak p. Wł., zgadzają się, że te poezye daleko są słabsze od jego małoruskich utworów, a więc zostawiamy samym czytelnikom sąd o ich wartości.

T. Jewecki.

V.

БИБЛІОГРАФІЯ. BIBLIOGRAFIA.

I LITERATURA ROSSYJSKA.

29. Сочиненія Николая Гоголя: Dzieła Mikołaja Gogola. Cztery tomy. Petersburg 1842. W 8 ce. I. 186 i 259. II. 490. III. 465. IV. 590.

Dzieła p. Gogola — to prawdziwy skarb dla literatury rossyjskiéj, z którego słusznie chlubić się może w obecnym czasie. Wiele niepospolitych i utalentowanych powieściopisarzy posiada literatura rossyjska, i trzeba wyznać, że w tym względzie, po literaturze francuzkiéj i angielskiéj, zajmuje pierwsze miejsce. I to jest ważnym faktem, że powieść nad inne gałęzie literatury wysoko się tu wzniosła. Lecz wszystkich powieściopisarzy rossyjskich przewyższa *Gogol* swojemi utworami, które noszą na sobie cechę samoistnego charakteru; są one prawdziwie narodowemi, i dla tego nie dają się łatwo przetłumaczyć na inny język.

W 4-ch tomach zbioru dzieł p. *Gogola* zawierają się utwory powszechnie już znane publiczności rossyjskiéj, wyjąwszy tomu czwartego, w którym mieści się bardzo wiele nowych rzeczy. Tom 1szy zawiera: *Wieczory na folwarku blisko Dikańki*. Jest to zbiór zajmujących powieści, i pierwszych utworów genialnego pisarza, które malują zwyczaje i obyczaje małoruskiego ludu, wpośród którego urodził się autor. Tom 2-gi mieści »*Mirgorod*« — są-to także powieści, ale w innym rodzaju; autor ukazuje się tu wielkim poetą i mistrzem sztuki, co szczególniéj widać z powieści *Taras Bulba* *, do któréj treść wzięta z czasów Zaporoża. Śliczne są obrazy bitew Małorossyan pod miastem Dubnem i epizod miłości Andrija ku pięknéj Polce. Inne powieści zawierające się w tym tomie mają tytuły: *Wij* (podanie), *Starowiecka Szlachta* i *Powieść o tém, jak pokłócił się Iwan Iwanowicz z Iwanem Nikoforowiczem*. Ostatnia powieść odznacza się oryginalnym dowcipem i miejscowością. Tom 3ci zaczyna się powieścią: *Newski Prospekt*, potem następują: *Nos*, *Portret*, *Rzym*, *Kocz*, *Pamiętniki Waryata* i *Płaszcz*. Tom 4-ty zawiera 2 komedye: *Ożenienie* i *Szulerowie*, także sceny: *Proces*, *Przedpokój* i *Urywek* — wierne i żywe obrazy różnych zakresów towa-

* Przetłumaczona po niemiecku (w *Ost und West*) i po czesku (*w Kwiatach*).

rzystwa. Szczególniéj zastanawia *Rozjazd Teatralny po Pierwszém Przedstawieniu Komedyi.* Tu Gogol ukazuje się nie tylko filozofem-estetykiem, głęboko pojmującym zasady sztuki, któréj służy z taką chwałą, lecz także poetą i pisarzem towarzyskim. W pomienionym artykule zawiera się głęboko-pomyślana teorya komedyi towarzyskiéj. Wypiszemy tu jedno piękne miejsce:

„Boże! ile to ludzi codziennie przechodzi, dla których nic wzniosłego nie istnieje na świecie! Wszystko, co utworzyło natchnienie, jest dla nich drobnostką i bajką; utwory Szekspira są dla nich bajkami, wzniosłe poruszenia duszy — i to dla nich bajki. Nie, nie własna obrażona i drobiazgowa miłość wymusza mnie to wyrzec; nie dla tego, że moje niedojrzałe słabe utwory dopiero co nazwano bajkami. Tak, widzę moje wady i widzę, że zasługuję na zarzuty. Lecz dusza moja nie może znieść obojętnie, kiedy najdoskonalsze utwory nazywano drobiazgami i bajkami! Cierpiała dusza moja, kiedym widział wpe'ród pełnego życia, jak wielu znajduje się mieszkańców ma t ych, nieodpowiednich, okropnych dla przerażającéj obojętności swojéj duszy i próżności odrętwiałego serca; cierpiała dusza moja, gdym widział ich zimne twarze, nieukazujące nawet cienia wyrazu owych wzruszeń, co przywodzą głęboko-kochającą duszę do łez nieziemskich; i język tych ludzi nie oniemiał, wymawiając wiecznie wyraz: *bajki*! — Bajki!.... A oto upłynęły wieki, miasta i ludy przeminęły, znikły z oblicza ziemi, jak dym wszystko przeszło, co było, — lecz *bajki* żyją i powtarzają się dotąd, i słuchają ich mądrzy królowie, głębokomyślni władcy, szanowany starzec i pełny szlachetnego uniesienia młodzieniec. Bajki! A oto uginają się balkony i poręcze teatrów, wszystko się wstrzęsło od dołu do góry, przeistoczywszy się w jedno uczucie, w jeden moment, w jednego człowieka; wszyscy ludzie spotkali się, jako bracia, w jedném poruszeniu duszy, i grzmi przy spólnych oklaskach na znak wdzięczności hymn temu, którego już od pięciu set lat nie ma na świecie. Czy to słyszą w mogile spruchniałe jego kości? Czy uczuwa to dusza, która wycierpiała srogie cierpienia życia? Bajki! A oto, wpośród rzędów wzruszonego tłumu przyszedł człowiek, utrapiony smutkiem i dolegliwym ciężarem życia, gotowy w rozpaczy podnieść na samego siebie rękę, — i wnet wytrysnęły orzeźwiające łzy z jego oczu, i wyszedł pogodzony z życiem, i znowu prosi u niebios smutku i cierpień, aby tylko żyć i znowu zalać się łzami przy takich bajkach. Bajki! Lecz świat by się pogrążył w letarg bez takich bajek, zamarłoby życie, a dusza pokryła by się pleśnią. Bajki! O! niech wiecznie będą święte w potomności imiona tych, którzy chętnie słuchali takich bajek: cudowny palec Opatrzności bezustannie dotykał czoła ich twórców.“

30. **Божественная Комедія: Boska Komedya. Dante Aligieri. *Piekło.* Z rycinami Flaksmana i z tekstem włoskim. Przekład z włoskiego *T. Fan-Dima* (pani Kołogriwów). Wstęp i biografia Dantego przez *Strukowa.* Petersburg. 1843. W 8., str. XX. 61 i 6.** — Pani Kołogriwów powzięła piękną myśl zapoznać z tym wielkim utworem publiczność rossyjską, i trzeba oddać słuszność, że szczęśliwie wypełniła ten zamiar. Przekład zrobiony jest prozą i odznacza się piękno-

ścią i poprawnością języka. Wydanie bardzo ozdobne.

31 Сказка за Сказкой: Powieść za powieścią. Tom III. Petersburg. 1842 W 8., str. 355.— Ten tom po większéj części zawiera utwory p. Kukolnika, z których szczególniéj może zająć: *Montechi i Kapuleti czyli Most Czernyszewski.*

32. Драматическія сочиненія и переводы Н. Полеваго: Dzieła dramatyczne i przekłady M. Polewoja. Część III. *Hamlet.— Ugolino.*— Petersburg. 1843. W 16., str. 560.

33. Корнесловъ Русскаго Языка: Wykład pierwiastków języka rossyjskiego, w porównaniu ze wszystkiemi główniejszemi słowiańskiemi narzeczami i z 24 ema językami cudzoziemskiemi. *(Zaszczycony premią Demidowa).* Ułożony przez *Teodora Szymkiewicza.* Petersburg. 1842. Dwa tomy. W 8., I 160. II. 167.— W przedmowie szanowny autor *Wykładu Pierwiastków* objaśnia istotę swojego dzieła i różnicę jego od Etymologicznego Słownika p. Reiffa. »W *Wykładzie*, (mówi autor), rozebrawszy tkaninę języka rossyjskiego, że tak powiem, po nici, i odjąwszy obce przyrostki, przedsięwziąłem znaleźć pierwotną osnowę tego języka, i takim sposobem oznaczyć ilość wyłącznie-słowiańskich zapasów (les matériaux), które się w nim zachowały.«— W *Wykładzie* p. Szymkiewicza do wielu wyrazów dodane są uwagi, które ze swojéj treści nadają dziełu kształt, jako skutek praktycznego badania języka rossyjskiego. Ważność i wielka korzyść tego dzieła nie podlega żadnéj wątpliwości; jest to praca uczona i sumienna w całém znaczeniu tych wyrazów.

34. О реформѣ, какую произвелъ Сократъ въ философіи, ея причинахъ и слѣдствіяхъ: O Reformie, jaką sprawił Sokrates w filozofii, o jéj przyczynach i skutkach. Przez Aleksandra Welikanowa, ucznia Liceum Riszeljewskiego. Odessa. 1842. W 8., str. 94.— Jest to dzieło młodego człowieka i należy do przyjemnych zjawisk w literaturze.

35. Картина Европейскихъ Переворотовъ: Obraz Reform w Europie przy końcu XVIII i na początku XIX w., od początku francuzkiéj rewolucyi do kongresu wiedeńskiego (1789—1815). Przez R. Orłowa. *(Jeden duży arkusz).* P. Orłów jeszcze w zeszłym roku przedsięwziął ułożyć obszerne historyczne i jeograficzne tabelle pod tytułem: »Dwanaście Okresów Dziejów Ludzkości, czyli Sinchronistyczny Atlas Historyi i Jeografii porównawczéj wieków starożytnych, średnich i nowych.« W tymże roku wydał skrócone tabelle pod tytułem: »Porównawczy Polityczny Obraz Państw w wiekach dawnych, średnich i nowych.«— Teraz p. Orłów wydał dużą tabellę

pod tytułem wyżéj przytoczonym. W *Obrazie* p. Orłowa zebrane są najgłówniejsze fakta ostatnich dwudziestu siedmiu lat po kongresie wiedeńskim, i odkreślone między sobą oddzielnym kolorem. — Praca ta przynosi wielki zaszczyt autorowi.

36. Библіотека для воспитанія: Biblioteka dla wychowania. Oddział II. Część I. Moskwa. 1843. W 12., str. 255. i 101. — Biblioteka ta składa się z dwóch oddziałów. Jeden przeznaczony dla trudniących się wychowaniem, drugi dla dzieci. Cel 1-go oddziału jest, aby podać najlepsze systemata wychowania prywatnego. Tu wchodzą teorye: pani Hamilton, Edżwort, Mur, Guizot, Necker de Sosur, Levanou, J. P. Richter, Pestalozzi, Schwarz i innych. W 2-im oddziale, przeznaczonym dla dzieci, będą mieścić się: dzieje Grecyi podług Herodota, Iliada, Odissea i wiele różnych powieści, opowiedzianych dla dzieci. — Biblioteka będzie składać się z sześciu tomów. — Sądząc według pierwszéj części, mamy prawo spodziewać się wiele dobrego po takiéj pracy; ta część zawiera: różne powieści i Dzieje Bohaterów Greckich, napisane przez Nibura dla jego syna.

37. Карта Промышленности Европейской Россіи: Mappa Przemysłu Rossyi Europejskiéj, z wykazaniem fabryk, zakładów i przemysłu, administracyj rękodzielń, najgłówniejszych jarmarków, kommunikacyj wodnych i lądowych, portów, latarni morskich, komor i t. d. Petersburg. 1843. *(Cztery duże arkusze)*. — Na téj mappie za jednym rzutem oka można obejrzeć całą Europejską Rossyą we względzie przemysłowym. Osobnym kolorem oznaczone na niéj kraje leśne, przemysłowe, żyżne i dogodne dla pastwisk, również osobnemi znakami wskazane jest, dla jakiego gdzie przemysłu największa znajduje się dogodność, gdzie i jakie mianowicie istnieją zakłady, fabryki, kopalnie, młyny, banki, szkoły żeglarskie, drogi i t. d. i t. d. — Mappa ta koniecznie potrzebna dla każdego światłego fabrykanta, zaś dla statystyka — jest nieocenioną naukową pomocą.

38. Сельское Чтеніе: Czytanie Wiejskie. Dziełko, złożone z prac Weltmana, Wołkowa, Gadurina, Dala i w. innych. — Petersburg. 1843. W 8, str. 133. — Zjawienie się takiego dziełka, jak *Czytanie Wiejskie*, powinno cieszyć każdego miłośnika dobra powszechnego. — Napisane jest stylem bardzo przystępnym dla pospólstwa i zawiera mnóstwo rzeczy ważnych i moralnych. Wyborne są następne artykuły: *co jest Rys Ziemi, inaczéj plan, mappa i na co to wszystko przyda się*, przez księcia Odojewskiego; *o tém, co nazywa się światem i co to jest ziemia* i t. d. przez Zabłockiego. Do tego dziełka dodane są drzeworyty, stosownie do treści. Trzeba życzyć, aby takich dzieł więcéj się zjawiało.

II. ПОЛЬСКАЯ ЛИТЕРАТУРА.

17. Pieśni Ostatniego Minstrela: Пѣснь послѣдняго Миннестреля. Перевод А. Э. Одыньца. Т. 4. Вильно. 1842. — Г. Одынецъ—это нашъ Жуковскій въ польской литературѣ. Только-что приведенный переводъ поэмы Вальтера-Скота отличается превосходными стихами и часто заставляетъ забыть подлинникъ.

18. Kompas Polski, czyli narzędzie służące za kompas powszechny, gnomonograf, obserwatorium przenośne i narzędzie do kreślenia sekcyj konicznych: Польскій Компасъ, или инструментъ, служащій вмѣсто всеобщаго компаса, гномонографа, переносной обсерваторіи и инструмента для черченія коническихъ сѣченій, изобрѣтенный и описанный *Войтехомъ Ястршембовскимъ*. Съ двумя таблицами. Въ 8., 82 стр. Варшава. 1843.— Цѣна 60 коп. сер. — Г. Ястршембовскій описываетъ многоразличное употребленіе инструмента, изобрѣтеннаго имъ еще въ 1827 году и преимущественно предназначеннаго для удобнаго черченія компасовъ, какъ на ровной, такъ и на неровной поверхности. Это изобрѣтеніе очень полезно и важно для науки.

19. Jeografia Starożytnéj Polski: Географія Древней Польши. Соч. И. Андрысовича. Познань. 1842. Въ 12., 146 стр. — Авторъ основывался на географіи Вырвича, изданной въ старые годы, слѣпо ей слѣдовалъ и не исправилъ ея ошибокъ. Вообще замѣтно, что г. Андрысовичъ гораздо подробнѣе описалъ провинціи, хорошо ему знакомыя, также и Великую-Польшу. Что касается до провинцій литовскихъ, то авторъ впалъ въ большія погрѣшности.

20. Kontrakty: Контракты. Драма въ пяти актахъ *Карла Држевецкаго*. Вильно. 1842.— Содержаніе этой драмы просто и не лишено занимательности. Въ ней очень живо представлена суета *контрактовъ*, этого праздника провинціи, когда изъ разныхъ мѣстъ съѣзжаются люди, то по дѣламъ, то за бездѣльемъ. Все оживляется и веселится въ продолженіе нѣсколькихъ недѣль, чтобы снова па цѣлый годъ погрузиться въ бездѣйствіе.— Г. Држевецкій съ умѣньемъ воспользовался богатымъ предметомъ своей драмы и большую часть характеровъ выдержалъ удачно.

* 21. Zborowscy, obraz z domowego życia Polaków w drugiéj połowie XVI wieku: Зборовскіе, картина изъ домашней жизни Поляковъ, во второй половинѣ XVI вѣка. Сочин. автора *Рабштынскаго Старосты*. Въ 8., 2 части. I. 286. II. 334. Варшава. 1843.

СЛОВЯНСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

PISMA PERYODYCZNE SŁOWIAŃSKIE.

I. PISMA ROSSYJSKIE.

1. Библіотека для чтенія: Biblioteka do czytania. Luty. 1843. (27½ arkuszy). *Bogdan*, sceny z życia hetmana małorossyjskiego Zinowicza Chmielnickiego. Przez E. Grebionkę. — Spółczesny stan sztuk w Rossyi. Przez Kukolnika.

2. Отечественныя записки: Pamiętniki Ojczyste. Luty. 1843. — Mszyca, (nie-powieść) przez Panajewa. — Goethe i hrabina Schtolberg. — Filozofia Anatomii. (Przez Gałachowa). — Literatura niemiecka (tak nazywana poezya erotyczna, — objaśnienie *Romeo i Julii* i *Kupca Weneckiego* przez Rötschera, — Myth Prometheusza).

3. Сынъ Отечества: Syn Ojczyzny. No 11. Listopad. 1842. — Biografia Gniedicza (tłumacza Iliady). Toż samo pismo z b. 1843 r. Nr. 1. *Styczeń*. — Wiadomość o wypadkach z epoki samozwańca i w szczególności panowania Jana Wasilewicza, — znaleziona w bibliotece księcia Barberiniego, w Rzymie. (Przekład z włoskiego.) — Obrazy obyczajów amerykańskich (przez Dickinsa, z angielskiego). Juliusz Cezar. Dramat Szekspira. — Nr. 2. *Luty*. — Zdanie Hiszpana o Piotrze Wielkim (Przekład z hiszpańskiego). Podróż po Azyi Mniejszéj. (*Wyjątek z angielskiego dzieła dokt. Hamiltona*).

NOWOŚCI LITERACKIE.

— *Repertoar i Panteon*, wydawane razem w połączeniu, stały się teraz zwierciadłem teatrów rossyjskiego i zagranicznych.

— Z gazet *Inwalid Rossyjski* powiększył się w formacie i zyskał wiele ulepszeń. W każdym n-rze zawiera się feilleton, który donosi publiczności o znaczniejszych zjawiskach współczesnéj rossyjskiéj literatury, jako też różne interesujące nowości rossyjskie i zagraniczne.

— *P. Hubert* kilka lat temu wydał swój wyborny przekład *Fausta*. Teraz drugi znakomity tłumacz Hamleta, Makbeta, Manfreda i Dziadów, p. *Wronczenko*, nanowo przełożył wielki utwor Goethego. — Wkrótce także wyjdzie przekład *Hamleta* przez *Kronberga*.

II. ПОЛЬСКІЕ ЖУРНАЛЫ.

1. Biblioteka Warszawska: Варшавская Библіотека. Мартъ. 1843. Королева Бона ***(К. В. Войцицкаго).*** **— Желѣзныя дороги въ Европѣ** ***(Окончаніе).*** **— Философія изящныхъ искусствъ** ***(Д-ра Либельта).***

2. Zorza: Заря, журналъ для юнаго возраста. 1843 No 5. — Абульхеръ Бисцярахъ. — Путевыя письма В. Т. ***(Продолженіе).*** **— No 6. О нарядахъ. Отрывокъ изъ зимняго разсказа П К. — Путевыя письма В. Т.** ***(Продолженіе).***

3. Pielgrzym: Пиллигримъ. Мартъ. 1843. О св. Терезѣ и ея сочиненіяхъ ***(Головинскаго).*** **— Сыны вѣка** ***(И. И. Крашевскаго).***

4. Roczniki Krytyki Literackiéj: Лѣтописи Литературной Критики. Кн. 3. 1843. — Разборы: Историческія Сочиненія Балинскаго, Словянская Этнографія Шафарика. Театральная критика: ***Умершіе и Живые,*** **драма Корженёвскаго, представленная на варшавскомъ театрѣ.**

Подъ разборомъ *Словянской Этнографіи* подписано: *I. П. Іорданъ.— Лѣтописи* должны бы были объявить, что этотъ разборъ есть извлеченіе изъ одного нѣмецкаго журнала, издаваемаго въ Липскѣ. Не понимаемъ также, зачѣмъ заглавіе *Словянской Этнографіи* выставлено по-нѣмецки, тогда какъ извѣстно, что это сочиненіе издано на чешскомъ языкѣ? *

5. Pamiętnik Religijno-Moralny: Нравственно-Религіозный Памятникъ. Томъ IV. — Кн. I. — Библія, разсматриваемая въ отношеніи религіозномъ, нравственномъ, историческомъ и ученомъ. ***(Продолженіе).*** **— Кн. II. — Кн. III. Библія, и пр.** ***(Продолженіе).***

6. Przegląd Naukowy: Ученое Обозрѣніе. No 6, 7, 8 и 9.

7. Kmiotek: Поселянинъ. No 8. Зависть. — No 9. Милосердіе. — No 10. Честный Андрей.

---

* W *Rocznikach Krytyki Literackiéj* pod rozbiorem Etnografii Słowiańskiéj p. Szafarzyka podpisano: *J. P. Jordan.— Roczniki* powinny by były oznaczyć, że ten rozbiór wyjęty iest z jednego niemieckiego pisma, wydawanego w Lipsku. Nie pojmujemy także, dla czego w Rocznikach tytuł Etnografii Słowiańskiéj wypisany po niemiecku, bo przecież wiadomo, że dzieło to wyszło w języku czeskim?— *Red.*

VI. СМѢСЬ.

ПИСЬМО КЪ РЕДАКТОРУ ДЕННИЦЫ ИЗЪ ЛЬВОВА. (24 Февраля, 1843 г.).— Въ концѣ прошлаго года вышла первая книжка *Стихотвореній В. Яромира Пицка* (въ Прагѣ). Она раздѣляется на стихотворенія и пѣсни. Въ послѣднихъ преимущественно выражается характеристика, восприимчивость и нѣжность этого любимаго чешскаго поэта. Если бы кто вздумалъ отрицать въ чешскомъ языкѣ благозвучіе, то пусть только прочтетъ эти пѣсни— и тогда онъ отречется отъ своего несправедливаго мнѣнія. Вскорѣ выйдетъ 2-ая книжка этихъ стихотвореній. Вышло также другое собраніе поэтическихъ произведеній молодаго Моравянина *Викентія Фурха*, въ Оломоуцѣ (Olmütz), подъ заглавіемъ: Básně. Кн. I. Благородное воодушевленіе, разнообразіе поэтическихъ картинъ и глубокое сильное чувство — составляютъ отличіе и достоинство этихъ произведеній. Какъ замѣчательное явленіе въ чешской народной жизни, а вмѣстѣ съ этимъ и утѣшительное свидѣтельство о ея успѣхахъ, можетъ служить слѣдующее обстоятельство: два знаменитые поэта, *Фридрихъ Бахъ* и *Францъ Звѣрина* (Zwěřina) *изъ Рухвальда*, которые до-сихъ-поръ служили нѣмецкой Музѣ и занимали между Нѣмцами не послѣднее мѣсто, посвятили себя на служеніе словянской Музѣ. Нѣкоторыя изъ ихъ стихотвореній, напечатанныя въ *Цвѣтахъ* нынѣшняго года, подаютъ намъ прекрасныя надежды.— Что касается до нашей прозы, то это камень преткновенія въ чешской литературѣ. Въ-продолженіе полугода не вышла ни одна по-

VI. ROZMAITOŚCI.

LIST DO REDAKTORA JUTRZENKI ZE LWOWA (8 Marca, 1843 r.). — W końcu zeszłego roku wyszedł 1-szy poszyt *Poezyj W. Jaromira Picka* (w Pradze). Składa się z poezyj i pieśni. W ostatnich najdobitniéj wyraża się charakterystyka, zdolność przyjmowania wrażeń i tkliwość tego ulubionego czeskiego poety. Jeżeli by kto chciał zaprzeczać w języku czeskim harmonii, niech przeczyta te pieśni, a wyrzeknie się swego niesłusznego sądu. Wkrótce wyjdzie 2-gi poszyt tych poezyj. Wyszedł także drugi zbiór poetycznych utworów młodego Morawianina *Wincentego Furcha*, w Ołomuńcu, pod tytułem: Básně. Zesz. I. Szlachetny zapał, różnorodność poetycznych obrazów i głębokie silne uczucie — to są przymioty i zalety tych utworów. Jako znakomite zjawisko w czeskiém narodowém życiu, również jako pocieszające świadectwo jego rozwijania się, może służyć następna okoliczność: dwaj znakomici poeci, *Fryderik Bach* i *Franc. Zwierzyna z Ruchwaldu*, dotąd hołdowali niemieckiéj Muzie i zajmowali między Niemcami nie ostatnie miejsce, teraz poświęcili siebie na usługi słowiańskiéj Muzy. Niektóre ich poezye, wydrukowane w *Kwiatach* z r. b., dają nam piękne nadzieje.— Co się tyczy naszéj prozy, jest to twardy do zgryzienia orzech w literaturze czeskiéj. W przeciągu półroku nie wyszła żadna powieść. — Towarzystwo dla wydania klassyków wszystkich wieków i ludów, w przekładzie czeskim, wydało jeszcze dwa dzieła: *Pory Roku*, poemat Thomsona, wiernie i pię-

вѣсть.— Общество для изданія классиковъ всѣхъ вѣковъ и народовъ, въ чешскомъ переводѣ, издало еще два сочиненія: *Времена Года*, поэму Томсона, вѣрно и прекрасно переведенную священникомъ Франц. Даухою, гекзаметрами, и Шекспира: *Отелло, Венеціянскій Мавръ*, перев. Яковомъ Будиславомъ Малымъ. (Оба сочиненія вышли въ Прагѣ, 1842 и 1843 г.).— Не льзя не похвалить этого выбора, начавшагося прямо съ англійскихъ классиковъ, въ-особенности съ Шекспира, котораго произведенія, въ вѣрномъ чешскомъ переводѣ, могутъ принести намъ, въ настоящую эпоху, благодѣтельную пользу. — Философія въ чешской литературѣ до нашихъ временъ почти вовсе была необработана; сбивчивость и крайности, на которыхъ основалась спекулятивная нѣмецкая философія, удерживали каждаго въ Чехахъ пуститься по той же самой дорогѣ и заставляли опасаться нѣмецкой философіи, какъ вреднаго и безполезнаго зелья; отъ нея отреклись самые глубокіе умы; слѣдствіемъ этого было то, что стали чувствовать потребность въ собственной, народной философіи. — Но это „камень мудрецовъ,“ котораго мы еще не нашли, хотя и есть вѣрная надежда, что мы откроемъ его.— Новыя по идеѣ и глубокомысленныя статьи *Фр. М. Клацеля* (въ *Журн. Чешск. Музея*) возбудили въ насъ ожиданіе, что мы наконецъ будемъ имѣть въ немъ истинно-славянскаго самобытнаго философа, и кажется, что надежда насъ не обманетъ. *Клацель* постепенно начинаетъ достигать цѣли, которую онъ себѣ избралъ, что особенно видно изъ его новаго сочиненія: *Мостъ, или Собраніе краткихъ мыслей о томъ, что необходимо для каждаго* (Mostek, aneb sestaweni skromnych myšlenek o tom, na čem každému záležeti má). Въ Оломоуцѣ. 1842.— Это какъ бы вступленіе во храмъ

---

knie przełożony przez księdza Fr. Dauchę, hekzametrem, i Szekspira: *Otello, Murzyn Wenecki*, przekł. Jakuba Budisława Małego. (Obydwa dzieła wyszły w Pradze, 1842 i 1843 r.). Chwalić należy wybór, zaczęty wprost od klassyków angielskich, szczególniéj zaś Szekspira, którego utwory, w dokładném czeskiém tłumaczeniu, przynieść nam mogą w dzisiejszéj epoce dobroczynne skutki. — Filozofią w literaturze czeskiéj, aż do naszych czasów, prawie zupełnie leżała odłogiem; niepewność zasad i ostateczności, na których oparła się spekulacyjna niemiecka filozofia, wstrzymywała każdego w Czechach od wystąpienia na téj samej drodze, i odstraszała od filozofii niemieckiéj, jako szkodliwego i nieużytecznego chwastu; wyrzekły się jéj najgłębsze rozumy, skutkiem tego zaczęto czuć potrzebę własnéj narodowéj filozofii: lecz to jest „kamień mędrców“ którego jeszcześmy nie znaleźli, choć jest pewna nadzieja, że go wynajdziemy. Nowe, co do idei, głęboko pomyślane artykuły *Fr. M. Klacela* (w *Czas. Czes. Muzeum*) każą spodziewać się, że nakoniec będziemy posiadać w nim prawdziwie-słowiańskiego, samoistnego filozofa, i zdaje się, że nadzieja nas nie omyli. *Klacel* stopniowo zaczyna zbliżać się do celu, który sobie obrał, co się widoczniéj pokazuje z jego nowego dzieła: *Mostek, czyli Zbiór krótkich myśli o tém, co każdego obchodzi* (Mostek, aneb sestaweni skromnych myšlenek o tom, na čem každému záležeti má). W Ołomuńcu. 1842. Jest to jakoby wstęp do świątyni „nauki nauk“, który poprzedza jego wielkie pomysły. Autor bardzo trafnie i gruntownie przystąpił do wykładu systematycznego ważniejszych określeń i wyrazów, niezbędnych dla młodzieży, która się sposobi do filozofii. Z niecierpliwością oczekujemy jego nowego, już ukończonego dzieła: *O Filozofii Języka*. — Z liczby dzieł historycznych wyszedł 2-gi oddział Małéj Encyklopedyi Nauk, za-

науки наукъ“, предшествующее его великимъ помысламъ. Авторъ приступилъ очень удачно и основательно къ систематическому изложенію важнѣйшихъ опредѣленій и словъ, необходимыхъ для юношества, приготовляющагося къ философіи.— Мы съ нетерпѣніемъ ожидаемъ его новаго, уже оконченнаго, сочиненія: *О Философіи Языка.* По части историческихъ сочиненій вышло 2-ое отдѣленіе Краткой Энциклопедіи Наукъ, заключающее въ себѣ *Чешскую Исторію.* — Прекраснымъ дополненіемъ къ ней служатъ три небольшія карты, представляющія: чешское королевство во времена князя Болеслава II., 990 г., Чехію, раздѣленную на *жупы* и *деканства* до XV столѣтія, и чешское королевство въ царствованіе Карла IV, 1378 г.— Уже имѣя чешско-нѣмецкій, пространный и критическій* словарь Юнгмана, мы чувствовали большой недостатокъ въ нѣмецко-чешскомъ словарѣ, который бы могъ удовлетворить нашимъ нынѣшнимъ потребностямъ; но и этотъ недостатокъ будетъ устраненъ, потому-что, мѣсяцъ тому назадъ, вышла у книгопродавца Ивана Спурнаго первая тетрадь *Полнаго Нѣмецко-Чешскаго Словаря,* составленнаго I. Фр. Шумавскимъ, при пособіи почти всѣхъ извѣстныхъ пражскихъ литераторовъ. Нѣмецкая часть гораздо полнѣе, нежели во всѣхъ прочихъ нынѣшнихъ словаряхъ, потому-что въ основаніе принятъ былъ пространный словарь Кампе; кромѣ-того въ этотъ словарь вошло множество словъ изъ Вебера, Гейнзіуса и др. иностранныхъ словарей; присоединена также ученая терминологія и сдѣланы выписки изъ словаря Юнгмана. Нашъ *Журналъ Чешскаго Музея* болѣе и болѣе улучшивается; первая книжка его за нынѣшній годъ заключаетъ въ себѣ занимательныя и прекрасныя статьи: *о Галицкой и Венгерской Руси* (г. I. Ф. Г,), *О Чув-*

---

wierający *Dzieje Czech.* Dodano do nich piękne trzy małe mappy, przedstawiające: Królestwo Czeskie za czasów księcia Bolesława II., r. 990., Czechy, podzielone na *župy* i *dekanaty* do XV w., i królestwo czeskie za panowania Karola IV., 1378.— Już posiadając czesko niemiecki, obszerny i krytyczny słownik Jungmana, czuliśmy wielki brak słownika niemiecko-czeskiego, który mógł by zadosyć uczynić naszym dzisiejszym potrzebom; lecz i ten brak ustanie, bo miesiąc temu wyszedł u Jana Spurnego pierwszy poszyt *Dokładnego Niemiecko-Czeskiego Słownika,* ułożonego przez J. Fr. Szumawskiego, przy pomocy prawie wszystkich znanych prażskich literatów. Część niemiecka daleko jest dokładniejszą, aniżeli we wszystkich innych teraźniejszych słownikach, dla tego, że za zasadę przyjęty był obszerny słownik Campego, nadto dodano do tego słownika mnóstwo wyrazów Webera, Heinsiusa i in. cudzoziemskich słowników; przyłączona także terminologia naukowa i zrobione wyjątki ze słownika Jungmanna.— Nasz *Czas. Czesk. Muzeum* coraz więcéj się udoskonala; pierwszy poszyt jego z r. b. zawiera wiele zajmujących i pięknych artykułów: O Halickiéj i Węgierskiéj Rusi. (Przez J. F. H.), o uczuciu i rozumie (godny uwagi artykuł Klacela), wzory z dwóch przekładów *Iliady* Homera, a mianowicie metrycznego i pospolitego (w guście ludu) przez K. Winarzyckiego; bardzo ważne objaśnienia topografii kraju czeskiego (przez Józ. Smetanę). Na końcu poszytu Matka Czeska ogłasza premia za najlepsze dzieła, zaś p. *Stöher*— także premia za najlepsze dramata w języku czeskim. (Ob. list p. Hanki w styczniowym poszycie *Jutrzenki*).— Wyszły dwa pierwsze poszyty z r. b. pisma peryodycznego, pod tytułem: *Wlastimil,* pod redakcyą *Karola Bolesława Sztorcha.* Jest to wyborne pismo, lecz można mu zrobić zarzut, naprzód, że

ствѣ и Разумѣ (замѣчательная статья Клацеля), образцы изъ двухъ переводовъ гомеровой *Иліяды*, а именно метрическаго и простонароднаго (*К. Винаржицкаго*), очень важныя объясненія *Топографіи Чешскаго Края* (О. Сметаны). Въ концѣ книжки объявлены Чешскою Маткою преміи за лучшія сочиненія, а г. Стёгеромъ также преміи за лучшія драмы на чешскомъ языкѣ. (См. письмо В. В. Ганки въ январской книжкѣ *Денницы*).— Вышли первыя двѣ книжки за нынѣшній годъ періодическаго изданія, подъ заглавіемъ: *Wlastimil*, подъ редакціею *Карла Болеслава Шторха.*— Это прекрасный журналъ; но ему можно сдѣлать упрекъ, во первыхъ за то, что онъ безпорядочно выходитъ, во-вторыхъ за то, что помѣщаетъ иногда статьи исключительно-ученыя, приличныя только для журналовъ, преимущественно посвященныхъ наукамъ.—*Цвѣты*— самый общенародный чешскій журналъ, считающій почти 1,500 подписчиковъ,— въ нынѣшнемъ году весь печатается латинскими буквами. Это могло бы казаться маловажною вещію, но у насъ считается большимъ шагомъ впередъ,— а почему? Хорошо знаютъ объ этомъ тѣ, которымъ извѣстны наши обстоятельства.

ПАНФИНИЗМЪ. Въ одномъ липскомъ журналѣ мы читали письмо венгерскаго Словака, изъ котораго выписываемъ слѣдующее: „Странно, что живущіе здѣсь Нѣмцы обращаются въ Мадьяровъ. Удивительная охота— присвоивать себѣ финскую „индивидуальность“ и однообразные звуки уральскаго языка!— Мадьяры упрекаютъ насъ, что мы братаемся съ Русскими;— это только стремленіе всеславянское. Мы, съ своей стороны, совѣтуемъ Мадьярамъ, чтобы они составили подобный же союзъ подъ громкимъ названіемъ *Панфинизма*. Да это будетъ прекрасное общество! Зыряне, Остяки, Во-

nieregularnie wychodzi, daléj, że mieści niekiedy artykuły ściśle naukowe, stosowne tylko dla pism, wyłącznie poświęconych naukom. — *Kwiety*, najpopularniejsze czeskie pismo, mające blizko 1,500 prenumeratorów, całe drukuje się w tym roku literami łacińskiemi.— Mogło by to zdawać się rzeczą małéj wagi, lecz u nas uważa się jako wielki krok postępu, a dla czego? dobrze wiedzą o tém ci, którym są znane nasze stosunki.

PANFINIZMUS. W jedném piśmie lipskiém czytaliśmy list Słowaka węgierskiego, z którego wyjmujemy co następuje: „Szczególna, że Niemcy tu zamieszkali przeistaczają się na Madjarów. Osobliwsze upodobanie przyswajać sobie fińską indywidualność i jednobrzmienne dźwięki języka uralskiego! Madjarowie zarzucają nam, że się bratamy z Rossyanami, co jest tylko panslawistyczną dążnością. My z swéj strony radzimy Madjarom, aby utworzyli podobny związek pod szumném nazwiskiem *Panfinizmu*. Będzie to śliczne zgromadzenie! Zyrjanie, w północnéj Rossyi, Ostjacy, Wogulicze, Finowie i cała ich drużyna mogliby wyprawić posłów do Pesztu, którzy właściwie jest słowiańskiém miastem,— dla nabycia madjarskiéj oświaty, to jest Finomanii, tudzież nienawiści ku Słowianom i Niemcom. Przytém osiągnięto by i tę korzyść *nader ważną*, że małe przednie straże Madjaro-Finów, rozproszonych w wschodniéj i północnéj Rossyi, mogłyby natychmiast o wszelkich poruszeniach nie tylko w Rossyi, lecz i u Tatarów i Kirgizów, donosić swoim braciom naddunajskim, kiedy ci od losu przeznaczeni są (przynajmniéj podług słów madjarskiego historyka i filozofa Horwatha) w krótkim czasie owładnąć sterem rządu nad Europą i w czerwonych ciżmach przodkować wszystkim narodom, we wszelkich naukach i umiejętnościach.

тупичи, Финны и вся ихъ братія въ Сѣверной Россіи — могли бы отправить пословъ въ Пештъ (который собственно есть городъ словянскій) для принятія мадьярскаго просвѣщенія, то есть, Финноманіи и ненависти къ Словянамъ и Нѣмцамъ. Отъ этого произошла бы та *очень важная* польза, что небольшая передовая стража Мадьяро-Финновъ' разсѣянныхъ по восточной и сѣверной Россіи, могла бы немедленно извѣщать своихъ придунайскихъ братьевъ о всѣхъ движеніяхъ не только въ Россіи, но и у Татаръ и Киргизовъ, если уже судьба имъ предназначила (по-крайней-мѣрѣ судя по словамъ мадьярскаго историка и философа Горвата), въ короткое время овладѣть кормиломъ управленія Европою и въ красныхъ сапожкахъ предводительствовать всѣми народами, во всѣхъ наукахъ и знаніяхъ.

ВОПРОСЫ. I. На Руси, по сю сторону Днѣпра, разсказывается преданіе о Твардовскомъ;—существуетъ ли оно также на Бѣлой Руси?

II. Несторъ говоритъ, что Вятичи и Радимичи происходятъ отъ Ляховъ: нѣтъ ли объ этомъ какого-нибудь преданія около Ватки?

III. Что именно есть отличительнаго и особеннаго въ преданіяхъ словянскихъ народовъ о Вилахъ и Русалкахъ, въ сравненіи съ подобными преданіями о тѣхъ же божествахъ у народовъ кельтійскаго и германскаго поколѣній?

ZDANIE O P. WOJCICKIM W PISMIE ROSSYJSKIÉM. — W 5-ym i 6-ym n-rze *Wiestnika Rossyjskiego*, z r. 1842., umieszczony jest obszerny artykuł o p. Wojcickim i pracach jego, przez *Pobiedonoscowa*. „Z liczby współczesnych polskich pisarzy, mówi autor, nikt nie okazał tak ogromnych zasług we względzie archeologii polskiéj i starożytności, jak *K. W. Wójcikci.* Jego światłym i gorliwym pracom wiele obowiązana jest nie tylko Polska, lecz i cała Słowiańszczyzna, w takim zaś razie nam, Rossyanom, jako starszym braciom wielkiéj rodziny, wypada być na czele wdzięcznych pobratymców obszernego słowiańskiego kraju.“— Podajemy do wiadomości to zdanie, jako piękny przykład literackiéj wzajemności, o któréj już oddawna myślą rossyjscy uczeni, względem uczonych polskich.

—Literatura rossyjska poniosła nową stratę: w Październiku przeszłego roku umarł poeta z wielkim talentem *Kolcow*, w trzydziestym trzecim roku życia.— Pochodził z wiejskiego stanu i sam siebie ukształcił przez czytanie, surową szkołę nędzy i ciężkiego doświadczenia. Poezye jego odznaczają się duchem prawdziwie narodowym. Teraz przyjaciele *Kolcowa* przystąpili do wydania kompletnego zbioru utworów jego. Późniéj zapoznamy z tym poetą czytelników naszych.

ZAPYTANIA. — I. Na Rusi, z téj strony Dnieprn, krąży podanie o Twardowskim;—czy ono istnieje także na Białéj-Rusi?

II. Mówi Nestor, że Wiatczanie i Radimiczanie pochodzą od Lachów: czy istnieje o tém podanie jakie około Wiatki?

III. W podaniach ludów słowiańskich o Wiłach i Rusałkach, co rzeczywiście jest oryginalnego, odrębnego od takichże podań o podobnych bóstwach u ludów celtyckiego i giermańskiego szczepu?

Въ 9 нум. *Ученаго Обозрѣнія*, за нын. годъ, помѣщена статья: *Чешская Литературная Лѣтопись*. Всѣ книги, въ ней приводимыя, давно уже извѣстны польской публикѣ посредствомъ нашего журнала; но мы выписываемъ изъ нея слѣдующія *замѣчательныя* слова, сказанныя при исчисленіи статей *Разбора Чешской Литературы* (соч. гг. Шафарикомъ, Юнгманномъ, Челяковскимъ, Ганкою, словомъ, первыми чешскими учеными и литераторами): «Какъ ни хороши эти *упражненія* (wypracowania), однако жъ имъ не достаетъ *животной силы* и *животнаго интереса*; заплѣсневѣлая древность важна только въ такой степени, въ какой она заключаетъ въ себѣ стихію будущаго.« (Стр. 371).

Что можно сказать противъ этого?.......

W n-rze 9 ym *Przeglądu Naukowego*, z r. b, umieszczony jest artykuł: *Kronika Pismiennicza Czeska*. Wszystkie przytoczone tu dzieła już oddawna są znane publiczności polskiéj za pośrednictwem naszego pisma; lecz wypiszemy tylko następujące *godne uwagi* słowa, wyrzeczone przy wyliczeniu artykułów w *Rozbiorze Literatury Czeskiéj* (napisanych przez pp. Szafarzyka, Jungmana, Czelakowskiego, Hankę, słowem, przez pierwszych uczonych i literatów czeskich): »Jakkolwiek dobre są te *wypracowania*, *brak im siły żywotnéj i intere*SSU (?) *żywotnego*; zapleśniała starożytność o tyle jest tylko ważną, o ile ma żywioł przyszłości w sobie.« (Str. 371.).

Cóż można powiedzieć przeciw temu zdaniu?...

На 372 стр. *Ученаго Обозрѣнія*, въ 9 нум. 1843 г., подъ заглавіемъ: *Ошибки Типографщика и Корректора*, между-прочимъ помѣщена также слѣдующая ошибка:

«Вм. *Rosianie*, чит. *Rezianie*.« Но вѣдь въ *Ученомъ Обозрѣніи* было напечатано *rossijanie*, а не *Rosianie*?! (См. No 5-й Учен. Обоз. Стр. 199.) — Юпитеръ!....

Na Str. 372 Przeglądu Naukowego, w n-rze 9-ym, 1843 r., pod tytułem: *Omyłki Drukarza i Korrektora*, między innemi umieszczona także następująca omyłka:

»*Zam.* Rosianie, *czyt.* Rezianie.« Lecz w Przeglądzie Naukowym wydrukowano *rossijanie*, nie zaś *Rosianie*?!. (Ob. n-r 5-ty P. N. str. 199.) — Jowiszu!.....

ПОДПИСКА НА 1843 ГОДЪ.

ДЕННИЦА

выходитъ въ концѣ каждаго мѣсяца, книжками.

Цѣна за годовое изданіе:

Въ Варшавѣ *пять* рублей серебромъ, въ прочихъ городахъ Царства Польскаго *шесть* рублей серебромъ.

Подписка принимается:

Въ Варшавѣ: въ редакціи *Денницы*, находящейся на Ново-Сенаторской Улицѣ, въ домѣ подъ No 476 лит. Д., и въ книжныхъ лавкахъ: *Зеневальда, Глюксберга, Оргельбранда, Истомина, Завадскаго и Венцкаго.* Въ прочихъ городахъ Царства Польскаго подписка принимается во всѣхъ почтовыхъ конторахъ.

На *Денницу* можно подписываться также по четвертямъ года и на полгода.

Подписка въ Россійской Имперіи принимается въ почтамтахъ: С.Петербургскомъ, Московскомъ и Виленскомъ; также въ С.Петербургѣ въ *Конторѣ Денницы*, на Невскомъ Проспектѣ, въ книжномъ магазинѣ *А. И. Иванова*.

Небольшое число экземпляровъ *Денницы*, оставшихся отъ прошлаго 1842 г., продается въ редакціи по четыре рубля серебромъ за экземпляръ.

PRENUMERATA NA 1843 ROK.

JUTRZENKA

wychodzi przy końcu każdego miesiąca.

Roczna prenumerata wynosi:

W Warszawie: *pięć* rubli srebrn., w innych miastach Królestwa: *sześć* rubli srebrnych.

Prenumerata przyjmuje się:

W Warszawie, w redakcyi *Jutrzenki*, przy ulicy Nowo-Senatorskiéj, w domu pod n-rem 476, lit. D., i w księgarniach *Zennewalda, Glügsberga, Orgelbranda, Istomina, Zawadzkiego i Węckiego.* W innych miastach Królestwa prenumerata przyjmuje się na wszystkich urzędach i stacyach pocztowych.

Na *Jutrzenkę* można także prenumerować kwartalnie i półrocznie.

Prenumerata w Cesarstwie Rossyjskiém przyjmuje się w pocztamtach: Petersburskim, Moskiewskim i Wileńskim; także w Petersburgu w *Kantorze Jutrzenki*, na Newskim Prospekcie, w księgarni *A. Iwanowa*.

Mała liczba exemplarzy *Jutrzenki*, pozostałych z przeszłego 1842 r., sprzedaje się w redakcyi po *cztery* ruble srebrne za exemplarz.